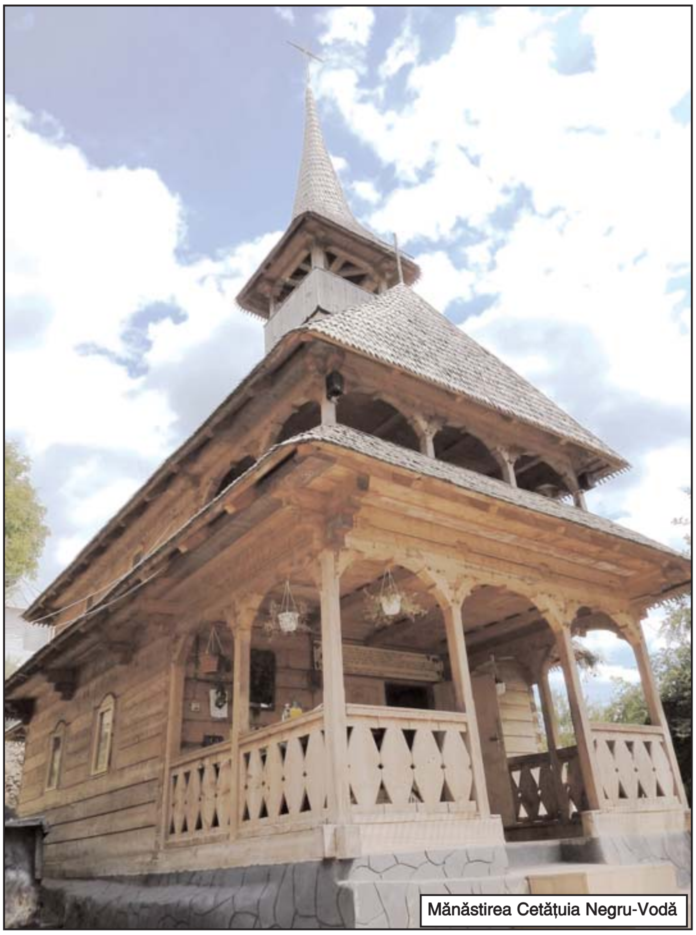
Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IV ■ Nr. 4 (29) ■ Aprilie 2013

Mănăstirea Cetățuia Negru-Vodă

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Escu 1, Escu 2

Gheorghe PĂUN

Editorialul acesta nu trebuia să existe, n-a fost planificat, e scris de nevoie, pentru a mai explica o dată ce și cum cu politica în politica revistei și, mai ales, pentru a mă justifica în fața unor colaboratori, foști sau posibili amici, care nu au înțeles de ce nu-mi plac unele articole sau paragrafe din articole și astfel au devenit prezenți sau viitori ne-amici.

Am mai spus-o: la noi, lumea s-a împărțit în două – *ai lui Escu 1* și *ai lui Escu 2* (mai rar numere mai mari). Cale de mijloc nu există. Pentru o anumită parte a presei, primul este întruchiparea răului, păcătosul absolut, pentru cealaltă parte a presei, al doilea are fix aceleași atribute. Dacă plouă, e de vină un Escu, dacă nu plouă e de vină același Escu – cu număr schimbat, desigur, în funcție de cine o spune.

Și sunt două paliere: spuselea și scriselea. Dacă nu știi cu cine vorbești, trebuie să-ți alegi subiectul cu mare grijă. Două sunt diagnosticele de care nu te mai spală nicio ploaie: *escuunian* și *escudoist,* ca și când n-ar mai exista și cale de mijloc – sau o *cale a treia.* Ajunge să-i lauzi ochelarii unuia în fața suporterilor (mereu ultrași, mai rău ca la fotbal) celuilalt și gata catastrofa. Preopinentul intră în fibrilație și-ți aruncă eticheta în față. Sigur de sine, ultimativ. Degeaba încerci să lauzi și ochelarii celuilalt, răul a fost comis. Bun, să admitem că mass-media, TV-ul mai ales, dorința de exprimare, nevoia de apartenență la un grup (psihosociologii o spun de mult), graba, voluptatea demolării (când strigi „jos Escu!” parcă și simți cum îi dai un picior peste țurloaie, te răcorești, dar ce poți să simți dacă spui „bravo, Escu!”, mai nimic, nici nu se compară), toate astea explică – fără a justifica! – patima grosieră, dar ce nu înțeleg, și aici crește mirarea-teama mea, este că și în scris e la fel.

Arătați-mi un ziar sau o revistă (chiar de cultură) – onoare excepțiilor! – în care nu apare măcar un paragraf, dacă nu un articol întreg, dacă nu mai multe articole care se vor pamflete, dau cu cerneală în ochii unui Escu de te-apucă râsul-plânsul. Automatism scăpat de sub control? Interes? Modă? Lipsă de imaginație? Din toate câte ceva, desigur. Persoane serioase, instruite, cu cărți citite sau scrise în urma lor, „formatori de opinie” (sigur că nu toate acestea sunt sinonime), nu pot așterne o pagină pe hârtie fără să pună mâna pe adjective ca și când ar pune mâna pe pietre. Se pleacă de la una și se ajunge la cu totul altceva, de te și miri care e legătura (de multe ori, nu e niciuna).

Câteva precizări, ca să nu se înțeleagă (și) ce nu trebuie:

Am „dezavantajat” mai devreme un Escu, nu spun care, că oricum e prin rotație: la fiecare moment, demonul principal e altcineva.

După o jumătate de veac în care se ajungea la Canal pentru o privire „interpretată”, e firească voluptatea exprimării libere; da, dar a trecut și un sfert de veac de când ne tot exprimăm vituperând tranșant, n-o fi venit vremea să avem revelația sațietății, prea-multului, nevoia nuanței?

Sursa maniheismului vine „de la centru”. La noi (în politică), totul se câștigă pe mâna *adversarului,* înjurându-l convingător, făcându-l responsabil și de ce nu este vinovat. Plus ceva promisiuni ritual-electorale și succesul e asigurat.

Cineva are, desigur, și interes să ne împingă să ne eșapăm apăsat frustrările, altfel cine știe ce ne mai trece prin cap. Poate chiar observația banală că fiecare Escu are vinile și calitățile lui, părțile bune și părțile rele și fiecare are un anturaj pentru care, vorba lui Eminescu, *chiverniseala* e principalul obiectiv.

Apropo: ați văzut cum îi „cauterizează” Eminescu pe politicienii de azi (poate de-aia nu-l prea plac) în articolele de ieri spicuite la pagina următoare? Nimic nou sub soare, deci. Dar cu câtă documentare și argumentare, cu câtă eleganță o face! Mai alunecă și el în pamflet, are adesea un Escu drept țintă explicită, dar paragrafele cu pricina (inactuale ca și Escul lor) se „cenzurează”. Nici măcar Eminescu nu „înjură” la *Curte...*

Și, în sfârșit, a nu se înțelege că sugerez ca presa să tacă. Doamne ferește! Câine de pază al democrației trebuie să fie, câine cu colții mari – dar educat, deci eficient. Iar presa culturală ar câștiga dacă ar mai lăsa politica de partid, la nivel activ, banal, terestru, al imprecației monotone, în seama presei „de atitudine”, politica fiind reținută (mai ales) ca parte a culturii, la nivel de idei, de istorie, de filosofie, de *teorie.* Pentru că sunt atâtea subiecte care merită discutate, dar pe care le pierdem printre angajări minore, partinice.

Nu dau sfaturi, vreau doar să reafirm sloganul revistei: *Escu nu există!*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Pe când la noi literatura didactică e în mare parte obiect al speculei din partea și a învățătorilor și a librarilor, și zilnic se înmulțesc acele coale tipărite fără folos pentru școală, dar de un folos cu atât mai mare pentru autori, în Ardeal și Ungaria, departe de-a fi lăsată pe mâna speculanților, formează obiectul serioaselor preocupațiuni ale oamenilor celor mai luminați ai poporului românesc. Se-nțelege că și la noi există lăudabile excepții; sunt autori care nu copiază numai cărți străine, ci gândesc ei singuri când scriu și care au deci calificațiunea pedagogică necesară, sunt pe de altă parte și firme de librari care la editarea de cărți au în vedere și calitatea. România oficială cheltuiește milioane pe an pentru instrucție și cu toate acestea școalele rurale, întreținute de stat, există în cele mai multe locuri numai *pro forma,* iar cele din oraș, în loc de-a produce oameni, produc postulanți. În loc ca un spirit nou de muncă și iubire de adevăr să intre în școalele vechi, au rămas din contra spiritul vechi, de pricopseală și înaintare prin meseria înșirării negramaticale de vorbe pe hârtie. Ca și din școalele noastre vechi, și din cele nouă tot logofătul „Coate-goale" iese. (...)

Caracterul general al epocei actuale din România e funcționarismul, dar în lupta pentru a parveni nu învinge nicicând cel mai capabil, ci totdeauna cel mai netrebnic.

Astfel și funcțiile în administrația învățământului sunt privite ca niște sinecure pe care titularul le exploatează pe cât este în slujbă, căci fiecine știe și s-a convins demult că de-ar lucra sau n-ar lucra, de și-ar împlini sau nu datoria, e cu desăvârșire egal. Dat afară tot va fi dacă va veni alt ministru; pus în funcție iar va fi dacă societatea anonimă de exploatare din care face parte va veni la putere. Nu vom fi nedrepți. Există și la noi oameni cu cunoștințe pedagogice sau cel puțin cu talent și instincte pedagogice, există chiar grupuri întregi de asemenea oameni. Dar ceea ce fac ei e absolut independent de administrația statului, e pură întâmplare.

(*Timpul,* 3 iulie 1880)

Una din nenorocirile acestei țări este că toate nulitățile pretențioase câte aspiră la portofolii nu știu nimic alt decât Codul, n-au învățat decât cum să facă paragrafii să se bată în capete. Cu toată neștiința lor, îi vedem însărcinându-se cu orice funcție a statului, chiar cu acelea care cer de la titular cunoștințe tehnice sau speciale de resort. Astfel, un advocat care în viața-i n-a fost nimic alta decât advocat devine director de drum de fier, un altul ministru al învățăturilor, un al treilea diplomat ș.a.m.d.

(*Timpul,* 4 iulie 1880)

Lumea asta ar mai trece ea dacă toate păsurile și toate nenorocirile ți s-ar întâmpla încai *sans phrase.* Dacă ți se-ntâmplă fericirea de-a muri, ea e unită cu neplăcerea că unuia din pretinșii amici îi va veni mâncărime de limbă și-ți va ține la căpătâi un discurs cât toate zilele; dacă te lovește vreo nenorocire, părerile de rău ale cunoscuților, după care în genere se ascunde părerea de bine, îți mai îngreuiază încă sarcina vieții. Nu a fost lipsit de isteție muritorul acela care, pentru întâia dată, a observat că soarta nu este numai rea, ci și răutăcioasă: că ea n-aduce numai suferințe, ci te ironizează totdeodată într-un chip oarecare pe când ți le dă.

Astfel s-a constatat de către chiar organele guvernului că învățământul merge foarte rău. Numărul celora care, în anul acesta, au fost în stare a depune bacalaureatul e minim; ministeriul a trebuit să revoce o măsură asupra corigenților de teamă de-a nu depopula clasele superioare.

(*Timpul,* 8 iulie 1880)

E multă diferență între educațiune și cultură. Așa, de exemplu, educațiunea străină implică spirit străin – cultura străină ba. Educațiunea e cultura caracterului, cultura e educațiunea minții. Educațiunea are a cultiva inima și moravurile, cultura are a educa mintea. În fine, un om bine educat, cu inimă, caracter și moravuri bune, poate să fie c-un cerc restrâns de cunoștințe, pe când, din contra, cultura, cunoștințele cele mai vaste pot să fie coprinse de un om fără caracter, imoral, fără inimă.

Cultura străină ca atare nu poate strica pe om, pentru că trece prin prisma unui caracter, a unei inimi deja formate; educațiunea, creșterea cade însă în periodul acela al vieții omenești când inima neformată încă a omului seamănă unei bucăți de ceară în care poți imprima ce vrei. Când inima cu vârsta se-mpietrește, atunci n-o mai poți îndrepta, o poți numai rumpe.

(Manuscris 2257, 30-32)

Deficit lângă deficit, împrumut lângă împrumut, datorie lângă datorie, gaură lângă gaură, până ce finanțele României nu vor fi curând decât o gaură mare. Aviz onor. ministeriu de ga... de finanțe! Aviz mandatarilor țării!

Trei moduri sunt de-a rezolva o cestiune.

Cel întâi e că vezi lucrurile, surâzi amar, te îndoiești... dar stai la îndoială și nu mergi mai departe. Scepticism.

Cel de-al doilea e că vezi răul, îți sfărmi capățâna de-i afli cauzele, calculezi cu cifre pozitive și nu imaginare, iluzorii, îți scurtezi din plapomă binișor și te-ntinzi numai pe cât ți-ai scurtat-o... devii onest și econom. Pozitivism!

Al treilea e că, văzând răul, surâzi cu noblețe și dispreț și-ți zici în minte: Țara e bogată, țara vă plăti... Timpul va șterge și urmele. Optimism!

Să analizăm toate aceste trei moduri in rebus. Cel dintâi și cel de al treilea sunt cele obicinuite în România, cel de al doilea e cel obicinuit prin alte locuri ale lumii, mai cuminți.

Atât scepticul, cât și optimistul se opresc la îndoială însăși și nu merg mai departe. Unul știe răul și cată lângă el, altul îl știe și sare cu ochii închiși peste el. Dar nevrând a ști de rău și ignorându-l, el totuși există. El ar exista chiar dacă nu l-ar ști nimeni, ar exista și, ca tot ce-i rău, ar crește și s-ar mări progresiv până ce s-ar fini cu ruina statului român. Să ne explicăm.

Azi sunt în România atâția amploiați încât ai putea să umpli cu ei *două* generațiuni, nu una. Jumătate din acești oameni care zgârie la hârtie ar putea să zgârie brânză și să cântărească la măsline ori să facă cizme și haine. Câte brațe s-au luat meseriei, câte comerțului, ba cine știe câte artei și literaturii! Dacă Gr. Alexandrescu n-ar fi fost toată viața lui amploiat, ar fi devenit unul din cei întâi literați ai Orientului. Ci așa: toate puterile sufletești ale generațiunei sunt absorbite de lupte de partide și, la rândul lor, toate partidele nu sunt decât amploiați; pe de-o parte cei activi, pe de alta cei destituiți. Aceștia se ceartă pe țara cea de jaf. Modul cum se ceartă o numesc cu toții presă. Ce fizionomie are drăguța ceea de presă, despre aceea cititorul va fi avut bunăvoința de-a se informa din articolul meu intitulat: Limba în ziarele din România liberă.

Încă un rău au oamenii din România: înainte voia fiecare să fie domn, azi vrea fiecare să fie ministru. De nu fiecare, totuși aș vrea să am atâtea monede de-un ban pe câți i-am surprins cu vorba asta asupra visurilor lor celor mai fericite.

(Manuscris 2257, 48-50)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – redactor-șef al revistei *Biblioteca Bucureștilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Cristian Bobi și Radu Gîrjoabă

Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Gongora și Șeherezada

Horia BĂDESCU

Spuneam cândva că iubesc poveștile, basmele. Poate pentru că poveștile sunt miturile noastre cele de toate zilele, așa cum miturile sunt poveștile noastre de duminică. Adică acele teritorii din care vin înțelesuri despre felul de-a fi în lume ori „trâmbe de vedenii” despre înțelesurile lumii, jocuri de măști despre puterile văzute și nevăzute care ne țin pe noi în lume și lumea în noi. Teritorii pe care, cu mulți ani în urmă, când spiritul îmi era fascinat de orizontul barocului, încercam să le așez în albia a ceea ce mi se părea a fi o componentă majoră a spiritualității noastre.

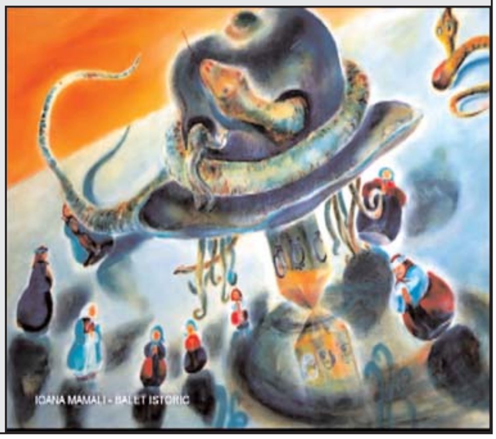
Barocul, despre care exegeții lui spun că aparține perioadelor de decadență, de declin istoric, ca expresie a nevoii de transcendere estetică a trăirii unei realități amenințătoare, a unui pericol iminent și uneori permanent, ceea ce Alexandru Ciorănescu numea „sensibilitatea crepusculară a instabilității”, de care sufletul românesc n-a fost niciodată lipsit, o soluție de avarie în care esteticul înmoaie prin elementele lui asprimile vieții. Barocul, în care profuziunea formală suplinește vidul existențial, în care dulceața torsadei taie ascuțimile unghiului, în care metafora arborescentă, înflorită, ascunde adevăruri insuportabile altminteri în nuditatea lor, barocul măștilor și al disimulării, barocul în care spaima este îmblânzită prin înminunare și relativism, prin *maraviglia* și prin acel „nimic nu e așa cum pare”, își află o neîndoielnică ilustrare în estetica basmului românesc.

Lumea lui Gongora și Arcimboldo își găsește pandantul în acest orizont fabulos în care magicele tărâmuri ale reginei Mab viețuiesc în lumina proteică a lămpii lui Aladin.

Nimic mai aproape de acea aparență înșelătoare, de acea dualitate esență/aparență, de acea disimulare barocă decât lumea basmului românesc. Lumea mârțoagei care ascunde în sine un vitalism debordant și miraculos și a armăsarului care se arată plin de vigoare, dar e în realitate o biată răpciugă, a strălucirii care e masca ternului și a insignifiantului purtător de valențe rare (vezi cele două copile din *Fata moșului și fata babei* și darurile lor), a vârstelor feminine convertite prin magie, a dezacordului între frumosul moral și cel fizic, între benevolența interioară și gestul aspru, între viziune și realitate.

Miraculosul, fantasticul basmului românesc este unul al strălucirii, al uimirii, al încărcăturii fastuoase și percutante, al înminunării cum ar zice cineva, nu al groazei, al spaimei, al terifiantului. Bosch ar fi de neconceput pe tărâm spiritual românesc. Lumea brumată a nordului celtic și scandinav, miraculosul ei cețos și subteran fac loc fabulosului înflorit, în care magia neagră e ocultată de supranaturalitatea sanctică a Sfintei Vineri, ori proiectată în ridicol și deriziune. Căci oricâte puteri întunecate ar avea Baba Cloanța, lumea basmului nu-i acordă finalmente acesteia decât tot imaginea ironic-decrepită a oricărei babe.

Mitologia thanatică chiar, așa cum e ea ilustrată în credințele populare, în basm, în bocet, face un racursiu spectaculos și baroc de la religia oficială. Nimic din Hadesul elenic sau latin, nimic din dantescul medieval. Călătoria în sau către lumea cealaltă – niciodată nu vom întâlni în mentalul și imaginarul popular ideea de neființă! – ia forma unui spectacol fabulos, dar lipsit de terifianță, o înminunare în solitudine și incertitudine prin convergența spațiului cosmic și vegetal spre raporturi de o acută intimitate cu eul, prin redimensionarea spațiului, a peisajului habitudinal, la nivelul infinității. Singurul semn prin care se decodifică acest spectacol este ireversibilitatea drumurilor, direcționarea univocă, fără întoarcere, a ființei. *Miorița* nu este decât capodopera acestui tip de spațiu festiv în care spectacolul cosmic, în care se proiectează eul, schimbă semnul, dar nu și sensul raporturilor acestuia cu lumea. Căci nuntirea universului este sensul adevărat al eternei întoarceri din materialitate în transcendent.

Mituri ale timpului la Platon

Marian NENCESCU

În cunoscuta sa lucrare *Eseu despre om* (Ed. Humanitas, 1994), Ernst Cassirer semnala pentru prima dată fenomenul „spectaculos și paradoxal”, nota el, al revigorării mitului și al teoriilor despre mit. Situația era explicată de Cassirer prin procedeul așa-numit *reducție intelectuală*, respectiv valorificarea ideii că mitul, în sine, nu ar avea niciun conținut de gândire relevant, ci reprezintă mai degrabă o *ficțiune inconștientă.*

Cu alte cuvinte, nu ar trebui să existe un substrat de gândire real al mitului, ci, mai degrabă, acesta ar avea o funcție *alegorică,* pe care noi, printr-o *hermeneutică* subtilă, suntem chemați să-i redăm adevărata semnificație. Pe de altă parte, procesul *desacralizării* mitului nu este unul contemporan, ci el a început încă din vremea lui Platon (sec. V î.Ch.), în epoca cunoscută în istorie drept *secolul lui Pericle.*

În ceea ce privește interpretarea modernă acordată mitului, vom reține ideea că multă vreme mitul a fost asociat cu o *ficțiune,* cel mult o poveste cu substrat alegoric, iar transformarea mitului într-o știință este un fenomen modern, apărut cu precădere în zorii veacului al XX-lea.

Doi gânditori moderni își revendică gloria de a reda mitului *demnitate culturală.*

Unul este filosoful german Martin Heidegger, cel care, reinterpretând *Mitul peșterii,* din Cartea a VII-a a dialogului *Republica,* a relevat sensul profund al noțiunii de adevăr – *aletheia.* În esență, observă Heidegger, gândirea greacă a avut, până la Platon, drept obiect de analiză *ființa* umană. Ființa se relevă gândirii prin ieșirea din starea de ocultare, cu alte cuvinte de *auto-uitare* (*lethe*). Platon relevă gândirea de tip metafizic, în sensul că lumea *fiindului* tinde să devină o realitate exterioară, autonomă de actul gânditor.

Adevărul, pentru gânditorul german, nu mai este o formă de *a-letheia* (uitare de sine), ci *orthotes*, adică o formă de *rectitudine* sau *adecvare a cunoașterii la obiect.*

Analiza heideggeriană, cuprinsă în studiul *Critica lui Friedlander și răspunsul lui Heidegger,* a fost publicată și în limba

română, în volumul *Repere pe drumul gândirii* (Ed. Politică, 1988, în traducerea și cu notele lui Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu). Cuvântul-cheie în studiul lui Heidegger, după cum observa și gânditorul Marcel Detienne, este, deci, *aletheia,* căreia Heidegger i-a explorat pe larg semnificațiile multiple. Pe urmele gânditorului german, Detienne reanalizează dialogul *Parmenide* și observă următoarele: „Dorința cea mai mare a sufletului este să ajungă la Pășunea/Câmpia adevărului, dar, din cauza pierderii aripilor, ajunge într-un trup omenesc lipsit de fericire veșnică.”

Fără a mai intra în subtilitățile studiului lui Detienne, publicat inițial în *Revue des études grecques* (1960), și apoi în volum, la Gallimard, în 1981, sub titlul *L'invention de la mythologie,* vom reaminti că, potrivit mitului platonician, sufletul (adică intelectul) este captiv în *sălașul ființei* pe durata unei „perioade”. Contemplând adevărul (*aletheia*) și după ce se *desfată îndeajuns cu acesta,* sufletul se întoarce în sălașul său, de cele mai multe ori cu aripile frânte.

Și atunci, se întreabă Socrate, de ce atâta strădanie pentru a atinge *Câmpia* (*Pășunea*) *adevărului?* Imaginea mitică a acestui text de natură filosofică ne conduce spre ideea că ceea ce susțin gânditorii sunt mai degrabă „minciuni”, iar opoziția *adevăr* (*aletheia*) și *uitare* (*lethe*) nu este decât o subtilitate inventată de Platon.

Regăsim aici o formă de gândire esențială, am zice chiar fundamentală, obligatoriu de natură transcendentă, prin care ființa muritoare capătă conștiința unor adevăruri fundamentale. În aceste condiții trebuie reinterpretate și referirile la mit.

Cu aceasta ajungem la cel de-al doilea gânditor modern care a remodelat interpretarea despre mit, cu toate că în opera sa nu întâlnim referiri directe la miturile de tip platonician – este vorba de Mircea Eliade. Se știe că interpretarea pe care Eliade a dat-o mitului este aceea de arhetip, în sens etimologic, al unui tip de gândire esențial, primordial.

→

Homo sapiens

În acest context, mitul capătă funcţie anamnezică, relevând gândirea primordială, sacră, având şi rolul de a stimula energia regeneratoare. Mircea Eliade este preocupat de modul cum este depozitată şi comunicată „informaţia” de tip primordial. În acest sens, aminteşte un episod, prezent şi la Hesiod, privind rolul şi funcţiile Muzelor. Se ştie că cele trei muze erau: *Melete* – cea care veghea la disciplina învăţării meseriei de *aed, Aoide* – cea care crea cântecul epic propriu-zis şi *Mneme* – care mijlocea recitarea, improvizaţia. Cum Muzele se născuseră din capul lui Zeus, ele erau legate genetic de fenomenul cunoscut sub numele de memorie (*mnemotehnie*).

Aşadar, fecioara *Mneme* (numită popular şi Mnemosyne) reprezenta „omniştiinţa cu caracter divinatoriu”, echivalentul modern al Memoriei, cea care ne permite să urmărim, într-un ritm cronologic, anumite evenimente. Pentru Mircea Eliade, accesul la *illo tempore,* momentul fundamental al gândirii, reprezintă o *ruptură ontologică* pe care omul arhaic o retrăia efectiv prin intermediul mitului.

Cuvântul cântat sau doar rostit este un gest eficace cu condiţia ca poetul să fie înzestrat cu darul *clarviziunii,* el reuşind astfel să-i redea puterea simbolico-religioasă, cu alte cuvinte, „să transforme imaginarul în real”, susţine M. Eliade.

Revenind la teoriile despre mit, vom observa, pe urmele lui Jean-Pierre Vernant (*Mythe et société en Grèce ancienne,* Paris, 1974, dar şi *La Grèce ancienne. Du Mythe à la raison,* Paris, Seuil, 1990), că civilizaţia greacă era marcată de mituri, care, relatând povestea generaţiilor divine, stabileau şi instaurau definitiv o anumită ordine de tip cosmic.

Cu aceasta, ne întoarcem la Heidegger şi închidem cercul: accesul la *adevăr,* la lumea eternă, ascunsă, relevată, *aletheică,* se face prin transcenderea conştiinţei umane, respectiv printr-o formă de rememorare (*aletheia*).

Aşadar, Adevărul, în gândirea mitică grecească, avea rolul de *Memorie sacră* a comunităţii, fiind relevat cu ajutorul Muzelor. Cu alte cuvinte, *aletheia* nu poate exista fără *lethe.* Uitarea face parte din viaţă, iar neuitarea este de esenţă divină. Rolul fundamental, primordial, de a reîmprospăta memoria umanităţii revine Poetului, artistului, gânditorului. Prin „gura” sa, Memoria colectivă este regăsită şi reinterpretată periodic, ceea ce asigură, în esenţă, reîmprospătarea însăşi a vieţii.

Privită astfel, *gândirea mitică* devine o formă de disimulare a adevărului. Perechea *aletheia-lethe* indică o lume dihotomică, în care rolul şi ponderea celor două elemente evoluează diferit şi constant. Acest tip de gândire în care elementele de tip mitologic se constituie în jurul „funcţionarului divin”, care este *filosoful,* permite inclusiv un transfer de funcţie. Gândirea de natură sofistă este privită cu suspiciune, iar modelul gânditorului care oscilează între *cer* şi *pământ,* între *terestru* şi *transcendent,* este adesea prezent, în operele clasice ale antichităţii greco-latine, sub o formă ironică. Acesta pare în principal şi motivul pentru care Platon alege o formă *alegorică* de exprimare, impersonală, cu ajutorul căreia comunică unele adevăruri considerate de el semnificative.

Este, observă Louis Genet, parafrazând un pasaj parmenidian, o formă de *captatio benevolentiae:* „Percepţia adevărului filosofic este mai degrabă o formă de revelaţie ce se produce la capătul unei călătorii mistice” (v. art. *Les origines de la philosophie* în *Bulletin de l'enseignement publique,* 1945).
În aceste condiţii, însăşi filosofia ţine loc de mister (fapt exemplificat pe deplin prin opera lui Pitagora, cel care punea termenul de *sapiens* (înţelept) într-un vârf al ierarhiei, deasupra lui *doctus* (deţinător al ştiinţei) şi chiar *perfectus* (desăvârşit).

Desigur, astfel de interpretări trebuie privite cu reţinere. Ambiţia filosofilor de a guverna cetatea, atestată inclusiv de Platon, relevă mai degrabă un *inconştient atavic* (după expresia aceluiaşi Louis Genet) decât un adevăr unanim acceptat. Ceea ce rămâne însă de reţinut din opera lui Platon este legătura fundamentală a omului cu polisul.

Filosofia lui Platon, bazată pe un sistem de gândire de tip mitic, are meritul de a revigora şi regenera mitul, element ce stă incontestabil la baza gândirii mitice.

Odată precizate aceste aspecte, este momentul să ne aplecăm şi asupra celor mai relevante mituri platoniciene. Reţinem, aşadar, ideea că mitul, mitologia în general, reprezintă un „sistem de reprezentări narative despre originea zeilor,

a universului şi a omului” şi că ele ne trimit către *illo tempore.* Mai reţinem şi ideea că mitul este inspirat de Muze şi că din gândirea mitică s-a născut inclusiv filosofia. Ca o concluzie, putem aprecia că mitul este o explicaţie *raţională* a unor principii ce guvernează lumea şi pe care filosofia nu o poate demonstra pe deplin pe calea tradiţională a explicării.

În esenţă, potrivit gândirii platoniciene, mitul are trei niveluri de percepţie – *formele inteligibile* (*eide*-urile); *lumea sensibilă* şi *lumea ideilor* (sau a *iluziilor*). Se acceptă că *eide*-urile nu pot fi cunoscute raţional şi, de aceea, artiştii (poeţii, gânditorii) recurg la obiecte sau modele ale *lumii sensibile* pentru ca opera lor să capete consistenţă ontologică. Acesta este, simplificat, mecanismul prin care mitul devine echivalent cu însăşi *devenirea.* Lumea, susţine Platon, nu poate fi cunoscută decât aproximativ, verosimil (*eikos*), în vreme ce *eide*-urile sunt transspaţiale şi transtemporale. Limita cunoaşterii este dată de însăşi *temporalitatea* lumii, astfel încât noi nu avem percepţia decât a unui adevăr *parţial,* empiric.

Nivelul ontologic intermediar al cunoaşterii este *to on* sau *to phainomena,* echivalent cu *devenirea.* Tema *devenirii* este prezentă substanţial în dialogul *Timaios* şi poate fi atinsă fie prin *coborâre* către o realitate atemporală şi aspaţială, fie prin urcare către o realitate sensibilă şi inteligibilă. Tot despre *devenire* este vorba şi în dialogul *Symposion*, când, într-o discuţie cu Diotima, Platon face referire la *doxa* (opinia curentă) şi *episteme* (cercetarea de tip filosofic). În fine, în *Republica,* Platon se referă şi la adevărul absolut (*eide*). „Omul – susţine Platon – este un rezultat al uniunii dintre trup şi suflet. El nu poate trăi decât dacă menţine o proporţie justă, armonioasă între aceste elemente, iar această armonie nu se poate atinge decât prin educaţie.”

Aşadar, *educaţia* (practicarea filosofiei, a matematicilor, muzicii şi gimnasticii, în accepţia clasică) era apanajul vieţii sociale, în vreme ce *mitul* era rezervat doar iniţiaţilor, celor care deţineau controlul social, mitul fiind în accepţia tradiţională, adoptată inclusiv de Platon, un antidot împotriva puterii excesive. Mitul îmblânzeşte sufletul, reduce excesele firii, adresându-se cu precădere nivelului raţional al fiinţei umane.

Fără a mai face referire la principalele clasificări (tematice) ale miturilor platoniciene (alegorice, genetice sau paraştiinţifice), vom constata că, în esenţă, principalele referiri la Cronos (v. „Mitul vârstelor” de pildă, cuprins în *Omul politic*, ca şi „Vârsta lui Cronos” din *Legile*) sunt incluse de Platon în tematica mai largă a *decăderii cetăţii ideale.* Fragmente substanţiale din *Republica, Legile,* dar şi din *Cratylos*, conduc spre această idee.

Iată, de pildă, „Mitul vârstelor”, cu a sa teorie despre *mişcarea inversă* a Universului: „Universului îi este hărăzită şi mişcarea ciclică *retrogradă,* în rotiri cu dublu sens şi contrarii. Primind de la creator nemurire mereu refăcută, când este părăsit de Divinitate, universul se mişcă de la sine, astfel că se întoarce înapoi, timp de multe miriade de perioade, căci fiind foarte mare, dar şi bine cumpănit, se mişcă pe un suport foarte mic.”

Consecinţa unui asemenea fenomen ar fi inversarea vârstei fireşti a omului. Ideea unor fiinţe născute gata bătrâne, îndreptându-se alert spre tinereţe şi copilărie ar avea drept consecinţă o moarte conştientă, însoţită de mari încercări sufleteşti. Există şi o argumentare a acestor evenimente: se spune că bătrânii *recapătă suflet de copil.* Cu alte cuvinte, se întorc spre o vârstă revolută. În fapt, o astfel de viaţă părea probabilă înaintea *domniei lui Cronos,* zeul care a ordonat mişcarea firească a Universului.

Intervenţia benefică a lui Cronos este interpretată de cei doi interlocutori – Străinul şi Socrate cel Tânăr – drept un răgaz oferit omenirii pentru a se deda unor îndeletniciri de natură spirituală, inclusiv cultivarea filosofiei, oricum altele decât comuna fericire dată de saţietatea consumului de hrană şi de băutură.

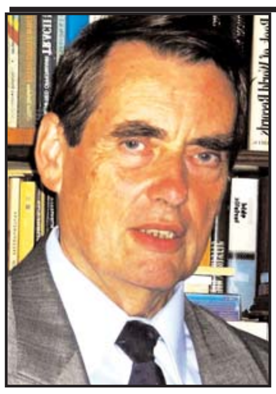
Timpul natural, ordonat şi redresat de Cronos, şi redat oamenilor, avea drept scop asigurarea unui răgaz pentru perfecţionarea spirituală, spre maxima înflorire a fiinţei umane, iar nu spre propria distrugere. Legenda spune că oamenii au dobândit de la zei, odată cu *Timpul,* şi învăţăturile necesare supravieţuirii, în esenţă, folosirea focului, agricultura şi *buna cârmuire*. În ce măsură a utilizat omenirea în mod favorabil *Timpul,* nu suntem încă în deplina calitate de a aprecia. Platon lasă, de pildă, şi un semn de îndoială: „După cum întreg universul în care trăim imită timpul acesta, e cazul să punem punct mitului şi să vedem unde a greşit regele şi unde gânditorul în cele spuse.”

Celălalt mit, „Vârsta lui Cronos” (v. *Legile*), face referire directă la domnia lui Cronos pe pământ. Pentru a pedepsi trufia şi nedreptatea omenească, Cronos a pus în fruntea cetăţilor nişte daimoni (conducători, arhonţi care stăpânesc neamul omenesc şi înlătură răzvrătirile). Referirea la *Timpul* (*epoca*) *lui Cronos* este echivalentă cu visul fericirii şi nemuririi, a *epocii de aur,* când raţiunea stăpânea legile.

Recitind aceste mituri, ne întrebăm cât este omenesc şi cât divin în fiinţa noastră. Şi, mai ales, din ce substrat mental ne vin miturile. Căci e din ce în ce mai limpede că mitul nu e decât o „iminenţă amânată” sau, cum spunea Borges, *suntem născuţi prea devreme pentru a pricepe pe deplin.*

Homo sapiens

Sinergia și metaagentul

Dan D. FARCAȘ

Mintea omenească este capabilă de performanțe aproape miraculoase, mai ales dacă o comparăm cu calculatorul electronic, deși acesta are o viteză de miliarde de ori mai mare. Ajunge să vorbim de „fenomenele voluntare”, cum ar fi creația artistică ori științifică, de decizia responsabilă, de liberul-arbitru și sper să mai avem ocazia să vorbim și despre altele, cum e conștiința. Este simplu să presupunem că toate acestea ne-au fost dăruite de undeva din afară, după rețeta pe care am numit-o, într-un articol anterior, „Deus ex machina”; dar noi, întorcându-ne la acea piatră unghiulară carteziană a lui „dubito ergo cogito”, suntem condamnați să căutăm dacă nu cumva există și un alt răspuns.

Am mai amintit că, în urmă cu mulți ani, am realizat, cu ajutorul calculatorului electronic, simulări ale funcționării unor rețele neuronale. De fapt, țintisem mai sus, dar împrejurări diverse m-au abătut de la aceste preocupări. Ceea ce doream să fac atunci trebuia să devină, în final, un model de creier, reproducând însușiri ale creierelor biologice și care să ne permită să visăm, cândva mult mai târziu, și la mașini care să gândească precum oamenii.

Din ce am discutat – în acest scop – cu persoane mai învățate decât mine, din ce am citit și din ce am mai pus cap la cap eu însumi, am înțeles treptat că un om nu dispune de o singură minte, așa cum se crede îndeobște, ci de o imensă *societate* de minți sau de *agenți* mintali. Termenul de agent provine din praxiologie (sau teoria acțiunii) și desemnează orice entitate (automat, vietate, om, organizație etc.) capabilă să acționeze în vederea atingerii unor scopuri.

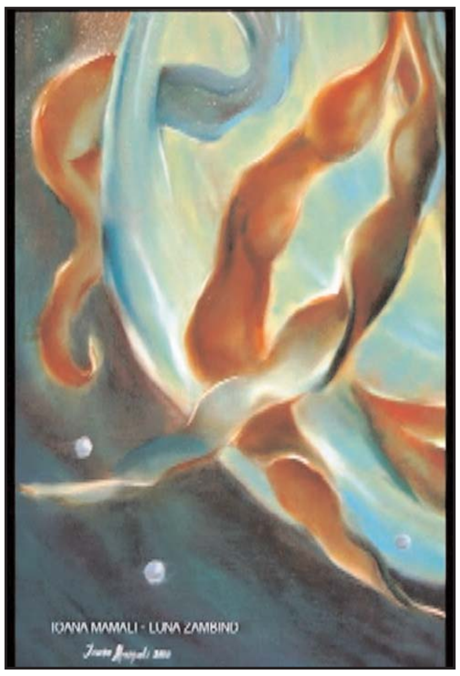
Orice agent dispune de niște cunoștințe cu ajutorul cărora își va atinge obiectivul activității sale mai repede, mai sigur, mai eficient etc., decât fără ele (iar fără ele, cel mai probabil, nu îl va atinge deloc). Aceste cunoștințe pot fi privite ca fiind organizate în „modelul” respectivei activități a agentului. Fără a intra în argumentări, menționez doar că un model complet are cinci componente: (1) repertoriul de *situații* pe care agentul le poate discerne; (2) repertoriul *operațiilor* pe care el le poate efectua; (3) *„metoda”,* adică răspunsurile deja pregătite pentru diferitele situații care pot să apară; (4) *„reprezentarea”* mediului în care agentul își desfășoară activitatea, reprezentare care servește, între altele, la previziune (evaluarea consecințelor diferitelor operații, sau pur și simplu urmărirea succesiunii unor evenimente), ca și la construirea de noi metode; (5) *„valorile”* pozitive sau negative, mai mari sau mai mici, atașate diferitelor situații, definind scopuri, obiective și motivații.

Există și modele parțiale. Cele mai importante două sunt: *modelul primitiv* (care posedă doar primele trei componente) și *modelul impersonal,* din care lipsesc valorile (motivațiile) și, uneori, acțiunile și metodele. Acesta din urmă servește, în societatea umană, transmiterii de cunoștințe.

Deși, privită „din afară”, mintea omenească dă impresia unui singur mare agent, fie și foarte complex, în fapt, mintea este, așa cum spuneam, o „societate” de agenți, de o extremă diversitate: conștienți și inconștienți, dobândiți sau înnăscuți, unii moșteniți de la strămoșii reptilieni, alții și mai primitivi. Există agenți cu modele verbale sau nonverbale, colocviale sau logice. Unii dintre acești agenți controlează anumite funcții vitale ale organismului, având în acest sens obiective bine conturate și intrând frecvent în competiție cu alți agenți, pentru a obține controlul asupra unor efectori; alții se declanșează, precum automatele, la o comandă venită de sus și se opresc la terminarea sarcinii primite.

De multe ori, agenții se asociază, temporar sau durabil, pentru a conlucra, în vederea atingerii unui obiectiv comun, fiecare agent folosindu-și modelele proprii. Această conlucrare nu este haotică, ci *structurată* prin trei mari categorii de relații: competiție, cooperare și conducere ierarhică, aflate într-o permanentă dinamică. *Competiția* poate să apară, de pildă, pentru prioritatea în folosirea aceleiași resurse indivizibile, sau atunci când modelele indică previziuni diferite, ori propun efectuarea unor operații diferite. În *cooperare,* doi sau mai mulți agenți se sprijină între ei, fie efectuând fiecare o parte a unei acțiuni comune, fie confirmându-se reciproc, prin faptul că modelele lor indică o aceeași operație optimă, sau o aceeași previziune. Relația *ierarhică*, sau *de conducere,* este necesară pentru a coordona un ansamblu de agenți în „acțiunea compusă”. Un agent supraordonat poate juca și rolul de arbitru în competiția a doi agenți. În activități mai complexe, pot exista mai multe niveluri ierarhice. O asociere de agenți, precum cea descrisă mai sus, o putem numi *pluriagent.*

Pluriagent poate fi, de pildă, o organizație ierarhică, în care fiecare angajat își cunoaște sarcinile, în vederea atingerii unor obiective ale organizației. Dar și grupul de agenți care conlucrează în mintea unui om, pentru realizarea unei acțiuni complexe sau rezolvarea unei probleme, este un pluriagent.

Din acest punct de vedere, într-o primă aproximație, mintea omenească este un joc de pluriagenți, aflat într-o permanentă dinamică. Iar între pluriagenții din mintea omenească se stabilesc, din nou, aceleași trei relații binecunoscute: de competiție, cooperare și conducere.

Vârful ierarhiilor se poate afla în zona conștientă, în timp ce restul agenților pot acționa „subconștient” sau „inconștient”. Adesea vârful va fi obligat să *coordoneze* activitatea întregului ansamblu, astfel încât să realizeze un compromis între solicitările uneia sau alteia dintre agenții componenți mai importanți. Există agenți care *cooperează* sistematic, cum ar fi, de pildă, analizorii (văzul, pipăitul etc.) în perceperea unui obiect. Dar există și *competiții* sistematice (de pildă, „rațiunea spune una, iar inima alta”); se întâmplă, de exemplu, ca agenți de nivel inferior, dar puternic motivați, să-și declanșeze acțiunile simultan. Acești agenți pot intra în competiție pentru a obține o anumită „resursă” psihosomatică (mâinile, privirea, mecanismele decizionale etc.). În astfel de cazuri, fie „instanțele superioare” stabilesc o ordine de succesiune adecvată a operațiilor, fie între agenții în cauză apar „competiții” pentru luarea temporară în stăpânire a resurselor solicitate.

În plus, psihologii au pus în evidență faptul că o acțiune complexă, concepută la vârful piramidei, „caută” agenții subordonați potriviți. Dacă cei care îndeplinesc în mod obișnuit o anumită acțiune (de pildă, anumite degete de la o mână) nu sunt disponibili, se vor căuta imediat agenți înlocuitori.

În cadrul competițiilor se pot configura „alianțe”, „grupuri” sau „supergrupuri” din agenți sau pluriagenți cu interese mai ușor conciliabile, ca și „dușmănii” cronice. *Sinele, eul* și *supraeul* din teoria psihanalitică a lui Sigmund Freud sunt exemple de astfel de „supergrupuri” specializate. În această pluralitate structurată, unii agenți au o „autoritate” mai mare; se poate vorbi, de pildă, de o „tiranie” a structurilor verbale și, mai ales, a celor logice asupra celor nonverbale.

Dar, de fapt, mintea omenească e chiar mai mult decât un simplu joc de pluriagenți. În *teoria sistemelor,* dar și în numeroase alte abordări s-a remarcat că două sau mai multe influențe sau acțiuni concertate dau naștere adesea la un efect neașteptat, mai bogat decât putea fi prezis doar din trăsăturile agenților componenți, luați individual. Această proprietate a fost numită, începând încă din secolul XVII, *efect sinergic.* Termenul are sensul de „con-lucrare”, din grecescul *syn* – laolaltă, împreună, și *ergasia* – lucrare. Efectul sinergic poate fi urmărit pe toate treptele evoluției lumii vii, unde aproape orice progres s-a produs prin apariția (sau „emergența”) unor noi calități, grație acestui mecanism.

Noile calități proprii fenomenelor *voluntare* sunt și ele efectul unei sinergii, și anume al conlucrării agenților minții. Atunci când complexitatea unui pluriagent depășește un anumit prag, el se transformă, prin sinergie, într-un *metaagent.* Văzută astfel, mintea omenească este un metaagent născut din sinergia multitudinii de agenți care o compun, agenți generați prin patru miliarde de ani de filogeneză (dar – nu total imposibil – și printr-o intervenție externă). Considerăm, deci, că activitățile voluntare omenești, precum liberul-arbitru, conștiința, gândirea, capacitatea de a crea, de a simți frumosul, de a decide și a-și asuma răspunderea pentru decizii, sunt rezultatul acțiunii concertate a unui număr imens de agenți, relativ autonomi, unii cu scopuri proprii, alții cu scopuri conferite, *conduși* printr-o unică *ierarhie,* agenți între care există și relații de tip *competitiv* sau *de cooperare* și care acționează la nivel conștient sau inconștient, sigur neverbal, dar obligatoriu și verbal, eventual chiar logico-matematic.

În vârful piramidei metaagentului minții umane există un număr de agenți (în general, verbali sau logici) aflați „la comandă”. Ei formează o instanță supremă, integratoare, deci, până la un punct, și un „numitor comun” al tuturor pulsiunilor care se confruntă. Acest mecanism, remarcabil, deși firesc, seamănă însă extrem de puțin cu acel criteriu unic de preferință, pe care matematicienii l-au văzut la baza funcției de utilitate, în teoriile economice sau ale jocului, și nici nu este reductibil la el.

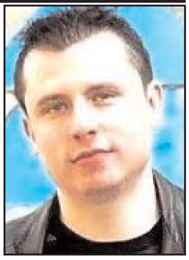
Atunci când rezolvă o problemă complexă, mintea omenească pune la lucru, simultan, toată multitudinea de agenți de care dispune, pe toate etajele creierului său, agenți în care coexistă automatismul, ferocitatea și precizia reptilei, spaimele și afecțiunea micilor mamifere, cuvintele însușite o dată cu laptele matern, ca și rigoarea raționamentului matematic și logic deprinse în școală, o pluralitate de adevăruri și tehnici de origini diverse, având finețe și rigoare diferită, care sugerează soluții diferite, adesea ireductibile unele la altele. Tocmai prin acest *pluralism eterogen*, omul este nu doar superior oricărui animal sau automat, dar a devenit și *altceva,* o ființă calitativ diferită de acestea.

Altfel spus, dacă o ființă (sau, poate, o construcție artificială) ar reuși să acumuleze în mintea sa plurală suficient de multe adevăruri și sisteme de adevăruri, de toate tipurile, potențate de relațiile speciale care se stabilesc între ele, devenind metaagent, această ființă ar deveni capabilă să efectueze acțiuni voluntare. E drept, această devenire emergentă nu poate fi descrisă prin operații matematice, fiind de aceea și mai greu de înțeles pentru mințile noastre, educate în spirit mecanicist. Dar ea există!

Dialoguri esențiale

Fundamentele comuniste ale psihologiei politice postdecembriste

Un interviu cu prof. Lavinia Betea

Tudor PETCU

Lavinia Betea s-a născut în 1956. A urmat Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca (1978-1982), unde a primit și titlul de doctor în psihologie socială (2002). Conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Univ. București (2004-2008), profesor la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“ din Arad (din 2008). A debutat în 1972, cu poezie, în revista *Orizont* din Timișoara; a colaborat la revistele *Luceafărul* și *Amfiteatru* din București, *Echinox* și *Tribuna* din Cluj-Napoca. După 1990, colaborează cu materiale de istorie și psihologie socială la revistele *Magazin istoric, Dosarele istoriei, Adevărul literar și artistic, Sfera politicii, 22, Adevărul din Arad* etc.

Cărți publicate: *Sfârșitul libertății* (Editura Mirton, Timișoara, 1993), *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României* (Editura Fundației „Ioan Slavici“, Arad, 1995), *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu* (Editura Evenimentul Românesc, București, 1997), *Povești din Cartierul Primăverii* (Editura Curtea Veche, București, 2010), *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist* (Editura Curtea Veche, București, 2011 – ed. a III-a).

Pentru început, v-aș ruga să prezentați în linii mari semnificația psihologiei politice, întrucât vorbim despre o paradigmă de gândire și de percepție în egală măsură sensibilă și pătrunzătoare. În acest sens, există motive întemeiate pentru care ar trebui să considerăm psihologia politică drept o disciplină autonomă, cu specificul și cu metodologiile sale de cercetare?

În opinia mea, expusă și cu alte prilejuri, fragmentarea științelor socio-umane este o trăsătură a timpurilor noastre. Devin astfel importante paradigmele federatoare în viziunile transversale și pluridisciplinare asupra socialului. Cetățeanul planetar – folosesc sintagma aceasta prin derivație de la „satul planetar” datorat tehnologiei media – este produsul diferitelor regimuri politice. Politicul și psihologicul pot fi astfel centrele de emergență ale reflecției asupra lumii în care trăim. „Arhipelagul” disciplinei psihologie politică îl configurează temele de graniță ale cercetării clasice, precum puterea, democrația și totalitarismul, crizele și revoltele, schimbările politice, autoritatea și charisma liderilor, propaganda, comunicarea și discursul politic, războiul psihologic și acțiunea diplomatică, procesele electorale, influența socială și memoria colectivă, ideologia și credințele, diversele forme de rasism, impactul tehnologic și geopolitic. Spre deosebire de perspectiva istoricului, antropologului, filosofului ori politologului, „microscopul” cercetătorului în domeniu este focalizat pe om, ca creație a politicului și totodată creator al faptului, comportamentului și discursului politic. Mai concret, actorul politic în ipostazele esențiale de lider și cetățean.

Orice introducere în istoria disciplinei menționează numele profesorului american Ch. Merriam, care, încă din 1925, insistase asupra necesității ca științele politice să facă apel la psihologie. Psihologia politică a fost introdusă în rândul disciplinelor universitare de către discipolul său H.D. Laswell, la Universitatea din Chicago. Cu multă vreme înainte de instituționalizarea amintită, s-a spus adesea că nu poate fi studiat politicul fără referire la ființa umană din perspectivă psihologică.

Cadrul acestei discuții nu ne îngăduie disertații tematice și metodologice. Aș aminti însă că între cei care își asumă misiuni de cercetare în psihologia politică există controverse pe tema dacă se poate vorbi de o disciplină aparte sau avem pur și simplu de a face cu „terenuri de aplicație” și noi „șantiere” ale psihologiei sociale. În opinia mea, situația trimite la analogii cu statutul psihologiei artei, religiei, sportului sau familiei. Desprinse din trunchiul psihologiei sociale cu zestrea teoretică și metodologică a „familiei”, acestea au rodit fertil ca discipline de sine stătătoare. Este, va fi și cazul psihologiei politice.

În general, sistemul comunist din România, ca de altfel întregul bloc sovietizat, era caracterizat de mitul Conducătorului Absolut, cultul personalității, și multe alte metafore care odată ce au ajuns să relaționeze cu realitatea, sensul unei conduceri politice corecte, adecvate și raționale a fost întrutotul distorsionat. Dacă am lua în considerare exemple precum mistificarea ceaușistă a majorității sectoarelor societății românești, în particular, a intelectualității, sau la, îndrăznesc să spun, inchiziția cel puțin psihologică ce a măcinat sistemul de educație, înțelegem că avem de a face cu o psihologie politică barbară, fundamentată pe un sistem principial, de tipul *plenitudo potestatis* (pretenția de a domni în mod absolut). Pe de altă parte, în România zilelor noastre se vorbește parcă tot mai des de capitalismul sălbatic și de o pseudo-democrație care, de fapt, ar face apologia unui soi de cripto-comunism. Considerați că o asemenea afirmație este suficient de întemeiată și, dacă da, suntem îndreptățiți să vorbim de barbarismele psihologice politice mai sus menționate, capabile să se ascundă sub faldurile idealismului democratic?

IOANA MAMALI - ALEGEREA DRUMULUI

Pentru că una dintre metodele consacrate ale psihologiei politice este analiza de conținut a discursului politic, aș face, cu îngăduința dv, o remarcă. Introducerea întrebării pe care mi-ați adresat-o e saturată de concepte politice. Poziționarea lor accentuează sensurile propagandistice. Ce vreau să spun? Dacă ați cere unui elev de liceu – am ales categoria aceasta pentru că în trăsăturile vârstei intră și formarea gândirii abstracte – să extragă ideea principală din afirmațiile dv, ar spune ceva de genul „comunismul a fost excepția răului absolut în ansamblul condiției umane”. Raportat însă la „straturile” istoriei, democrația și *pattern*-ul omului democrat (în accepțiunile uzuale azi) se reduc la un strat subțire și foarte actual. Altfel, istoria politică a lumii este una a despoților absoluți – de la șefii de trib din „timpurile prelogice”, până la intrarea în scenă a mulțimilor, care se produce în ceea ce istoricii numesc „epoca modernă” a omenirii, cu începuturi diferite însă într-o parte și alta a lumii.

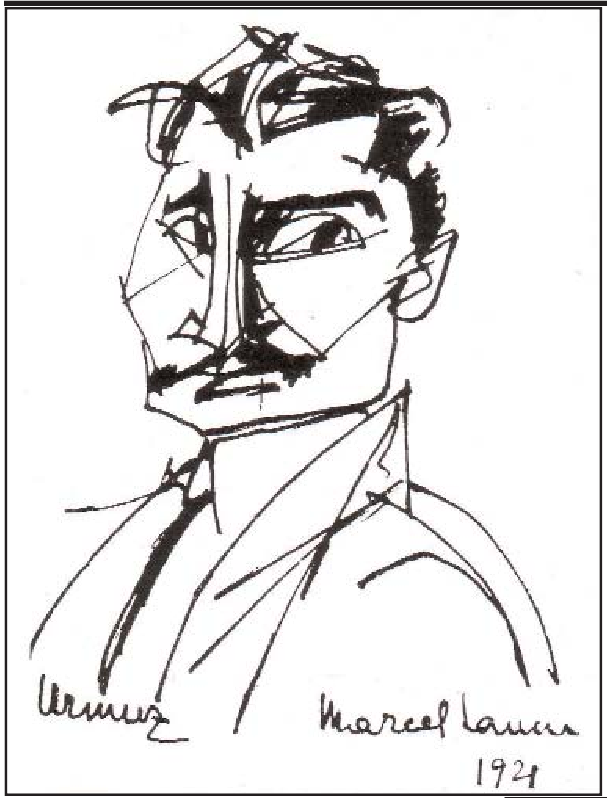
Și o a doua observație: psihologia politică nu există „în natură”. Ca orice corpus de reflecții și regularități, ea constituie o reprezentare ideatică a unor realități mai mult sau mai puțin strict delimitate. Nu putem vorbi, așadar, de o „psihologie politică barbar comunistă” sau de o „psihologie politică sălbatic capitalistă”. Cum nu putem vorbi de altfel despre o fizică africană și alta europeană, ori despre o chimie democrată, în opoziție cu o chimie totalitară. Există însă o astfel de manipulare, încercată tocmai în Uniunea Sovietică, în vremea lui Stalin. Atunci s-a postulat că „adevărata” știință este „știința sovietică”, ale cărei „adevăruri partinice” se situează deasupra „adevărului obiectiv burghez”. Cine îndrăznea să aibă altă opinie se făcea vinovat cel puțin de păcatul „cosmopolitismului”. Risca și „reusea” să fie condamnat la închisoare ori la „reeducare prin muncă” în lagărele sovietice.

În prelungirea opiniilor dv, s-ar putea remarca însă că *pattern*-ul liderului comunist se identifică într-o semnificativă măsură cu cel al conducătorului ce dispune de puteri nelimitate asupra „supușilor”. Specifică puterii comuniste este mimarea instituțiilor și comportamentelor democrației. Regimurile comuniste au funcționat prin forme definite de liderii lor ca „regim de democrație populară” și „regim de democrație socialistă”. Tehnicile de manipulare, relațiile și structura nucleelor de decizie, efectele în planul psihologiei mulțimii, caracteristicile discursului public și altele ca acestea devin „șantiere” ale investigației din perspectiva psihologiei politice asupra comunismului. Rezultatele întregesc și clarifică, în primul rând, demersul clasic al istoricului. Termeni precum „pseudodemocrație”, „cripto-comunism” și alții de aceeași factură nu au cum deveni tremeni operaționali într-o investigație de psihologie politică bazată pe instrumentarul clasic al chestionarelor, scalelor de atitudini, tehnicii diferențiatorului semantic etc. Ei rămân termeni uzuali din vocabularul activ al jurnalistului sau omului politic, indicând un anume sens al opiniilor acestora, nicidecum aserțiuni derivate dintr-o anume cercetare științifică.

Implicațiile și semnificația regimului ceaușist sunt realități mult prea bine cunoscute ca să le mai dezbatem în cadrul discuției de față. Cert este că lunga perioadă de dominație a lui Nicolae Ceaușescu ar putea fi identificată ușor cu ceea ce unii teoreticieni numesc *morala stăpânilor,* pe baza căreia suntem tentați să dezbatem asupra unui alt concept clasic ce a făcut carieră în preocupările legate de studiul totalitarismului, *viclenia rațiunii.* Considerați că tocmai această viclenie a rațiunii este fundamentul comunist, sau, să-i spunem, totalitar, impregnat în psihologia politică românească postdecembristă, caracterizată parcă de o anumită stagnare în plan ideatic?

Încă o dată, nu putem stabili existența unei psihologii politice nici românești, nici ante sau postdecembriste. De altfel, știți care este caracteristica fundamentală a democratului, stabilită printr-o anchetă comparativă? Toleranța. În ceea ce privește prototipul uman promovat de ideologia comunistă, acest lucru a fost exprimat prin conceptul de „om nou”. Preluat din scrierile Apostolului Pavel. „Omul nou” visat de Lenin se aseamănă „omului nou” din dogma creștină. Sunt, însă, note în ambele accepțiuni care contravin naturii umane. Pentru că, întotdeauna și pretutindeni, acțiunile oamenilor sunt determinate de interese: întâi satisfacerea trebuințelor de bază, apoi a celor legate de stima de sine, relațiile cu ceilalți și, în sfârșit, trebuința de dezvoltare, cum o numește economistul Maslow.

Urmuz, 130 - 90

Gayk

Gayk este singurul civil care poartă pe umărul drept un susținător de armă. El are gâtul totdeauna supt și moralul foarte ridicat. Nu poate fi ostil multă vreme cuiva, dar din privirea-i piezișă, din direcțiunea ce ia uneori nasul său ascuțit, precum și din împrejurarea că este aproape în permanență ciupit de vărsat și cu unghiile netăiate, îți face impresia că este în tot momentul gata să sară pe tine pentru a te ciuguli.

Ascuțit bine la ambele capete și înconvoiat ca un arc, Gayk stă totdeauna puțin aplecat înainte, astfel că poate ușor domina împrejurimile. Ține să fie bine pregătit pentru orice eventualitate, și de aceea doarme numai în frac și mănuși albe, păstrând ascunse sub pernă o notă diplomatică, o cantitate respectabilă de pesmeți și… o mitralieră.

În timpul zilei, Gayk nu poate suferi altă îmbrăcăminte decât o perdeluță cu brizbrizuri, una în față și alta în spate, și care se pot foarte ușor da în lături de oricine cu permisiunea sa.

Timpul și-l petrece înotând continuu 23 de ore, însă numai în direcțiunea nord-sud, de teamă de a nu ieși din neutralitate. În ora liberă ce-i mai rămâne se inspiră de la muze cu bocanci.

A reușit de curând să ne dea o nouă îndrumare în politica noastră externă, emițând cel dintâi și cu multă autoritate

PE ACEST LOC A FOST
CASA ÎN CARE S-A NĂSCUT
LA 17-III-1883 SCRIITORUL
DEMETRU-DEMETRESCU
~ URMUZ ~

părerea că, pentru a da dovadă că suntem un element ponderat și de ordine în Orient, trebuie să luăm pe transilvăneni fără Transilvania; susține însă că trebuie cu orice preț să obținem prin intervenția Vaticanului Năsăudul cu trei kilometri, însă nu măsurați împrejur, ci aliniați unul lângă altul, în lungime, alături de oraș și cu direcția spre ducatul de Luxemburg, ca semn de admonestare pentru că a permis să i se violeze neutralitatea de armatele germane.

Gayk nu are copii. A adoptat însă pe când era încă elev în gimnaziu pe o nepoată a sa, în momentul când aceasta lucra la gherghef. Nu s-a dat înapoi de la nici un sacrificiu pentru a-i da o educație aleasă – având grijă să-i trimită în fiecare zi, la institutul unde o internase, câte un chelner care să o roage din partea sa să se spele în fiecare sâmbătă pe cap și să-și formeze neapărat o cultură generală.

Foarte sârguitoare și conștiincioasă, această nepoată a sa ajunge în scurt timp la maturitate și, observând într-una din zile că a reușit să dobândească o cultură generală, a cerut iubitului său unchi să o libereze din pension și să fie acasă la câmp… Încurajată că a fost atât de ușor satisfăcută, ea nu pregetă mai târziu să ceară să i se garanteze și accesul la mare. Gayk atunci, drept orice răspuns, sări brusc asupra ei și o ciuguli de nenumărate ori; ceea ce dânsa găsind că i s-a făcut contra oricărui uz internațional și fără nici un aviz prealabil, se consideră în stare de război, război care îi ținură angajați mai mult de trei ani de zile și pe un front de aproape șapte sute de kilometri. Amândoi luptară având hrana în bani și cu foarte mult eroism, însă în cele din urmă Gayk, fiind avansat mareșal pe câmpul de luptă și negăsind acolo niciun ceaprazar militar pentru a-și pune galoanele noului său grad, renunță de a se mai bate și ceru pace. Aceasta conveni de altfel de minune și nepoatei sale, care tocmai atunci căpătase un furuncul și căreia, rămasă cu retragerea tăiată, nu i se mai trimitea de neutri nici fasole, nici benzină.

Primul schimb de prizonieri îl făcură la casa Teatrului de operațiuni, obținând pentru el prețuri modeste. După aceea conveniră să încheie o pace rușinoasă. Gayk își luă angajamentul să renunțe pentru totdeauna de a mai ciuguli pe cineva, mărginindu-se de aci înainte numai la câte o litră de grăunțe ce se obliga nepoata să-i aducă zilnic sub garanția și controlul Marilor Puteri; iar nepoata sa obținu în sfârșit o fâșie lată de doi centimetri până la mare, însă fără dreptul de a se dispensa de pantalonii de baie. Totuși, în cele din urmă, amândoi rămaseră pe deplin satisfăcuți, căci o clauză secretă a tratatului le dădea dreptul să-și poată ridica fiecare pe viitor cât va putea mai sus moralul.

A-ți iubi aproapele mai mult decât pe tine însuți, a iubi sărăcia și frăția cu toți ceilalți semeni sunt porunci ale dogmei creștine tot atât de dificil, dacă nu imposibil de împlinit de către marea majoritate a oamenilor ca și egalitatea și tovărășia comunistă. Sau împlinirea idealul comunist, unde toți vor munci la capacitate maximă și își vor limita consumul la trebuințele minimale. Este aceasta o viclenie a rațiunii? Nu. Avem pur și simplu două programe idealiste – unul religios, împărtășit de întreaga lume creștină, și altul specific ideologiei comuniste. Să nu uităm că regimul comunist a dorit impunerea ideologiei sale ca o nouă religie. Să nu uităm nici că „imperiul comunist" a fost cel mai mare din istoria omenirii: în anii '80, o treime din populația planetei trăia sub semnul steagului roșu, cu seceră și ciocan.

Momentul Decembrie 1989 a reprezentat și reprezintă pentru societatea românească un moment de cotitură, aflat, din păcate, sub spectrul dilemei, nedeslușite întru totul nici în zilele noastre, din diferite motive. Totuși, o asemenea revoluție a însemnat, dacă îmi permiteți să mă exprim în acești termeni, o desacralizare a miturilor fondatoare ale ceaușismului. Pe de altă parte, există anumite îngrijorări cu privire la psihologia politică românească contemporană, în sensul în care tensiunile și inechitățile sociale, transformarea capitalismului într-un alt tip de totalitarism, prin impunerea unei birocrații care în țările cu adevărat capitaliste aproape că nu există, și nu numai prin asta, afectează conștiința colectivă. Date fiind realitățile amintite, în ce măsură putem sesiza persistența câtorva dintre acele mituri ceaușiste în mecanismele psihice ale sistemului politic românesc al zilelor noastre?

Dilemele „omului actual", ca să-i spunem așa, pornesc tocmai din neputința definirii lor în raport cu niște repere clare – morale, religioase, politice, cetățenești. Mai pot fi adăugate încă alte cuvinte care lărgesc cadrul și acccentuează nesiguranța orientării. Dar realitatea aceasta este efectul „democrației planetare", exprimate clar prin comunicarea media. Ce vă face să credeți însă că românii sunt mai „dezorientați" ori mai afectați în „conștiința colectivă" decât americanii? Sau indonezienii?! Sau ce ne îndreptățește să vorbim despre „miturile fondatoare ale ceaușismului"? Sunt doar câteva „mituri fondatoare" ale omenirii, iar printre ele, „mitul ceaușismului" n-are loc. Nu reprezintă nimic plasat în apropierea lor. De altfel, la scara istoriei, regimul comunist se încadrează în ceea ce Braudel numea durata „istoriei conjuncturale". Spre deosebire de „duratele lungi" ale istoriei care, prin forme de putere, instituții și practici specifice, forjează o anume civilizație în decursul unor secole, aceste „durate conjuncturale" produc schimbări ale mentalului colectiv de mai mică amploare și persistență. În pofida eforturilor instituțiilor și propagandei comuniste, „omul nou" n-a apărut la scară socială. Am dedicat (îmi vine să zic „cheltuit") șase ani din viață citind, scriind și aplicând metodologia tezei mele de doctorat ce-și propunea investigarea reprezentărilor sociale datorate ideologiei și instituțiilor comuniste din România. Ca să ajung într-un final la concluzia că numitele remanențe și „mentalități comuniste" sunt identice manifestărilor Miticilor lui Caragiale. Psihosociologul francez de origine română Serge Moscovici îmi spunea într-un interviu că scriitorul Ion Luca Caragiale este cel mai bun psihosociolog al românilor.

Putem spune că principala carență a psihologiei politice postdecembriste, referindu-ne strict la regimurile ce s-au succedat mai ales începând cu anii 2000, este patologia unei rațiuni politice elementare, de unde rezultă automat și o falsă judecată de conștiință politică?

Din perspectivă strict psihologică, n-aș putea vorbi despre o „conștiință politică". Îmi pare, de altfel, un lest al ideologiei leniniste rătăcit în memoria noastră colectivă. Lenin emitea teoria, devenită dogmă a zisului „socialism științific", după care există o anumită conștiință politică „de clasă" care trebuie indusă mulțimii de către „revoluționarii de profesie" în scopul declanșării unor comportamente politice. În zona de interes indicată de dv, operațional în psihologia politică poate fi conceptul de cetățean sub raportul statusurilor și rolurilor sale sociale. Acestea conduc la reprezentări, atitudini și comportamente care pot sau nu individualiza postcomunismul românesc în raport cu, să zicem, „epoca Ceaușescu". Eu, spre exemplu, nu văd nicio „patologie" la liderii postcomuniști, nici înclinații mai deosebite ale mulțimii românilor spre „judecăți false". Există însă relații aparte între cetățean și instituțiile statului, există efecte directe sau „perverse" ale comunicării mediatice, există tehnici și campanii de imagine ale politicienilor și partidelor, există diverse aspirații, atitudini și expectanțe. Și, mai ales, degradarea, dacă nu distrugerea unui mod de viață cu aparența unei anume stabilități și coerențe, fără ca în locul lui să fi apărut altul cu astfel de însușiri. Or, nevoia de siguranță este o trebuință fundamentală și constantă a omului. A Omului de oriunde și de oricând.

Nevski Prospekt, Epistola către Romani, Simone Weil

Dragoş VAIDA

Vizita mea la Leningrad-Sankt Petersburg, în 1964, avea loc în acea perioadă a vieţii când nu-ţi pui prea multe întrebări, când viaţa decurge de la sine, împingând toate înainte, aşa cum am împins şi eu valiza, prea mare pentru acea vârstă, pentru un doctorand sărman, timp de trei zile. Camera de hotel cu tavan înalt, cu o baie mare, era în stilul ilustrului imobil, cândva reşedinţă de familie gen *Război şi Pace,* transformată în hotel (proces invers celui descris în *Douăsprezece Scaune* de Ilf (1897–1937) şi Petrov (1903–1942), în care un hotel este „machiat" într-o instituţie care rezistă). Eram ca într-un alt fel de Grand Hôtel *Victoria Română* descris de I.L. Caragiale într-o schiţă care nu seamănă cu celelalte, în care autorul părăseşte penelul humorului şi ne prilejuieşte o neaşteptată întâlnire, la limită, cu un naturalism puţin *horror*. Am coborât imediat la recepţie şi am pus întrebarea crucială pe care am avut-o tot timpul în minte, în tren: „Unde este Nevski Prospekt?" Imediat, după colţ! – şi am pornit fără plan sau ghid, în una dintre acele călătorii din viaţă din care, dacă ne învrednicim, ne întoarcem cu mai puţini ani decât la plecare, cu mintea şi simţurile dilatate. Găseam atunci în Sankt Petersburg bulevardul personajelor lui Dostoiewski (1821-1881), mai ales al celui din *Însemnări din subterană,* primul roman existenţialist, povestit de un narator fără identitate, ca şi mine, căci nimeni nu ştia unde mă aflu şi cu ce treabă.

Eram, cum se spunea atunci, „în delegaţie", *komandirovka,* dacă-mi aduc bine aminte. Mă contopeam cu umezeala şi ceaţa de pe malurile Nevei şi intram *în lumea realităţilor care nu sunt,* a acelora care se dovedesc până la urmă a fi cele adevărate şi importante. Pentru a fi sincer şi pentru a preveni eventualul cititor, ceea ce urmează sau va urma vor fi mereu incursiuni în lumea acestor realităţi care, deşi *invizibile,* dau *sens* şi *susţinere* pentru toate cele percepute.

În călătoria mea, îmi apăreau pe rând Catedrala Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel şi apoi Muzeul Ermitaj, situat în centrul oraşului, în Palatul de Iarnă al ţarilor. În catedrală încă nu se aflau Romanovii, morţi de moarte năprasnică, sub gloanţele unui pluton de execuţie format din soldaţi maghiari – printre ei, şi viitorul lider comunist Imre Nagy. Strigătele lui disperate pentru ajutor le-am ascultat la radio pe 4 noiembrie 1956. La aceste strigăte, Occidentul a rămas surd, imperturbabil.

În periplul meu, făceam câte un popas în demisolurile unde erau mici prăvălii, unde mâncam câte o porţie de foi de clătite suprapuse, cu carne, ciuperci şi altele între ele. Mă ajutam cu câte un pahar cu picior, în care se punea şampanie rusească şi coniac armenesc, totul bun, necesar şi suficient pentru încă o etapă, şi reporneam, om nebun care-şi închipuia că poate să vadă totul.

Universitatea de Stat din Moscova, MGU, unde eram doctorand fără frecvenţă, impunea candidatului prezentarea rezultatelor la încă o universitate, în cazul meu, la universitatea leningrădeană. Cum ajunsesem la doctorat la MGU, sper să spun altă dată. Relatarea mea este eliptică şi greu de înţeles, dar cam aşa au fost timpurile, astăzi incredibile.

Am ajuns la cele de mai sus aducându-mi aminte că la întâi aprilie se împlinesc 260 de ani de la nasterea autorului celebrelor *Les Soirées de Saint-Pétersbourg,* Joseph de Maistre (1753-1821), personalitate puternică, excesivă şi controversată. (Relativ la data morţii, Philippe Sollers remarca trei „coincidenţe": de Maistre moare în anul în care se naşte Baudelaire, asupra căruia de Maistre va avea o influenţă considerabilă; este înmormântat la câţiva paşi de locul care adăposteşte Sfântul Giulgiu şi de locul în care Nietzsche îşi pierde cunoştinţa pentru restul vieţii, în urma unui masiv atac cerebral. Pentru situarea în epocă, amintesc că tot în 1821 moare năprasnic Tudor Vladimirescu, mason ca şi de Maistre, poate urmare a celor hotărâte de ţarul Alexandru I, care l-a avut pe filosoful francez drept consilier.) Joseph de Maistre a fost membru al Academiei Franceze, filosof şi teolog, istoric, magistrat, scriitor, ministru plenipotenţiar la Sankt-Petersburg şi membru al francmasoneriei din 1773. I se datorează critici vehemente relative la Revoluţia Franceză şi la societăţile bazate pe concepţii/reguli exclusiv profane. Dând la o parte opiniile şi polemicile pe care le-a stârnit, îl citez pe de Maistre ca pe un precursor al lui René Guénon (despre care au scris în această revistă profesorul Terezia Filip şi cu mine) şi ca autor al amintitelor *Les Soirées,* tulburătoare şi astăzi, cu consideraţii surprinzătoare, pe care nu le-am mai întâlnit nicăieri.

Gândindu-mă la aceste *Soirées,* revăd peregrinările mele, cu anxietăţile examenelor.

Recurg la un citat din *Les Soirées* pentru exemplificarea ideilor de filosofia istoriei din carte. „Revoluţia Franceză îi conduce pe oameni mai mult decât oamenii o conduc pe ea... Nu sunt deloc oamenii cei care conduc Revoluţia, Revoluţia este cea care îi conduce pe oameni..." Recunoaştem în aceste rânduri atitudinea responsabililor persecuţiei care, când sunt traşi la răspundere, susţin că nu au fost decât instrumente ale unor forţe superioare.

De Maistre vede civilizaţia şi istoria ca manifestări ale unor *idei vii, în mers,* care nu se reduc simplist la colecţii de date şi evenimente, într-o aşezare întâmplătoare. Există un *Ceva* îndărătul acestora, *motorul imobil* din Aristotel. Renunţ la interpretări suplimentare, pentru că acestea ne-ar duce pe drumul lunecos al speculaţiei, şi prefer să citez temele următoare, câteva instanţieri ale concepţiei care a animat fascinantele seri: fără creştinism, omul nu ştie cine este şi rămâne izolat în univers; logica raţionalismului prometeic a blocat omul lăuntric; o aspră critică a idolatriei divertismentului (folosesc o terminologie *update,* procedând ca în punerile în scenă de azi, inclusiv de la Scala, în care costumele sunt modernizate); modelele autentice ale culturii trebuie să se întemeieze pe valori şi tradiţii.

Lumea este văzută ca având în substrat entităţi invizibile manifestate vizibil indirect, prin efecte. Această idee, din care decurge şi *teoria corespondenţelor* (de unde filiaţia către Baudelaire), apare în *Epistola către Romani* a Sfântului Apostol Pavel, 1, 20: „Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înţelegându-se din făpturi..." Însuşirile nevăzute, puterea atotţiitoare, apar celui care se uită cu băgare de seamă la lucrurile care îşi reflectă sursa. Este cunoaşterea indirectă, prin *oglindire,* de care vorbeşte acelaşi Apostol, o cunoaştere cu acces la o imagine şi nu o cunoaştere „faţă în faţă"; vezi şi *Faptele,* 17, 28: „Căci în El trăim şi ne mişcăm şi suntem..." Ajungem astfel la marea taină a existenţei umane, privind *trăirea perfecţiunii în imperfecţiune,* la *simbolul Icoanei,* reprezentare văzută a ceva ce nu poate fi văzut.

Contextul şi ideile la care m-am referit (despre Cioran şi de Maistre, vezi referinţele), cu lungimi inevitabile, ar putea să ţină de un trecut irecuperabil, de ceva iremediabil terminat. Nu este aşa, pentru că descoperim acelaşi context în remarcabila conferinţă a lui Laurent Lafforgue (n. 1966, matematician, profesor la Institut des Hautes Études Scientifiques, Medalia Fields în 2002, la cel de al 24-lea Congres Internaţional al Matematicienilor de la Beijing) despre *ideile lui Simone Weil privind matematica,* de excepţional interes şi care necesită un spaţiu şi puteri mult mai mari decât cele de acum. Aceste idei arată cât de necesară şi naturală este legătura dintre matematică, pe de o parte, şi cultură, spiritualitate, pe de altă parte. Conferinţa citată şi *Caietele lui Simone Weil* (1909-1943), vezi [1], [2], de care se ocupă conferinţa, sunt atât de importante încât pentru a acoperi mai multe consideraţii sunt nevoit să mă mărginesc la semnalări lapidare, amintind totuşi că Simone Weil este sora unuia dintre cei mai mari matematicieni ai secolului XX, André Weil (1906-1998), membru fondator al celebrului grup de matematicieni Bourbaki – împreună cu René de Possel (1905-1974), pe care l-am audiat la Bucureşti, când a venit în România, ca urmare a invitaţiei profesorului Gr.C. Moisil.

Relevând caracterul teoretic şi riguros al studiului matematic, autoarea caietelor ne descoperă posibile treceri de la ştiinţă şi rigoare, prin ştiinţa de la greci, la categoriile frumosului şi divinului. Conferinţa amintită citează *Caietele* II, pag. I.248, în care autoarea ne spune atât de frumos că „Dreapta trasată cu creta este ceea ce trasăm cu creta gândind la o dreaptă. Similar, un act de virtute este acţiunea pe care o săvârşim iubindu-L pe Dumnezeu". Comentariul profesorului Lafforgue este că geniul lui Simone Weil face legătura dintre dreapta euclidiană şi un text citat din Sfântul Augustin. Neaşteptată este afirmaţia din *Caiete* că „Numai matematica ne face să simţim (éprouver, n.n.) limitele inteligenţei noastre..." Ideea este remarcabilă, pentru că aceasta este ceea ce face, de pildă, Kurt Gödel în 1931, prin *teoremele de incompletitudine.* Pornind de la Platon şi pitagoreici, Simone Weil vede matematica intim legată de filosofie şi, chiar mult mai mult, ca pe o teologie. Ştiinţelor moderne li se recunoaste o inferioritate atunci când dau matematicii un rol ancilar, subordonat, în care adevărul devine ceva secundar în raport cu utilitatea. Este ceea ce academicianul Solomon Marcus denunţa ca „furt de identitate", în conferinţa cu ocazia sărbătoririi împlinirii celor 88 de ani, când înfiinţa Clubul Palindrom, la Liceul Teoretic „Nichita Stănescu" din Bucureşti, 2 martie a.c. (Continuarea – după puteri şi împrejurări.)

Referinţe

[1] Laurent Lafforgue, *Simone Weil et la mathématique,* Paris, Bibliothèque Nationale de France, 23 octobre 2009.

[2] *Simone Weil et la Grèce.* Conférence faite à l'Association Guillaume Budé du Puy, le 24 avril 2009 (blog de diotime).

[3] *Joseph de Maistre. Textes choisis et présentés par E.M. Cioran,* Editions du Rocher, 1957; *Essai sur la pensée réactionnaire. À propos de Joseph de Maistre,* Fata Morgana, 1977.

[4] Emil Cioran, *Exercices d'admiration. Essais et portraits,* capitolul „Joseph de Maistre. Essai sur la pensée réactionnaire", Paris, Gallimard, coll. Arcades, 1986, 213 pagini.

Seniori ai culturii

Acad. Dan Rădulescu

Dan Rădulescu s-a născut la 20 ianuarie 1928, la București. Este membru corespondent al Academiei Române din 1 noiembrie 1990 și membru titular din 31 mai 1993; vicepreședinte al Academiei între 1 februarie 1994 și 13 februarie 1998. Discurs de recepție: *Munții noștri aur poartă* (2 februarie 1995). Studii liceale și universitare (Liceul „Spiru Haret" și Facultatea de Științe Naturale, Secția Geologie) la București; în 1957 a devenit doctor în geologie, iar în 1968 a primit titlul de doctor docent. În 1949 și-a început activitatea didactică, desfășurată în cadrul Catedrei de Mineralogie de la Universitatea din București: preparator (1949), asistent (1950), lector (1954), conferențiar (1957), profesor titular (1968). A îndeplinit o serie de alte funcții: geolog la Întreprinderea de Prospecțiuni Geologice; cercetător la Institutul Geologic din București, al cărui director adjunct științific (1963-1966) și director (1966-1969) a fost; adjunct al ministrului Minelor, Petrolului și Geologiei (1974-1977). Ambasador al României în Republica Elenă (1997-2001). A desfășurat și desfășoară o intensă activitate științifică în diverse domenii ale geologiei. Opera sa științifică cuprinde peste 100 de articole și volume. În mineralogie, a făcut cercetări asupra mineralelor din rocile vulcanice, din zăcămintele de minereuri, din cele saline, ca și asupra produselor artificiale din zgurile metalurgice. Studiul asupra zăcămintelor de mangan din nordul Moldovei l-a condus la identificarea neotokitului, o formă mineralogică nedescrisă până atunci în România. Activitatea în domeniul mineralogic s-a concretizat în elaborarea a două lucrări de sinteză deosebite: *Determinarea mineralelor cu ajutorul metodei universale Fedorow* (1965) și *Mineralogia topografică a României* (1966, în colab.). În domeniul petrografiei-vulcanologiei, a studiat atât regiunea cu vulcanism terțiar Săcărâmb, din Munții Apuseni, unde a identificat și descris aparatul vulcanic în al cărui canal de alimentare se găsește zăcământul de telururi de aur și argint, cât și, mai ales, vulcanitele neogene din Carpații Orientali și regiunea Baia Mare. O atenție deosebită a acordat studiului chimismului rocilor vulcanice, dar și zăcămintelor de minereuri, contribuind la clarificarea noțiunilor de „provincie metalogenetică" și „zonare". A cercetat evoluția geotectonică a teritoriului României în timpul ciclului alpin și, pe această bază, evoluția proceselor magmatice corespunzătoare în timp și spațiu. A identificat natura vulcano-sedimentară a depozitelor fragmentare din lanțul vulcanic neogen și a inițiat determinările radiometrice de vârstă a vulcanitelor neogene. Este și autor sau coautor a numeroase hărți, între care *Harta geologică a României* (1968); *Carte géologique internationale de l'Europe* (1969); *Harta substanțelor minerale utile a României* (1969); *Harta metalogenetică a României* (1970) ș.a. A publicat numeroase cursuri, între care: *Petrografie sedimentară* (1965); *Vulcanii, astăzi și în trecutul geologic* (1976); *Petrologie magmatică și metamorfică* (1981) ș.a. Este și autorul unor lucrări referitoare la viața și activitatea unor importanți oameni de știință: *Gh. Munteanu-Murgoci* (1972), *Dan Giușcă* (1989), *Virgil Ianovici* (1991), ca și de popularizare a cunoștințelor din aria științelor despre Pământ. Membru (și fost președinte) al Societății Geologice a României, al Societății Geologice a Franței, al Societății Geologice a Greciei, al Asociației Internaționale de Vulcanologie și Chimism al Interiorului Globului din cadrul IUGG (în a cărei conducere a fost), membru în Comitetul Național al Programului Internațional Geosferă-Biosferă etc. A fost decorat cu Ordinul Muncii (1974), Ordinul „Steaua Ecuatorială" (Republica Gabon, 1976), Ordinul Național „Serviciul Credincios" în grad de Mare Ofițer (2000) și cu Ordinul „Phoenix" în grad de Mare Cruce (Republica Elenă, 2001).

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866–2010*, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010.)

Academicianul Dan Rădulescu la 85 de ani

Din Aula Academiei Române

Ion PĂTRAȘCU

La 5 februarie 2013, în cadrul solemn al unei Sesiuni aniversare, Academia Română a sărbătorit cei 85 de ani de viață și peste 60 de ani de cercetător și cadru didactic ai academicianului Dan Rădulescu.

A fost un adevărat regal științific, organizat de Secția de Științe Geonomice a Academiei Române. Participarea era pe măsură: președintele, vicepreședinți, membri titulari și membri corespondenți ai Academiei Române, oameni de știință și cultură din afara sferei geologice, membri de familie și prieteni. O bună parte din aleasa asistență provenea din rândul foștilor studenți ai profesorului Dan Rădulescu.

Despre polivalența geologului, profesorului, ambasadorului și academicianului Dan Rădulescu a adus mărturii dintre cele mai relevante președintele Academiei Române, academicianul Ionel Haiduc. A urmat la pupitru acad. Mircea Săndulescu, președinte al Secției de Științe Geonomice, cu expunerea principală: *Acad. Dan Rădulescu – o figură proeminentă a geoștiințelor din România.* Profilul de cercetător și dascăl a fost întregit de prof. Nicolae Anastasiu, membru corespondent al Academiei Române, care a vorbit despre: *Acad. Dan Rădulescu – profesorul meu, promotor al studiilor de petrografie sedimentară modernă.* Apoi, despre *Contribuțiile fundamentale ale acad. Dan Rădulescu la cunoașterea magmatismului neogen din Carpați* a prezentat dovezi prof. univ. Gheorghe Udubașa, membru corespondent al Academiei Române. Au fost impresionante, de asemenea, omagiile și urările de bine aduse de la Universitatea București de prof. Emil Constantinescu, de la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca de prof. Ioan Bucur, membru corespondent al Academiei Române, iar de la Universitatea „Al. Ioan Cuza" din Iași a venit cu un mesaj la fel de cald prof. Al. Ungureanu, membru corespondent al Academiei Române.

Vorbitorii au subliniat contribuțiile remarcabile ale omului de știință Dan Rădulescu la cercetarea teoretică și aplicativă a tuturor ramurilor geologiei, în interdependența lor. S-au remarcat, în mod deosebit, studiile sale în domeniul magmatismului neogen din Carpați, care au fost o premieră în tot spațiul carpatin. O altă premieră a fost elaborarea hărții geologice a României, acțiune coordonată de prof. Dan Rădulescu. Au fost amintite și calitățile manageriale deosebite, dovedite în funcțiile de director științific și apoi director al Institutului Geologic Român, de președinte al Comitetului Național al Geologiei din România și, nu în ultimul rând, de adjunct al ministrului Minelor, Petrolului și Geologiei. Se sublinia că, fără îndoială, Domnia Sa a jucat un rol major în dezvoltarea cercetării în toate ramurile științelor geologice din România.

Despre profilul internațional al academicianului Dan Rădulescu, colegii din Academia Română au apreciat modul demn și corect în care și-a reprezentat țara atunci când a participat la sesiunile Congresului Geologic Internațional sau când a făcut parte din Biroul Executiv al Asociației Internaționale de Vulcanologie și Chimism. Domnul Dan Rădulescu a prezidat Comitetul Național al Geologiei din România în condițiile în care acesta era afiliat la UNESCO și la Congresul Geologic Internațional. În plus, omul de știință român a fost membru al Societăților de Geologie din Franța și Grecia.

În calitate de șef al delegației române, prof. Dan Rădulescu a fost martor la unele momente majore ale politicii externe a României. S-a amintit de faptul că, în august 1968, Domnia Sa prezenta harta geologică a României la Congresul Geologic Internațional de la Praga, a cărui sesiune a fost întreruptă la jumătate de intervenția militară în Cehoslovacia, întreprinsă de Moscova și acoliții săi. A fost un act de agresiune pe care România l-a condamnat cu toată tăria. S-a mai evocat încă un moment semnificativ: în 1974, Congresul Geologic Internațional s-a întrunit la Sydney, unde prof. Dan Rădulescu a condus delegația română. Acolo, Domnia Sa a jucat un rol foarte important în adoptarea deciziei Comitetului șefilor de delegații privind admiterea Republicii Populare Chineze în acest organism mondial, în locul Taiwanului.

Despre activitatea sa didactică, toți vorbitorii au remarcat că prof. Dan Rădulescu a excelat și în acest domeniu, parcurgând rapid, prin rezultate concrete, traseul de la preparator, la profesor doctor docent. De fapt, în cuvântul său de mulțumire, acad. Dan Rădulescu sublinia că *partea cea mai importantă a activității mele a fost cea didactică.* Cu modestia ce-l caracterizează, domnul Dan Rădulescu încerca să împartă rezultatele activității sale cu oamenii pe care i-a avut în jur, profesori sau studenți. Faptele rămân, însă, fapte. Singur spunea că profesorii l-au remarcat încă din anul III de facultate, încadrându-l, din anul următor, ca preparator la catedra de mineralogie. Cu această ocazie, prof. Dan Rădulescu se scuza că nu a dat dovadă de mai multă căldură în relațiile cu studenții. Studenții au apreciat, însă, modul în care profesorul lor i-a pregătit pentru profesie și viață. La aniversarea a 30 de ani de la absolvirea facultății, un grup de studenții scria fostului lor dascăl: *În cei cinci ani frumoși și rodnici, am primit de la dumneavoastră nu doar lecții de geologie, ci și de viață, de omenie. De aceea, ați rămas permanent în sufletele noastre în toți acești ani.*

Nu i-am fost student academicianului Dan Rădulescu, însă l-am cunoscut la Atena, în anul 1997, acolo unde schimba poziția de vicepreședinte al Academiei Române cu cea de ambasador extraordinar și plenipotențiar al țării în Republica Elenă. Era schimbarea pe care Domnia Sa o definea astfel: *…mă găseam într-o perioadă în care cariera mea făcea o puternică și neașteptată paranteză.*

Acad. Dumitru Radu Popescu

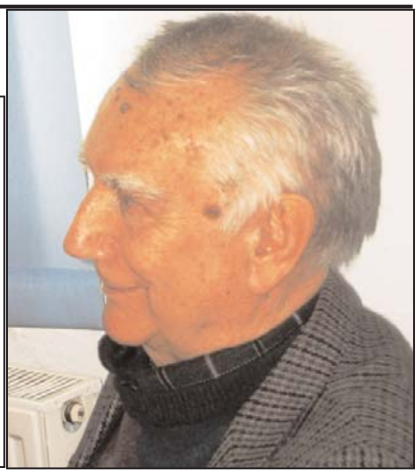
Dumitru Radu Popescu (cunoscut mai ales sub semnătura D.R. Popescu) s-a născut la 19 august 1935, în satul Păuşa, judeţul Bihor. Tatăl său, Traian Popescu, originar din Dănceu-Mehedinţi, a absolvit Şcoala Normală din Drobeta-Turnu Severin şi a fost repartizat învăţător în judeţul Bihor, unde s-a căsătorit cu Maria Benţea, absolventă a Şcolii Normale din Oradea. După căsătorie, părinţii se stabilesc în Mehedinţi, unde viitorul scriitor îşi va petrece copilăria şi va urma clasele primare.

D.R. Popescu a urmat cursurile Şcolii Normale „Iosif Vulcan" (1946-1949), apoi Liceul „Emaniol Gojdu" (1949-1953), ambele din Oradea. Între 1953 şi 1956 a urmat cursurile Facultăţii de Medicină Generală din Cluj, pe care a abandonat-o după trei ani, pentru a se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj, pe care o absolvă în 1961.

În 1953 debutează cu versuri şi proză în ziarul *Crişana* din Oradea, iar în 1954 debutează cu proză în revista *Steaua*. În 1958 îi apare primul volum de proză, *Fuga*. În 1956, A.E. Baconsky îl angajează la *Steaua*. Între 1970 şi 1982 a fost redactor-şef al revistei *Tribuna,* între 1969 şi 1981 a fost secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca, în 1982 a fost numit redactor-şef la *Contemporanul,* iar în 1988-1989 a fost redactor-şef şi la *România literară*. Între 1981 şi 1989 a fost preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România. În 1975 este ales deputat în Marea Adunare Naţională.

La 24 octombrie 1997 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar din 24 martie 2006 este membru titular al Academiei.

D.R. Popescu este un scriitor extrem de prolific, abordând aproape toate genurile literare, tradus în multe limbi, premiat, cu o amplă receptare din partea criticii – unele detalii pot fi găsite în textul alăturat.

Scriitorul şi opera sa

Florea FIRAN

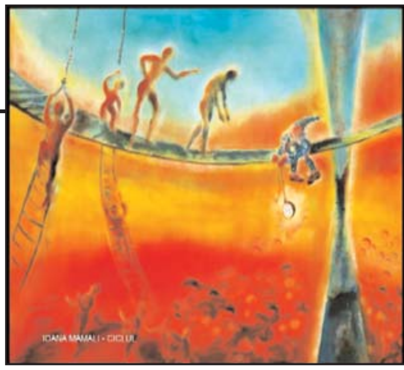
Scriitor profund, original, abordând aproape toate genurile literare – nuvelist, romancier, dramaturg, poet, eseist şi publicist – D.R. Popescu este autorul unei opere de dimensiuni neobişnuite şi continuă să surprindă mai ales cu proză şi teatru. Debutează în 1954, în revista *Steaua* din Cluj, cu schiţa *O partidă de şah,* reprodusă ulterior în *Fuga* (1958) – volum masiv, ce reprezintă debutul editorial şi care cuprinde 21 de schiţe şi povestiri, cele mai multe cu teme şi eroi din realitatea imediată, originalitatea cărţii aflându-se în „împletirea sentimentului tragicului cu sentimentul comicului".

La revista *Steaua,* D.R. Popescu îşi face ucenicia ca scriitor. A.E. Baconsky, care conducea publicaţia în perioada aceea, îl angajează mai întâi corector, începând cu 1 martie 1956, apoi redactor, după care publică, aproape în fiecare număr, proze, reportaje, eseuri, note de lectură.

În 1970 devine redactor-şef al revistei *Tribuna,* funcţie în care va rămâne până în 1982, când este numit redactor-şef la *Contemporanul,* îndeplinind în acelaşi timp şi funcţia de secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca. O perioadă de două mandate deţine funcţia de preşedinte al Uniunii Scriitorilor (1981–1989), iar în 1997, Academia Română îl primeşte membru corespondent, apoi (în 2006) membru titular.

În 1959 îi apare cel dintâi roman – *Zilele săptămânii* (1959), cu problematică din universul rural, într-o perioadă când proza românească era dominată de Marin Preda, Titus Popovici, Eugen Barbu. Imediat, autorul abordează şi teatrul, unde se va dovedi „tot atât de prolific pe cât e de fecund prozator". Debutul dramaturgic va avea loc tot în revista *Steaua*, nr. 5, 1960, cu piesa *Mama*, urmată un an mai târziu de *Carmen, cei patru soldaţi şi căpitanul.*

Proza este însă domeniul în care autorul se afirmă viguros, publicând, succesiv, mai întâi o serie de volume de nuvele şi povestiri: *Umbrela de soare* (1962), selecţie dintre cele mai valoroase nuvele apărute, îi aduce consacrarea; *Fata de la miazăzi* (1964), care reuneşte şapte nuvele, şi *Vara oltenilor* primesc Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor. *Somnul pământului* (1965), volum masiv, ce cuprinde 11 nuvele, declanşează polemici violente, iar autorul este considerat un adevărat scriitor profesionist; *Leul albastru* (1965) inaugurează „hiper-realismul" lui D.R. Popescu (nuvela a apărut şi la Bratislava); *Dor* (1966), una dintre cele mai importante nuvele ale sale, conţine o anchetă de tip hamletian, cum aprecia Ion Negoiţescu (ea a fost ecranizată şi prezentată de Televiziunea din Praga); *Duios Anastasia trecea* (1967), capodoperă a genului, în care personajul principal este considerat „o Antigonă locală" (Vladimir Streinu), se bucură de mare succes. Nuvela este tradusă în India (1976), în Italia şi Polonia (1977), la Moscova şi la Belgrad (1988). Povestirea *Prea mic pentru un război atât de mare* (1969), subintitulată *Povestire cinematografică,* este ecranizată cu titlu omonim, în regia lui Radu Gabrea.

De la bun început am admirat faptul că, în foarte scurt timp, noul meu şef nu mai părea a veni dintr-un domeniu de activitate îndepărtat de ceea ce presupune diplomaţia. Omul de ştiinţă Dan Rădulescu aducea un suflu nou în activitatea ambasadei, cu putere de exemplu. La Domnia Sa, îndeplinirea obligaţiilor profesionale se împletea cu o muncă asiduă de aprofundare a cunoaşterii istoriei şi culturii elene, a realităţilor cotidiene din Grecia. Noul ambasador venise la post cu convingerea că o bună cunoaştere a ţării de reşedinţă reprezintă o condiţie de bază în munca de diplomat. Pe mine, această orientare m-a avantajat, am avut doar de câştigat.

L-am însoţit pe noul ambasador în Creta, unde s-a desfăşurat Reuniunea şefilor de stat şi de guvern din ţările Europei de Sud-Est. Acolo, ne aflam, pentru prima dată, pe tărâmul legendarului rege Minos, care a dat numele uneia dintre cele mai vechi civilizaţii ale omenirii, cea minoică. Am mai fost şi în Rodos, la Reuniunea miniştrilor de Externe şi ai Apărării, consacrată celei de a 50-a aniversări a Uniunii Europei Occidentale. Dacă în Creta am trecut şi pe la mormântul marelui cretan Nikos Kazantzakis, autorul celebrului roman *Zorba grecul,* şi am văzut locurile de unde a plecat celebrul pictor El Greco, în Rodos ne-am oprit în portul Mandraki, unde ar fi fost celebra statuie a *Colosului din Rodos,* una dintre cele şapte minuni ale lumii antice.

Într-o bună zi, am pornit, împreună cu soţiile, spre Olimpia, locul unde s-au născut olimpiadele, începând, desigur, cu o primă ediţie la care s-au întrecut doar zeii. Au urmat, după aceea, cele 293 de olimpiade ale oamenilor din îndepărtata antichitate. Aici s-a aflat şi celebra statuie a lui Zeus, relizată din aur şi fildeş de către Fidias, supranumit *egalul zeilor,* operă care rămâne şi ea în istoria civilizaţiilor drept una dintre cele şapte minuni ale lumii antice. Din seria de activităţi, care ne-au apropiat nu doar profesional, aş mai aminti şi vizita noastră la lăcaşurile ortodoxe de la Meteora. Nu puteam să nu ne gândim că acel tezaur creştin s-a păstrat până în zilele noastre datorită, în bună măsură, generozităţii domnitorilor şi boierilor români, care au sărit în ajutorul mănăstirilor în secolele de dominaţie otomană. La cele şase mănăstiri care mai funcţionează, ne-am căţărat şi noi spre cer, în căutarea liniştii sufleteşti. Eram acolo sus, unde, din plasa ridicată cu scripeţi (*liftul* acelor timpuri), apărea, spre uimirea călugărului de serviciu, prima femeie în vizită la mănăstire. Stareţul a recunoscut-o pe regina Maria a României şi a invitat-o în Sfântul Lăcaş. În fine, amintiri, amintiri. Dintre cele mai frumoase.

Deşi am lucrat mai puţin de un an împreună, colaborarea noastră s-a dovedit benefică atât pe plan profesional, cât şi personal. Din perioada ulterioară, mai evoc un moment special, o dovadă a naturii raporturilor noastre. Doamna şi domnul Rădulescu m-au onorat cu prezenţa la lansarea de la Casa Titulescu a volumului meu de amintiri *Peregrinările unui diplomat.* Am fost mişcat atunci când, în cuvântul rostit, domnul academician Dan Rădulescu mi-a acordat statutul de prieten şi m-a felicitat pentru reuşita volumului de amintiri, apreciind că *în felul acesta, autorul şi-a construit cea mai frumoasă încheiere de carieră.* Deci, acesta este contextul în care am avut onoarea să particip la Sesiunea aniversară de la Academia Română.

Cunoscând dragostea mai veche a doamnei şi a domnului Rădulescu pentru meleagurile argeşene, m-am prevalat de statutul meu de colaborator şi cititor al revistei de cultură *Curtea de la Argeş,* adresându-i următoarea întrebare: „Domnule academician, ce amintiri aveţi de pe plaiurile argeşene?" Am primit un răspuns de suflet.

„Am avut posibilitatea să-i cunosc mai bine pe argeşenii de la poale de Făgăraş cu prilejul concediilor de odihnă petrecute în Nucşoara, localitate care încheie salba aşezărilor de pe valea Râului Doamnei. Comuna este acel Cuib de vulturi, de unde s-au înălţat fraţii Arnăuţoiu, adevăraţi căpitani ai Haiducilor Muscelului, eroi ai luptei împotriva regimului politic impus nouă de Moscova, după Al Doilea Război Mondial. Nu putem uita că puţin mai jos de Nucşoara, în comuna Corbi, se află Mănăstirea Corbii de Piatră, biserică rupestră din secolul II d.Hr., care se înscrie în tipologia lăcaşurilor de aceeaşi factură din Capadochia. Am reţinut cu interes faptul că de acolo a plecat Voicu Corvin, cel care a fost tatăl lui Iancu de Hunedoara şi bunicul lui Matei Corvin, luând cu el şi *blazonul corbului,* de care familia corvineştilor nu s-a despărţit niciodată. Trecând prin Curtea de Argeş, ne-am încărcat şi noi sufleteşte cu istoria unei reşedinţe voievodale, cu semnificaţia Bisericii Domneşti sau cu măreţia Mănăstirii Curtea de Argeş care, spre lauda românilor, mai era numită şi Sfânta Sofie a Carpaţilor. Nu ne-a fost greu să constatăm că plaiurile argeşene mustesc de istorie, de tradiţii şi sunt purtătoare autentice ale identităţii noastre naţionale. Când te afli pe acele coordonate geografice, de ele îţi este dor, ele te cheamă, ele te învăluie în acea *nostalgie a plaiului,* de care vorbea Lucian Blaga. Într-un asemenea context identitar se remarcă şi revista de cultură *Curtea de la Argeş,* pe care o apreciez din toată inima şi-i urez apariţie îndelungată."

Seniori ai culturii

Autorul scrie într-un ritm ieşit din comun, manifestându-se în aproape toate speciile: nuvelistică, roman, teatru, scenariu de film. De asemenea, este tradus în străinătate cu un număr însemnat de opere. Fişa sa de creaţie nu este deloc uşor de realizat, suprapunându-se în timp scrieri din toate domeniile pe care autorul le abordează.

Începând cu *Vara oltenilor* (1964), D.R. Popescu se va impune ca romancier, marcând un moment important în evoluţia sa literar-artistică. Construite pe cicluri, romanele sale atrag atenţia criticii literare care nu va ezita să-l considere unul dintre cei mai importanţi prozatori contemporani. Un prim ciclu romanesc se deschide cu volumul *F* (1969), roman cu o compoziţie deosebită, istoria unui sat, o tragedie colectivă care se recompune din poveşti şi mărturii îmbinate fantast. N. Balotă consideră că, odată cu romanul *F,* D.R. Popescu a descoperit „un tărâm prin excelenţă romanesc (…) intermediar între ficţiune pură şi realitate, între mit şi istorie, un spaţiu al crizei", şi-l consideră pe autor „un mare maestru al atmosferelor incerte, în care pluteşte realul, dar şi posibilul". Romanul a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Cei doi din dreptul Ţebei (1973), tradus în germană şi letonă, reprezintă, după aprecierile lui Mircea Iorgulescu, „tabloul caleidoscopic al unui sat demonizat de şovinism"; *Vânătoarea regală* (1973) este romanul unui „moralist şi chiar un tezist, într-o proză de factură simbolic-poetică", susţine N. Manolescu în *Arca lui Noe*; *O bere pentru calul meu* (1974) este „povestirea unei povestiri", povestirea „devine reprezentaţie, povestitorul se transformă în regizor şi de la narativ se ajunge la dramatic". Acestora li se adaugă: *Ploile de dincolo de vreme* (1976), *Împăratul norilor* (1976), *Oraşul îngerilor* (1985) etc., realizate în aceeaşi tehnică narativă.

Din 1980, D.R. Popescu începe un alt ciclu, având ca titlu generic *Viaţa şi opera lui Tiron B.* Noua serie epică se deschide cu volumul *Iepurele şchiop* (1980) şi continuă cu volumul *Podul de gheaţă* (1982). Autorul este tot mai mult în atenţia criticii literare. I se dedică monografii şi studii ample, semnate de Valentin Taşcu – *Dincolo şi dincoace de F* (Editura Dacia, 1981), Mirela Roznoveanu – *D.R. Popescu. Monografie* (Editura Albatros, 1981), Marian Popescu – *Chei pentru labirint* (Editura Cartea Românească, 1986), prima monografie consacrată dramaturgiei lui D.R. Popescu, etc.

Alte câteva volume întregesc tabloul romanesc: *Dumnezeu în bucătărie* (1994), distins cu Premiul „Liviu Rebreanu" şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova; *Truman Capote şi Nicolae Ţic* (1995); *Paolo şi Francesca şi al treisprezecelea apostol* (1998).

Teatrul este cel de-al doilea domeniu de creaţie, tot aşa de important ca şi proza, în care D.R. Popescu este foarte productiv şi modern, iar critica literară îl înregistrează „drept cel mai prolific dramaturg al epocii postbelice". Scriitorul se opreşte cu precădere asupra teatrului politic, dar, cum menţiona criticul Valentin Silvestru, D.R. Popescu este un om de teatru plenar, fascinat de arta scenică încă din copilărie.

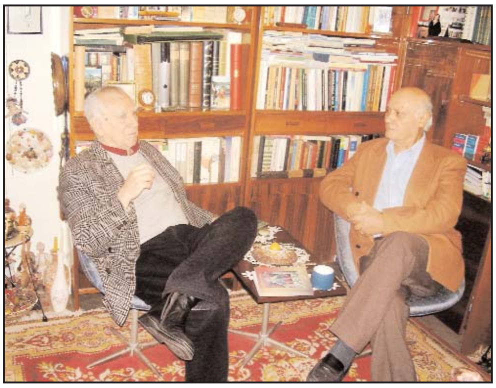
În 1966, Teatrul Naţional din Cluj-Napoca îi pune în scenă, în regia lui Vlad Mugur, prima sa piesă, *Vara imposibilei iubiri.* În revista *Contemporanul* apare şi prima cronică, semnată de redutabilul critic Valentin Silvestru; acesta consideră piesa „meritorie, interesantă, compusă cu vădit simţ teatral şi înfăţişând o dramă psihologică de pătrunzătoare observaţie cu remarcabile inflexiuni patetice". În altă cronică, acelaşi critic semnala „naşterea unui nou dramaturg". Doi ani mai târziu, pe aceeaşi scenă şi în montarea aceluiaşi regizor, are loc premiera piesei *Visul* (1968), jucată şi la Festivalul de teatru de la Arezzo din Italia. Piesa este prezentată şi la Paris, în 1977, la Théâtre d'Orsay – Compania Renaud-Barrault. Teatrul din Târgu Mureş îi joacă piesa *Aceşti îngeri trişti,* care reprezintă primul mare succes de dramaturg, când primeşte şi Premiul pentru cel mai bun spectacol, în cadrul Festivalului Naţional de Teatru (1968).

Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, în regia lui Vlad Mugur, pune în scenă piesa *Pisica în noaptea Anului Nou* (1971), jucată în acelaşi an de Teatrele Naţionale din Bucureşti, Timişoara, Târgu-Mureş, precum şi de către Teatrul de Stat din Braşov. Ulterior, piesa a fost scoasă din repertoriu fără vreo explicaţie şi nu s-a mai jucat niciodată. De fapt, şi alte piese i-au fost interzise, unele „fiind puse la index în mod public (după premieră), altele puse «la popreală» după ce fuseseră elogiate" – cum subliniază Valentin Silvestru într-un interviu cu autorul.

Pădurea cu pupeze este jucată în 1980 la Tokyo. *Pentru Simonetta Berlusconi – Călugărul Filippo Lippi şi călugăriţa Lucrezia Buti* primeşte Premiul „Mihail Sebastian" (1995), şi în acelaşi an obţine Marele Premiu al Concursului Naţional de Dramaturgie „Camil Petrescu".

În paralel cu punerea în scenă de către teatrele din ţară şi din străinătate, cele mai multe dintre piesele sale sunt tipărite în reviste şi volume. În 1985, la Editura Eminescu, în Seria „Teatru comentat", îi apare volumul I, o antologie cu şapte piese, volum îngrijit şi prefaţat de criticul Valentin Silvestru, iar doi ani mai târziu, la aceeaşi editură, volumul al doilea de *Teatru,* îngrijit de acelaşi critic literar.

În 1994, Editura Cartea Românească îi publică volumul *Mireasa cu gene false,* pentru care primeşte Premiul Asociaţiei Criticilor de Teatru şi Premiul Uniunii Scriitorilor pentru Dramaturgie. Şi, ca o încununare, Academia Română şi Teatrul Naţional din Craiova îi acordă Premiul „Marin Sorescu" pentru opera teatrală (1997). De asemenea, este distins cu Premiul „Vuk Karagici" (Premiul Scriitorilor din Balcani, Bor, Iugoslavia).

Editura Scrisul Românesc îi publică patru volume de teatru, primul, intitulat *Anglia* (după numele unui personaj), apărut în 2003, cuprinde patru piese, urmat în 2005 de volumul *Nopţile săptămânii,* în care sunt incluse alte patru piese inedite, în 2009 volumul *Epistola către Englezi,* tot din patru piese inedite, iar în 2010 volumul *Pastorul sasilor,* din trei piese inedite. Primele două volume au fost distinse cu premiul „I.D. Sîrbu" acordat de revista *Scrisul Românesc.*

Un număr însemnat de piese au fost traduse, publicate şi jucate în străinătate: la Beijing, Tokyo, Moscova, Vilnius, Kiev, Paris, Novi Sad, Sofia, Belgrad, Budapesta, Milano.

D.R. Popescu este şi autorul unui număr însemnat de scenarii de film: *Un surâs în plină vară* (1963) este primul său scenariu regizat de Geo Saizescu şi premiat la Festivalul de la Mamaia (1964); *Prea mic pentru un război atât de mare* (1969), regizat de Radu Gabrea; scenariul de film *Păcală* (1974), în regia lui Geo Saizescu, devine un film în două serii, bine primit mai ales în rândul tineretului. Acestora li se adaugă: *La porţile pământului* şi *Balul de sâmbătă seara,* ambele regizate de Geo Saizescu, *Fructe de pădure* şi *Duios Anastasia trecea*, film prezentat şi la Belgrad, *Zbor planat* (regia Lucian Mardare), *Căruţa cu mere* (regia George Cornea), *Mireasa din tren* (regia Lucian Bratu), *Nelu şi pasărea paradisului* (regia I. Doroftei), *Rochia albă de dantelă* (regia Dan Piţa), *Turnul din Pisa* (regia Şerban Marinescu) etc. Filmul *15*, scenariul D.R. Popescu, regia Sergiu Nicolaescu, este prezentat în 2007.

Celor două domenii fundamentale ale creaţiei sale, proza şi dramaturgia, li se alătură şi încercarea în poezie cu volumul *Câinele de fosfor* (1982).

Publicist constant, D.R. Popescu colaborează cu proză scurtă, articole, reportaje, note, mai ales la *Tribuna, Luceafărul, Ramuri, Scrisul Românesc* etc. O parte dintre articolele şi eseurile publicate în reviste literare şi culturale precum şi în presa cotidiană se regăsesc în volumele *Virgule* (1978) şi *Galaxia Grama* (1984).

Prozator de primă mărime al literaturii noastre contemporane, alături de Zaharia Stancu şi Marin Preda, D.R. Popescu dezbate în creaţia sa idei şi probleme ale contemporaneităţii, se inspiră din universul rural, cultivând o proză de atmosferă, în care eroii preferaţi sunt oameni cu ciudăţenii, cu firi sucite, originali, tipuri excentrice din lumea satului, tineri în luptă cu disperări absolute. Manifestă predilecţie pentru tensiunea situaţiilor, din chiar primele scrieri (*Ploaia albă*). Deşi îşi desfăşoară activitatea mulţi ani în Transilvania, locurile şi oamenii din zona Olteniei ocupă un loc important în creaţia sa.

S-a spus că D.R. Popescu a scris cât Sadoveanu, dar mai divers decât ctitorul romanului istoric românesc. Principala trăsătură a scrisului său stă în „experimentalismul continuu…" Realist şi absurd, „vizionar, logic şi parapsihologic, relativist şi pragmatic, patetic şi solemn, grotesc şi bizar tragic, pitoresc şi politic, magic şi etnologic, ultrarealist şi simbolic, cosmopolit şi regionalist… opera lui D.R. Popescu se rotunjeşte în specific, configurând dimensiunile unui mare scriitor european" (Aureliu Goci).

Receptarea operei lui D.R. Popescu în epocă este promptă. Fiecare apariţie editorială, fiecare text publicat în presă, fiecare piesă jucată pe scena unui teatru a beneficiat de comentarii ample. Aproape că nu există critic literar, critic de teatru sau eseist care să nu fi scris despre D.R. Popescu. Bibliografia critică este deosebit de întinsă, pe măsura operei autorului, un mare scriitor contemporan.

Din învăţături...

De aceea, iubiţii mei, de ce vorbesc aşa toate tagmele şi, jeluindu-se, spun aşa? Pentru că nu avem dragoste către Dumnezeu din toată inima şi niciodată nu ne îngrijim că vom fi despărţiţi de faţa cea bună şi luminată a Domnului nostru Iisus Hristos, şi inima noastră nu este însetată ca să vadă pe Domnul şi să se îndulcească de dânsul. De aceea ne întristăm şi grăim aşa. Dacă am fi avut dragoste către Dumnezeu, am fi fost cu băgare de seamă pentru despărţirea noastră de Dumnezeu. Ce vom răspunde atunci şi la cine vom alerga? Şi n-am plânge atât, ci mai uşor ne-ar fi să ne rugăm astfel şi să strigăm grăind: „O, stăpâne, împărate atotţiitor, Doamne, îndurătorule şi iubitorule de oameni, dărui-ne-vei nouă faţa ta cea bună, ca să ne îndulcim noi, robii tăi, de dânsa, sau vom fi lipsiţi? Că sfinţii îngeri şi arhangheli de la tine s-au luminat şi cu hrana raiului de la tine s-au îndulcit şi s-au înfrumuseţat, şi preacuvioşii tăi s-au bucurat cu cei drepţi, şi sfinţii mucenici au fost încununaţi, şi împăraţii cu domnii şi patriarhii cu mitropoliţii, necătând la lucrurile pământeşti, ţie ţi-au urmat. Pentru aceea s-au numit prietenii tăi. Şi egumenii cu duhovnicii şi cărturarii, şi cei care locuiesc în pustii şi în peşteri strâmte, cu fiarele cele rele, de aceea au primit viaţă veşnică. Şi pe stăpânitorii cu bogaţii şi săracii, care nu şi-au cruţat trupurile, ci cu nevoinţă şi cu dragoste au stătut şi s-au rugat ţie îi numim plăcuţii tăi. De ce? Pentru că de nici unul din aceste lucruri nu s-au îngrijit, ci numai pe tine te-au iubit şi de la tine s-au luminat."

Olga Greceanu și părintele Arsenie Boca

Isabela VASILIU-SCRABA

Motto: „A tăcea și a nu da adevărul pe față înseamnă a-l trăda." (Sf. Teodor Studitul, apud arhim. Athanasie Dinca, M-rea Căldărușani)

Dacă despre întâlnirea dintre părintele Benedict Ghiuș (1904 – 12 iunie 1990) și Olga Greceanu (1890 – 16 noiembrie 1978) stau mărturie manuscrisele ei aflate în arhiva Benedict Ghiuș, despre întâlnirea ei cu starețul de la Sâmbăta de Sus nu avem decât un mic indiciu strecurat de părintele Arsenie Boca (1910 – 28 noiembrie 1989) într-una dintre predicile sale din 1949, când, din cauza prigoanei mercenarilor ocupantului sovietic, fusese mutat de mitropolitul Nicolae Bălan (1882 – 6 august 1955) la Mănăstirea Prislop din Silvașu de Sus.

Este destul de plauzibil să plasăm întâlnirea pictoriței Olga Greceanu cu părintele Arsenie Boca în perioada celor câțiva ani în care Sandu Tudor (martir al închisorilor comuniste, călugărit în 1948 la Mănăstirea Antim cu numele de Agaton) a organizat conferințele asa-numitului Grup al Rugului Aprins, arestat zece ani după încetarea activității sale, în virtutea principiului de bază al injustiției comuniste: legea penală pedepseste retroactiv fapte care la data săvârșirii lor nu erau considerate ca infracțiuni. Încă din 10 ianuarie 1945, directorul ziarelor *Adevărul* și *Dimineața* (1) scria că „principiul neretroactivității" nu trebuie luat în seamă, fiind o „ficțiune juridică" (v. E. Socor, în *Curierul*, apud Gh. Vlădutescu, *Neconvențional, despre filosofia românească*, București, 2002, p. 175). La modul acesta cât se poate de limpede, comunistul E. Socor preciza chiar din timpul guvernării generalului Nicolae Rădescu înfățișarea asa-zisei legalități în care „călăii harnici" ai armatei sovietice de ocupație urmau să acționeze nestingheriți de nimeni din Comisia Aliată de Control, fiindcă aici „puterile occidentale delegaseră sovieticilor majoritatea competențelor" (v. Vasile Valentin, în *Dicționar de istorie a României,* București, Ed. Meronia, 2007, p. 97).

Desen de Cucu Ureche

În 1949, la o slujbă despre *Învierea fiului văduvei din Nain,* părintele Arsenie Boca a făcut o referire la una dintre conferințele Olgăi Greceanu din perioada Rugului Aprins (1945–1948), fără a o numi în mod explicit. Că este vorba despre Olga Greceanu am putut constata după citirea mss. 830, pe care celebra conferențiară l-a incredințat, împreună cu alte zeci de manuscrise, părintelui Benedict Ghiuș. Manuscrisul nr. 830 a fost publicat de părintele Ignatie Grecu în volumul Olgăi Greceanu, *Meditații la Evanghelii* (2), pe care l-a îngrijit, confundând, din păcate, smerenia (anonimatului) cu responsabilitatea bunei editări care implică ieșirea din anonimat a celui care se ocupă de tipărirea unor manuscrise, ascunse de urgia luptei de clasă promovate de regimul comunist, menținut până în decembrie 1989 printr-o permanentă teroare.

Fiindcă unul dintre evenimentele editoriale ale anului 2010 a fost chiar apariția volumului îngrijit de acest călugăr de la Mănăstirea Cernica. Prin editarea manuscriselor Olgăi Greceanu, la circa șase decenii de la conceperea lor, cititorii au putut afla conținutul celor 47 de predici ținute prin bisericile bucureștene de faimoasa pictoriță și romancieră Olga Greceanu, care avea îngăduința a doi patriarhi, Nicodim Munteanu (1864 – 27 februarie 1948) și Justinian Marina (1901 – 26 martie 1977), să vorbească în public despre *Evanghelii.*

La fel, evenimentul editorial care a marcat trecerea anului 2012 a fost, cu siguranță, publicarea (după jumătate de secol!) a *Dicționarului biblic* scris de Olga Greceanu (3) pe 2.230 de file, eveniment de care nu știm însă cine s-a putut bucura, dat fiind că prețul celor trei volume este de 856,50 lei (cam 190 euro), când pensia minimă de cca 70 euro este plătită unui procent atât de mare de pensionari români, încât el pare devenit „secret de stat" (pentru statisticile europene se oferă o cifră medie de 179 euro/lună care ar reprezenta media pensiilor plătite de statul român).

Spre a fi ferit de confiscarea sa de către Securitate, manuscrisul cel voluminos al dicționarului, cuprinzând 500 de desene ale faimoasei artiste și 1.400 de articole, se pare că a ajuns la patriarhul Justinian, în 1963, când Benedict Ghiuș era, fără de vină, după gratii, arestat în lotul lui Sandu Tudor, botezat de anchetatorii lui Nicolschi/ Grumberg/Nicolau „lotul Rugului Aprins". Pe aceleași considerente au ajuns în Biblioteca Patriarhiei (la început prin filosoful Alexandru Dragomir, apoi printr-un preot de la Biserica Oțetari) cărțile de domeniul religiei cumpărate de filosoful Mircea Vulcănescu, asasinat în octombrie 1952 în închisoarea din Aiud, unde avea să fie omorât în celulă și Sandu Tudor (ieromonahul Daniil de la Rarău), zece ani mai târziu.

În ***Meditații la Evanghelii*** (Ed. Sofia, București, 2010) s-au publicat treizeci și șapte de predici ale Olgăi Greceanu păstrate de părintele Benedict Ghiuș și zece predici rămase în arhiva Olgăi Greceanu. Manuscrisul nr. 830 poartă titlul *Cele trei învieri și explicația lor simbolică* și se poate citi la pp. 88-91. Autoarea observă că cele trei minuni de înviere (a fiicei lui Jair, a fiului văduvei din Nain și a lui Lazăr) sunt realizate de Iisus în chip diferit, că ele se deosebesc între ele ca timp, ca loc și ca situații, având fiecare sensul ei simbolic, pe care apoi l-a detaliat.

Cum este mai greu de crezut că manuscrisul nr. 830 al Olgăi Greceanu a ajuns să fie citit de părintele Arsenie Boca și cum din dosarul de Securitate al faimosului stareț de la Sâmbăta de Sus s-a aflat că acesta a făcut câteva drumuri prin capitală, însoțind-o pe Domnița Ileana, putem mai degrabă presupune că starețul Mănăstirii Brâncoveanu a ajuns și el la Mănăstirea Antim, când, în cadrul conferințelor grupării Rugului Aprins, a vorbit Olga Greceanu. Probabil chiar despre *Cele trei învieri.* Antonie Plămădeală își amintea cum părintele ieromonah Arsenie Boca (cel care a prorocit instaurarea terorii comuniste, precum și schimbarea de regim din decembrie 1989 spunând că „șerpi veninoși vor stăpâni țara multă vreme") ținea la Sâmbăta de Sus „conferințe de inițiere creștină și de inițiere în rugăciunea [isihastă] în paralel cu cei din București" (*Amintirile Mitropolitului A. Plămădeală,* Ed. Cum, București, 1999). Era perioada în care „reînviase, cu viața și cu propăvăduirea, duhul *Filocaliei* (5) în viața poporului nostru" (D. Stăniloaie, *Prefață și Dedicație* în vol. al III-lea al *Filocaliei,* Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1948).

După zece ani de reconstrucție a Mănăstirii Brâncoveanu, adus de mitropolitul N. Bălan în decembrie 1948 la Mănăstirea Prislop, aflată în ruină, părintele Arsenie spusese în 1949, la predica sa despre fiul văduvei din Nain, că „cineva a băgat de seamă că Iisus i-a înviat pe cei trei morți așa: pe unul în casă, pe al doilea în drum spre groapă și pe al treilea din groapă, după patru zile" (v. Părintele Arsenie Boca, *Viață și viață veșnică* în vol. *Cuvinte vii,* Deva, 2006, p. 124), lăsând a se înțelege că este vorba de Olga Greceanu.

Dar, spre deosebire de Olga Greceanu, interesată de gândirea simbolică ascunzând semnificația diferită a celor trei învieri, părintele Arsenie își continuă predica din 10 octombrie pe ideea că Iisus „putea să oprească moartea". Fiindcă la noi Iisus a venit „cu propria sa înviere din morți" (*Viață și viață veșnică*), dar că El n-a vrut învierea trupului, ci învierea sufletului

Scos în mod abuziv din preoție, în mai 1959, de cei care l-au tot închis (fără verdictul niciunui proces – în iulie 1945, în 1946, apoi trei luni în perioada Sfintelor Paști 1948 – august 1948, l-au închis abuziv paisprezece luni la Canalul Morții, între ianuarie 1951 și martie 1952, l-au anchetat de Rusalii 1953, l-au arestat și schingiuit șase luni între 20 septembrie 1955 și aprilie 1956, l-au anchetat în toamna anului 1963 și l-au chinuit de câte ori au poftit fără să dea socoteală la nimeni), părintele Arsenie Boca a prevăzut prigoana și moartea martirică (4) pe care avea să le îndure din partea regimului de teroare exercitată fără pauză de ideologii comunismului prin poliția politică.

În acel text în care face referire la conferința Olgăi Greceanu despre cele trei minuni de înviere, părintele Arsenie Boca a mai consemnat că Iisus n-a oprit de tot moartea fiicei lui Jair, a fiului văduvei din Nain și a lui Lazăr, că ei mai pe urmă, după niște ani, au murit. Fiindcă nu o înviere la viața obișnuită dorea Iisus, ci o înviere fără de moarte, o înviere a sufletului, ca urmare a unei transformări profunde, prin „convertirea omului la Dumnezeu" (părintele Arsenie Boca, *Cuvinte vii,* p. 124). Unei măicuțe suferinde, părintele i-a scris că „prin secetă sufletească au trecut și sfinții, a trecut și Iisus pe Cruce, când a zis despre părăsire, dar nimeni n-a fost părăsit. Uscăciunea sufletească nu e o deznădejde, ci e una din nevoințele cele fără de voie" (*Alte mărturii despre părintele Arsenie Boca,* vol. III, Făgăraș, Ed Agaton, 2008, p. 106). Olga Greceanu, căreia niciun istoric de artă televizat cu asiduitate în comunism și niciun post de radio nu i-a anunțat trecerea pe tărâmul de dincolo (cu pensula în mână, la 16 noiembrie 1978), se pare că a fost dăruită cu o credință lipsită de momente de „uscăciune sufletească". Trecută de optzeci de ani, pictorița făcea „în agora" educație religioasă (într-o perioadă agresiv atee), prin exemplul momentelor ei de extaz în rugăciune. Atunci fața îi radia de fericire. Se ruga în genunchi, sprijinită de un copac din marginea trotuarului, în mijlocul capitalei, vara, pe bulevardul I.G. Duca, pe care studenți în vacanță mergeau spre gară. Poate mai mult de aceea decât din cauza subiectului picturilor ei monumentale, ideologii comuniști au folosit mult var să-i acopere frescele din gara Băneasa (fostă Mogoșoaia), de la Primăria Banu Manta sau de la Primăria Amzei.

Istoria de lângă noi

Ionel I.C. Brătianu și recunoașterea internațională a Marii Uniri

Gheorghe VLAD

Ionel Brătianu a fost una dintre cele mai mari personalități ale vieții politice românești. S-a născut la 20 august 1864 la Florica, în județul Argeș, ca fiu al lui I.C. Brătianu, prim-ministru al României între 1876 și 1888. A absolvit Colegiul „Sfântul Sava" din București, urmând apoi studii superioare la Școala de Drumuri și Poduri din Paris, devenind inginer specialist în căi ferate. Venit în țară, a lucrat la linia ferată Iași-Pașcani.

La Ruginoasa, a avut o idilă amoroasă cu Maria Moruzzi-Cuza, nora lui Al.I. Cuza, în urma căreia s-a născut fiul său Gheorghe Brătianu, mare istoric.

În 1906 s-a căsătorit cu Eliza Știrbei, pe care a determinat-o să divorțeze de soțul său, Alexandru Marghiloman, fruntaș și viitor președinte al Partidului Conservator. Tatăl său, ca și prietenul familiei, Eugeniu Carada, l-au pregătit de tânăr pentru cariera politică. Ajunge ministru la 33 ani, fiind cel mai tânăr ministru din guvernul liberal condus de Dimitrie Sturdza.

A fost prim-ministru al României timp de 12 ani, având o contribuție importantă la făurirea Unirii din 1918, la legiferarea reformei agrare din 1921, la consolidarea statului național unitar, la elaborarea și adoptarea Constituției din 1923, considerată una dintre cele mai democratice din acel timp din Europa.

În calitate de ministru al Lucrărilor publice, a supervizat construirea liniei ferate Pitești – Curtea de Argeș.

În 1902 a devenit Ministru al Afacerilor Externe.

Într-un discurs din 1903, afirma: *Respectul străinătății e bun, trebuie să-l avem și să-l căutam, dar nu se adresează decât acelor popoare conștiente de sine, puternice înăuntru, totdeauna veghetoare la interesele lor. Atunci și străinătatea te respectă și noi avem nevoie de acest respect al străinătății, care nu se construiește decât prin acțiunea conștientă și energică a poporului în țară.*

În calitate de ministru de Externe, a căutat să cunoască situația românilor din Transilvania, pe care a vizitat-o în 1907, trecând prin Sibiu, Alba Iulia, Câmpeni, Vidra, Albac. La Câmpeni s-a întâlnit cu Nicolae Chereches, de 80 de ani, unul dintre căpitanii lui Avram Iancu, conducătorul Revoluției din 1848. Cu această ocazie, Brătianu a cumpărat biserica din lemn construită de Horea în 1764 la Albac, pe care autoritățile ungare voiau să o vândă ca lemn de foc, a adus biserica în țară și a reconstruit-o în parcul conacului său de la Florica.

La 12 martie 1907 devine ministru de Interne în guvernul liberal condus de Dimitrie Sturdza și a luat măsuri pentru oprirea Răscoalei de la 1907 împreună cu generalul Alexandru Averescu. A numit în fruntea prefecturilor o serie de oameni capabili să poarte un dialog cu țăranii răsculați, printre care-i amintim pe Constantin Stere, dr Nicolae Lupu, Alexandru Radovici, Atanasiu etc.

În 1909 a devenit prim-ministru, căci, așa cum îl caracteriza Mihail Pherecekide: *Brătianu cumula talentul, hărnicia, tinerețea, experiența și un nume simbolic pentru tradiția PNL.*

La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, a decis cu 86 de voturi pentru, 3 contra și 36 de abțineri, unirea Basarabiei cu România.

La 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, întrunit la Cernăuți, sub președinția lui Iancu Flondor, a hotărât în unanimitate unirea cu patria-mamă, înlăturându-se dominația habsburgică de 144 de ani.

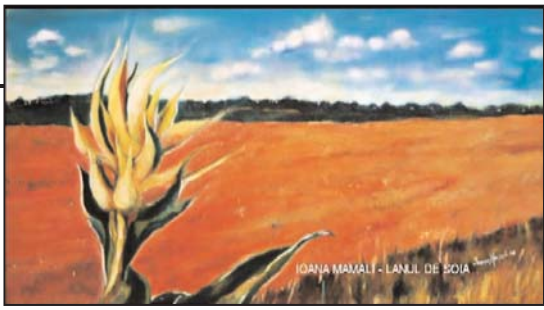
Fruntașul ardelean, referindu-se la vizita făcută la Iași lui I.I.C. Brătianu, scria: *Ne-am prezentat la I.I.C. Brătianu pentru instrucțiuni. Instrucțiunile au fost scurte și precise. A insistat mai mult pentru acțiunea de delimitare a noilor granițe. Niciodată, nu l-am văzut punând atâta pasiune în tot ce făcea.*

La 1 Decembrie 1918, s-a realizat marele act al Unirii, atunci când Marea Adunare Națională a românilor de la Alba Iulia, prin votul celor 1.228 de delegați aleși, a votat unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei cu România.

La 12 decembrie 1918, I.I.C. Brătianu este numit din nou de regele Ferdinand prim-ministru.

La 14 decembrie, I.I.C. Brătianu întâmpină la Gara de Nord delegația fruntașilor ardeleni ce veniseră să prezinte regelui Rezoluția Unirii de la Alba Iulia. Luând cuvântul, Ionel Brătianu a spus, printre altele: *De 1.000 de ani vă așteptăm și ați venit pentru a nu ne mai despărți niciodată. Sunt clipe în viața unui neam de fericire atât de mare că răscumpără veacuri întregi de durere și suferință. Bucuria noastră nu e bucuria unei singure generații, ea e sfânta cutremurare de fericire a întregului popor românesc, care de sute și sute de ani a stat sub urgia soartei celei mai cumplite, fără a pierde credința lui nestrămutată în această zi ce ne unește și care trebuia să vie, care nu putea să nu vie.*

→

Note

1. Fiul lui Emanuel Socor (director și coproprietar al ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*), Matei Socor devenise director al Radiodifuziunii Române. Desigur, după îndepărtarea poetului Vasile Voiculescu (1884 – 26 aprilie 1963), devenit la 74 de ani martir al închisorilor comuniste, fiind arestat în lotul Rugului Aprins. Interesant este că un wikipedist cu mai multe pseudonime (Alexandru Tender/MyComp) din grupul mafiot care a pus mâna pe Wikipedia.ro, îndepărtând categoria de „martir al închisorilor comuniste", a motivat că „nu există asemenea categorie".

2. Olga Greceanu, *Meditații la Evanghelii,* Ed. Sofia, București, 2010, sub îngrijirea probabilă a călugărului Ignatie Grecu de la Mănăstirea Cernica; prefață, date bibliografice și referințe critice de prof. univ. dr. Adina Nanu.

3. Olga Greceanu, *Mărturie în cuvânt și chip. Vocabular al credinței și vieții spirituale* (3 vol.), București, Ed. Institutului Biblic, 2012; îngrijitori pr. Policarp Chițulescu, pr. prof. Ioan Chirilă și Iuliana Mateescu.

4. Emil Cioran se extaziase (pe bună dreptate!) de frumusețea traducerii *Filocaliei* (vol. I-IV, Sibiu, 1946-1948). La zece ani după apariția primelor patru volume, Andrei Scrima vorbea de ele la Paris, într-un interviu publicat de Oliver Clement. Dar abia după trei decenii s-a îngăduit publicarea la București a următoarelor patru volume (*Filocalia,* vol. V-VIII, București, 1976-1979). Într-o scrisoare, Cioran aducea laude în exclusivitate profesorului Dumitru Stăniloaie (1903–1993) pentru reușita stilistică a traducerii. În cripto-comunismul de după nouăzeci s-a început reeditarea primelor patru volume (în 1992, la Editura Harisma) fără retipărirea prefețelor din 1946–1948, ca nu cumva să fie menționat numele părintelui Arsenie Boca, traducătorul lui Ion Scăraru (la 25 de ani) și, desigur, spre a fi ferită de difuzare adevărata istorie a traducerii *Filocaliei,* așa cum apare ea povestită la Sibiu de prof. Stăniloaie. După împușcarea lui Ceaușescu din decembrie 1989, într-un interviu, D. Stăniloaie își amintea că în tinerețe Arsenie Boca stătea la Sibiu, „luni de zile", la el. Faptul este consemnat și în prefața volumului III, unde precizează că primele patru volume ale *Filocaliei* au apărut (între 1946 și 1948) datorită „stăruinței Părintelui Arsenie, care a stat lângă mine [începând din iarna anului 1943–1944] tot timpul traducerii" (D. Stăniloaie, „Cuvânt înainte" în *Filocalia,* vol. III, Sibiu, 1948). În acel interviu de după 1990, el își amintește de puternica personalitate a celui care a „reînviat cu viața și cu propăvăduirea duhul *Filocaliei* în viața religioasă a poporului nostru" (op. cit.). descriindu-l ca pe un om care „avea ceva atractiv, puternic", impresionând „prin forma hotărâtă a lui de a fi. Era un dar al lui. Parcă era o piatră, o stâncă" (D. Stăniloaie, interviu după 1990). Nichifor Crainic (1889–1972) este descris, prin opoziție, ca un om „foarte deschis, comunicativ".

Iată fragmentul din scrisoarea lui Cioran (1911–1995), inclus de fiica profesorului Stăniloaie printre amintirile sale (ed. a II-a, 2010, p. 318), cam deformate de trecerea anilor: „Doamne, ce limbă curat românească! E o încântare. Ce plastic sună această limbă a ceasloavelor și a rugăciunilor. Ca zugrăveala de pe pereții bisericilor, plină de culoare și de forță de expresie! Părinte Stăniloaie, ai ales exact limbajul care trebuia pentru asemenea lucrare" (v. scrisoarea lui E. Cioran în vol.: L. Stăniloaie Ionescu, *Lumina faptei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu,* București, ed. a II-a revăzută, 2010, p. 318). Desigur că Emil Cioran nu avea de unde să știe că stilizarea primelor patru volume ale *Filocaliei* fusese opera a doi mari poeți: În cea mai mare parte, stilizarea era opera Zoricăi Lațcu/Maica Teodosia (1917 – 8 august 1990), poetă mistică de mare talent, care avea chilia ei la Mănăstirea Brâncoveanu (v. mărturiile Aspaziei Oțel Petrescu din ianuarie 1948). Dar o contribuție la „limba curat românească, plină de culoare și forță de expresie" avusese și fostul profesor de mistică, poetul Nichifor Crainic (membru al Academiei Române) ascuns de părintele Arsenie Boca la Mănăstirea Brâncoveanu din iarna anului 1944 până în primăvara lui 1945 (v. N. Crainic, *Memorii,* vol. II). Maica Teodosia (poeta Zorica Lațcu) povestea că „în perioada în care părintele Arsenie Boca împreună cu părintele D. Stăniloaie traducea *Filocalia,* dânsa ajuta la traducere, stilizând textul" (v. Maica Adriana – *Schitul Cornet,* în vol. *Mărturii din Țara Făgărașului despre Părintele Arsenie Boca,* Făgăraș, Ed. Agaton, 2004, p. 78).

5. Iată din înregistrarea părintelui Pantelimon, în care se povestește moartea martirică a părintelui Arsenie Boca: „În 1989 părintele Arsenie spunea celor apropiați: *'nu mă mai vedeți în curând că ăștia mă termină'.* (...) Ultimele momente și le-a petrecut la Sinaia. Trebuie neapărat să scrieți asta. Am fost la el împreună cu părintele Dometie, care a fost ținut acolo cam o săptămână și nu i-au dat voie să vorbească cu el. Maica de acolo ne spunea că e la Drăgănescu. Părintele Arsenie avea însă un cățel mic, flocos, negru. Unde era părintele, acolo era și cățelul. Când am văzut cățelul, mi-am dat seama că este acolo. În cele din urmă ni s-a spus că este bolnav și că nu poate vedea pe nimeni. I se poate trimite doar un pomelnic sau o scrisoare… După trei zile ni s-a spus că a murit părintele. L-au adus și era așa cum era: TORTURAT și CHINUIT. (…) Nu mi-e frică să spun adevărul, chiar dacă unii mai vor să ascundă acest lucru. Puteți fi și un om trimis de cei care l-au torturat și acum vor cu orice preț să ascundă adevărul. Eu spun adevărul pe față, pentru că mulți îl știu, dar nu îl spun" (Părintele Pantelimon de la Mănăstirea Ghighiu, înregistrare din toamna anului 2007). După difuzarea pe internet a acestui pasaj, bătrânul părinte Pantelimon a fost mutat de la Mănăstirea Ghighiu, iar internetul a fost „curățat" de respectivul pasaj (există în zilele noastre o meserie bine plătită pentru „aranjarea", după comanda plătitorilor, a unor informații care circulă pe internetul de limbă românească), pe care, dintr-un bun obicei, l-am transcris într-un caiet și l-am citat într-un articol publicat de revista *Argeș,* în octombrie 2010 (v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Moartea martirică a părintelui Arsenie Boca, un adevăr ascuns la centenarul sărbătorit la Mănăstirea Brâncoveanu*). Pe preotul Simion Todoran, căruia i s-a anunțat telefonic moartea părintelui Boca, pe 28 noiembrie, marele duhovnic îl văzuse pe 27 octombrie 1989, când i-a și spus că este „ultima dată când ne vedem" (S. Tudoran, în vol. *Mărturii din Țara Făgărașului despre părintele Arsenie Boca,* Ed. Agaton, 2004, p. 113). Locuind la Sinaia, părintele Arsenie Boca (pensionat pe 1 iunie 1967) se dusese probabil marți 21 noiembrie 1989 la București, să-și ridice pensia. Într-o notă pentru Securitate, este consemnată intenția sa de a-și muta pensia la Sinaia. După relatarea preotului N. Boboia din Porumbacu de Sus, părintele Arsenie Boca s-a întors cu o mașină care a fost somată de doi securiști să oprească. Șoferul n-a vrut, dar părintele Arsenie Boca i-a zis că-i rămân cei doi copii pe drumuri, fiindcă securiștii îl vor împușca dacă nu oprește. Din mașina oprită, părintele Arsenie Boca a fost scos cu brutalitate și apoi bătut cu sălbăticie. E foarte probabil că șoferul l-a transpotat apoi la Sinaia, lăsându-l în grija maicilor de acolo, înspăimântate de Securitate să nu sufle nicio vorbă despre cele întâmplate. Probabil că părintele Pantelimon, împreună cu părintele Dometie, au presimtit ceva, fiindcă aveau mare evlavie la părintele Arsenie. De aceea s-au dus la Sinaia, unde au rămas cam o săptămână, cât a durat agonia și maicile înspăimântate nu i-au lăsat să-l vadă pe cel torturat.

Despre părintele Arsenie Boca, preotul din Porumbacu de Sus mai spunea că „ar trebui să fie folosit la facultățile de teologie, la seminarii, la mănăstiri, în toată țara. Nu să fie ținut ascuns." (Pr. Nicolae Boboia, în vol. *Mărturii din Țara Făgărașului despre Părintele Arsenie Boca,* Făgăraș, Ed. Agaton, 2004, p. 26.)

Istoria de lângă noi

Guvernul condus de I.I.C. Brătianu a fost primul guvern al României Mari în care au intrat reprezentanţii tuturor provinciilor româneşti.

Alături de Ion Inculeţ şi Daniel Ciugureanu, ce intraseră în guvern ca reprezentanţi ai Basarabiei, la 25 decembrie au intrat în Guvernul lui Brătianu şi Alexandru Vaida–Voievod, Ştefan Cicio Pop, Vasile Goldiş din partea Transilvaniei, iar la 31 decembrie, din partea Bucovinei, Iancu Flondor şi Ioan Nistor.

Principala preocupare pe plan extern a lui I.I.C. Brătianu a constat în recunoaşterea prin tratate internaţionale a Marii Uniri din 1918.

La 18 ianuarie 1919 s-a deschis la Paris Conferinţa de Pace. Alcătuirea delegaţiei române a dus la controverse în legătură cu prezenţa lui Take Ionescu, care realizase o înţelegere cu sârbul Nicola Pasici pentru împărţirea Banatului între România şi Serbia, în timp ce I.I.C. Brătianu cerea ca Banatul să revină în întregime României.

Ionel Brătianu era adeptul unei politici demne, intransigente, pentru apărarea intereselor şi prestigiului României, şi nu era de acord cu politica de *sărut mâna* adoptată de Take Ionescu în relaţiile cu marile puteri. De aceea, el a decis ca delegaţia românească să nu-l includă în rândurile ei şi pe Take Ionescu.

Înainte de plecarea la Paris, Ionel Brătianu îi spunea lui I. Ghe. Duca: *Să ştiţi că voi lupta la Paris pentru aplicarea integrală a tratatului din 1916. Sunt aproape sigur că Aliaţii nu îmi vor da tot Banatul. Dar, puţin îmi pasă, nu mă duc acolo pentru succese vremelnice. Vreau să menţin pentru viitor neştirbită integritatea drepturilor noastre etnice. Ceea ce a făcut tatăl meu la Congresul de Pace de la Berlin ,în 1918, voi face eu acum la Paris, cu revendicările noastre în apus. Chiar dacă ţara nu mă va înţelege şi nu mă va aproba acum, am credinţa că odată a da dreptate atitudinii mele.*

Conferinţa a constituit o mare deziluzie pentru Brătianu. Conducerea Conferinţei era asigurată de *Consiliul celor zece*, format din prim-miniştrii şi miniştrii de Externe ai SUA, Franţei, Angliei şi Japoniei.

Din martie, Japonia a participat numai la lucrările care o interesau, iar conducerea conferinţei a fost preluată de *Consiliul celor patru*, format din Jean Clemenceau din partea Franţei, David Lloyd George din partea Angliei, Thomas Woodrow Wilson din partea SUA şi Vittorio Emanuele Orlando, Italia. Statele participante au fost împărţite în state cu interese limitate, ce participau numai la şedinţele ce le priveau în mod direct, şi state cu interese nelimitate, ce participau la toate dezbaterile.

Sub motivul că România încheiase pace cu Puterile Centrale în mai 1918 şi că SUA nu semnaseră Convenţia din 4 august 1916, aceasta a fost declarată nulă, caducă, inclusiv în ceea ce priveşte problemele teritoriale.

În legătură cu aceasta, Ionel Brătianu avea să spună în faţa Parlamentului României: *Presedintele Conferinţei, Georges Clemenceau, a opus obiecţiilor noastre teoria că fiecare semnifică înaintea Conferinţei, cât semnifică puterea sa militară.*

Ionel Brătianu a protestat cu hotărâre împotriva împărţirii statelor în două categorii: *Am căutat să-i conving pe cei mari că statele nu sunt unele cu interese generale şi altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atât de viu şi e tot atât de drept să-l apere ca oricare putere mare şi că nu e nimeni în drept să limiteze unde încep şi unde se sfârşesc interesele, decât eu însumi.*

În ziua 1 februarie 1919, el a expus în faţa Conferinţei punctul de vedere al României. Este semnificativ faptul că, la intrarea în sală, Clemenceau a ieşit înaintea lui Brătianu, insistând să nu mai ridice chestiunea tratatelor din 1916, care l-ar indispune pe preşedintele SUA, rugându-l să se mărginească la expunerea revendicărilor teritoriale pentru care fusese invitat.

Brătianu nu a acceptat sugestia şi a făcut o amplă expunere a obligaţiilor asumate de aliaţi faţă de România, aducând numeroase argumente istorice, etnografice, lingvistice, logice, geografice, economice pentru a susţine legitimitatea unirii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei cu România.

Au urmat întrebările, dintre care aceea a lui David Lloyd George, care i-a cerut lui Brătianu să-i arate pe hartă unde este aşezată Bucovina...

La 19 februarie, Ionel Brătianu, împreună cu Alexandru Vaida-Voevod, au fost chemaţi în faţa Comisiei ce analiza problema Banatului. Ionel Brătianu a dat toate lămuririle necesare, argumentând apartenenţa întregului Banat la România. Neluând în seamă argumentele fără fisură prezentate de prim-ministrul român, Comisia a hotărât împărţirea Banatului între România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven.

Comisia a hotărât că Bucovina şi Transilvania aparţin României, pe baza principiului naţionalităţilor, al dreptului popoarelor la autodeterminare.

La Conferinţă s-a impus sistemul în care cele patru mari puteri luau toate deciziile. Atunci când s-a plâns unuia dintre reprezentanţii marilor puteri, *că noi nu participăm la Conferinţă, ci suntem aduşi în faţa unui tribunal ca învinuită,* acesta i-a răspuns că, de fapt, în cadrul Consiliului celor patru, cuvântul decisiv îl avea preşedintele SUA, *care hotăra ca o adevărată providenţă asupra tuturor chestiunilor aduse în faţa Conferinţei.*

Cum Thomas Wilson şi delegaţia americană cunoşteau foarte vag istoria, problemele naţionale şi internaţionale din Europa, hotărârile luate de aceştia aveau o justificare cu totul aproximativă.

Momentul semnării, la 28 iunie 1919, a tratatului cu Germania era prezentat astfel de Ionel Brătianu: *S-a ajuns astfel la Versailles în ziua în care s-a remis tratatul cu Germania, când eram puşi într-o alternativă dureroasă; sau să semnăm un act de o asemenea importanţă ca reprezentanţi ai unui stat independent fără să-i cunoaştem cu precizie conţinutul; sau, în faţa inamicului, să mă desolidarizez de la o acţiune care trebuia să asigure şi revendicările, şi situaţiunea noastră în lume şi să audă, acuzând România că în faţa Germaniei încă nesupusă, a făcut act de dezbinare, România care pentru a rămâne unită trecuse prin marea de sânge şi dureri. Am fost siliţi să iscălim tratatul fără să fi avut textul scris şi fără ca vreunul din noi să-l fi citit. Astfel s-a făcut tratatul cu Germania.*

Aliaţii jubilau. Tunurile trăgeau salve pentru a saluta semnarea tratatului cu Germania. O mulţime imensă aclama pacea. Privind, Ionel Brătianu a spus colaboratorilor săi: *Nu se poate încătuşa şi ţine în lanţuri o naţiune de 80 de milioane de oameni cu calităţile şi virtuţile poporului german.*

Şi tratatul cu Austria a fost elaborat fără participarea statelor direct interesate. Ionel Brătianu a luat iniţiativa unor acţiuni comune ale statelor mici. El a cerut în numele guvernelor Greciei, Poloniei, Cehoslovaciei, României, Sârbo-Croaţiei, dreptul de a examina proiectul de tratat înainte să fie adoptat şi înaintat delegaţiei Austriei.

La 29 mai 1919, reprezentanţilor celor cinci ţări, la Ministerul de Externe al Franţei, li s-a prezentat un rezumat al proiectului de pace cu Austria, fără clauzele militare şi cele privind reparaţiile ce trebuiau formulate mai târziu.

În faţa protestului hotărât al celor cinci state, li s-au acordat 24 de ore pentru a lua cunoştinţă de textul tratatului. Când li s-a prezentat textul, reprezentanţii României au avut surpriza să constate că România era obligată să se supună oricărei decizii luate de marile puteri – *atunci, domnilor, am protestat în numele unor principii care făţiş nu se puteau combate în mijlocul Conferinţei de Pace.* S-a promis că se va interveni în text, dar nu s-a făcut nimic. Ionel Brătianu era de acord cu orice garanţie pentru principii care priveau toate statele indiferent de mărimea lor. Dar, nu putea accepta controlul altor state în relaţiile dintre statul român şi cetăţenii săi. Aceasta, deoarece, în concepţia sa, nu existau state mari şi state mici, precizând că *noi înţelegem să avem la noi, relativ la legile interne şi la relaţiile statului cu cetăţenii săi, în interiorul regatului, tot atâta libertate şi independenţă ca orice mare împărăţie.*

I.I.C. Brătianu arăta: *Pentru aceste grave motive, nu putem admite un tratat care ne-ar impune controlul din străinătate, care ar invita pe unii cetăţeni români să se îndrepte contra statului lor la un alt stat, care ne-ar pune într-o situaţie de inferioritate internaţională, într-o stare incalificabilă cu demnitatea pe care o revendicăm pentru statul nostru.*

O altă problemă majoră se referea la liberul tranzit pe teritoriul românesc al bunurilor şi persoanelor din statele aliate, ceea ce ar fi însemnat să punem, după părerea lui Brătianu, *întreaga politică economică şi de transporturi sub controlul marilor puteri.*

Marile puteri nu au luat în seamă obiecţiile juste, pertinente ale României şi, la 2 iunie 1919, au înaintat proiectul de tratat Austriei. Ionel Brătianu, a rămas consecvent pe poziţii: *Noi în niciun fel nu putem primi asemenea condiţii. Am moştenit o ţară independentă şi chiar pentru a-i întinde graniţele, nu-i putem jertfi independenţa.*

Obiecţii la tratatul cu Austria au avut şi delegaţiile Poloniei, Cehoslovaciei, Greciei, Serbiei.

Prim-ministrul englez Lloyd George aprecia că *Brătianu a luat conducerea revoltei a ceea ce s-a numit amestecul arbitrar şi neautorizat din partea marilor puteri în afacerile interne ale celor mici.*

Brătianu a respins şi încercările marilor trusturi internaţionale de a acapara bogăţiile petroliere ale României. În faţa opoziţiei intratabile a marilor puteri, Brătianu a părăsit în mod ostentativ, la 2 iulie 1919, Conferinţa de Pace, întorcându-se în ţară, unde a proclamat politica de rezistenţă.

Între marile puteri şi România a început *războiul notelor diplomatice,* din care nu a lipsit şantajul şi ameninţările murdare la adresa României, pentru a o determina să semneze tratatul de pace cu Austria.

În ţară, atitudinea lui Brătianu nu a fost împărtăşită de unii oameni politici în frunte cu Take Ionescu, care spunea: *Domnul Brătianu e obligat să plece de la guvern fiindcă nu a ştiut să susţină revendicările noastre şi prin atitudinea sa a creat României la Paris o atitudine dificilă şi o atmosferă insuportabilă.*

Ziarul *Îndreptarea,* organ central al Partidului Poporului condus de generalul Averescu, scria că *trebuia să se pună capăt acestei politici de aventură şi să se facă loc unui guvern naţional.*

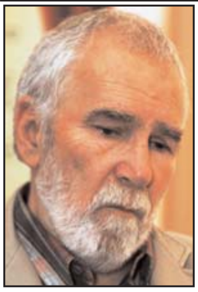
În ciuda refuzului României de a semna tratatul de pace cu Austria, acesta a fost totuşi semnat de marile puteri la 10 septembrie 1919. Neputând accepta un asemenea tratat incalificabil, cu totul defavorabil României, demn, Ionel Brătianu a demisionat.

Deşi se întorcea de la Paris cu harta României Mari în servietă, Ionel Brătianu a coborât la Predeal, pentru a evita manifestaţiile de ostilitate pregătite de adversarii săi politici la sosirea trenului în Bucureşti.

Iată momentul descris de I. Ghe. Duca: *Împreună cu Vintilă Brătianu şi Mîrzescu am mers la Predeal pentru a-l întâmpina. Acolo a coborât din tren şi am plecat spre Bucureşti în automobil. Mi-a fost dat să asist la un spectacol neînchipuit: omul care înfăptuise visul secular al neamului, să se unească, omul ce aducea tratatul internaţional în servieta sa, prin care se recunoştea România Mare, străbătând satele şi oraşele ca un simplu turist, fără recepţie, fără aclamaţie, intrând în capitala României Mari neobservat de nimeni, ca cel din urmă anonim. El, învingătorul, se întorcea în ţara sa, reîntregită, ca un învins. Numai la noi era posibil un asemenea lucru.*

Brătianu spune odată: *Politica îţi poate da uneori onoruri, dar ea, politica, este un şir de griji, de jertfe, un drum pe care culegi mai multă nedreptate decât răsplată.*

Podul de reviste

Actrița de film Maria Cebotari (II)

Dumitru OLĂRESCU

Într-un interviu acordat în 1942 ziarului *Rampa*, Maria Cebotari relata: „La 15 iunie anul curent începe turnarea la Roma a marelui film de propagandă românească *Odessa*, jucat cu artiști italieni, printre care și Fosco Giachetti, interpretul principal din *Asediul Alcazarului.* În acest film, care se va realiza cu concursul Ministerului de propagandă românesc, eu am un rol foarte frumos: al unei femei care în preajma invaziei bolșevice în Basarabia este părăsită de soțul ei...

Eu rămân acolo singură ca să-mi caut copilul care-mi fusese furat. Așa ajung să cânt într-un teatru la Odessa numai pentru a descoperi urma copilului.” (N. Laz, *De vorbă cu Maria Cebotari, Rampa*, 24 mai 1942.)

E vorba de filmul *Odessa în flăcări* (*Odessa in flamme,* varianta românească s-a numit *Cătușe roșii*), o coproducție italo-română realizată în 1942 de regizorul C. Gallone la studiorile Cinecittà, cu concursul Oficiului cinematografic român.

Maria Cebotari deține rolul titular al Mariei Teodorescu, dar nu Fosco Giachetti joacă, cum se menționa în interviu, ci Carlo Ninchi. Scenariul îl semnează N. Kirițescu și Gherardo Gherardi. Alături de actorii italieni Filippo Scelso, Olga Soldelli, Bella Starace Sainati, Lola Braccini apar și actori români – George Timică, Silvia Dumitrescu, Mircea Axinte s.a.

Producerii filmului i s-a acordat o mare atenție din partea Marelui Stat Major al Armatei Române și a Ministerului Propagandei Naționale.

În acest film, Maria Cebotari, afară de un cântec de leagăn, arii din opera *Tosca* de G. Puccini și alte piese, interpretează în limba română o splendidă doină plină de jale, montată pe imaginea chipurilor unor copii și oameni în vârstă care într-un vagon de tren luau calea deportărilor. Peste fețele îndurerate se prelinge încet acea doină ce amplifică starea sufletească a mucenicilor sortiți calvarului. Această piesă muzicală are o incontestabilă valoare pentru noi și pentru că este unicul caz când putem s-o auzim pe Maria Cebotari cântând în limba română.

Episodul conține și o impresionantă galerie de portrete filmate în *travelling* cu multă măiestrie de operatorul Anchise Brizzi. De asemenea, în film impresionează și vestita scară din Odessa, imortalizată de remarcabilul cineast Serghei Eisenstein în filmul său epocal *Crucișătorul Potiomkin.* Cinematografic e conceput și realizat episodul cu melodia ariei din *Tosca* peste imaginea sălii bombardate a Teatrului din Odessa.

Materialul dramatic, întrețesut cu diverse coliziuni, situații și linii de subiect, îi permite Mariei Cebotari să-și evidențieze și harul de actriță de cinema într-un diapazon dramatic.

Referitor la calitățile artistice ale filmului, presa italiană și cea română s-au pronunțat foarte contradictoriu, dar un lucru era cert: cu filmul *Odessa în flăcări* România intră în cadrul marii producții cinematografice europene. În 1942, filmul obține Medalia de aur la Bienala de la Veneția. La Festival a participat și interpreta rolului principal, Maria Cebotari.

Până nu demult, filmul era considerat pierdut; fiind un film antibolșevic, regimurile din România și din Italia au distrus toate copiile lui (și negative, și pozitive). Ca prin minune, în 2004 s-a găsit o copie a filmului într-o filmotecă particulară, oferindu-ne astfel fericita posibilitate să ne dăm seama de valoarea acestei pelicule, care prezintă interes și astăzi. Drept argument stă cartea filmologului italian Pier Marco de Santi, *Cinema e storia II Guerra Mondiale,* apărută la Roma în 1990, unde se scrie despre acest film.

Mai sus menționam filmele dedicate marilor compozitori; tot în acea perioadă, cineaștii au prezentat, printr-o serie de filme, viața și creația unor mari interpreți, cum ar fi Enrico Caruso, interpretat de Mario Lanza (*Enrico Caruso*), Victor Herbert (*Melodia iubirii*), Melba (*Melba*) ș.a. În această categorie de filme, cineaștii au urmărit ca personalitatea evocată în film să fie interpretată tot de o personalitate. Așa s-a întâmplat că pe celebra cântăreață suedeză Jenny Lind o interpretează tot o vedetă a numeroase filme muzicale, Grace Moore (*Privighetoarea nordului*), care, ulterior, moare într-un accident, iar rolul acesteia în filmul *Așa e dragostea* îl joacă altă celebritate, Kathrin Grayson...

Ar fi interesant când și cine va interpreta rolul artistei Maria Cebotari într-un film de ficțiune (documentariștii au reușit deja să creeze un film de lungmetraj, *Aria,* cu scenariul de Dumitru Olărescu și regia de Vlad Druc), pe care de mult îl merită și ar fi o onoare această realizare nu numai pentru cineaștii copământeni ai Mariei Cebotari, dar și pentru cei din Europa.

Când regizorul italian Guido Brignone (*Hoțul de inimi, Vivere, Cântați cu mine, Inimă ingrată* ș.a.) pornește lucrul la filmul *Maria Malibran* (1943), fără ezitări la rolul principal o invită pe Maria Cebotari.

Filmul a fost dedicat cântăreței de excepție

Maria Malibran, prototipul fiicei vestitului cântăreț și compozitor spaniol Manuel Garcia. La vârsta de numai douăzeci și opt de ani, aceasta moare pe scenă, dar în scurta sa viață de creație ea devine una dintre celebritățile secolului. *Maria Malibran* a fost ultimul film al Mariei Cebotari – măcinată de o boală cruntă, lupta între scenă și moarte. Moartea a biruit, totuși. A doborât-o la vârsta de treizeci și nouă de ani. Poate de aceea, sinceritatea trăirii, tensiunea emotivă ne permit să ne gândim nu numai la măiestria vocală și cea actoricească a Mariei Cebotari, ci și la o dramatică dizolvare în rol a artistei, care, reconstituind cu multă dăruire destinul tragic al marei cântărețe Maria Malibran, își juca inconștient propriul destin...

În acest film, Maria Cebotari l-a avut ca partener pe tânărul actor Rossano Brazzi, devenit ulterior cunoscut în toată lumea. Într-un rol secundar a fost distribuit și Gustav Diessl.

Pentru acest film, Maria Cebotari s-a pregătit în mod special. A avut nevoie de mai multe repetiții, fiindcă Maria Malibran, muza compozitorului Vincenzo Bellini și marea admiratoare a creației lui Antonio Rossini, avea un repertoriu cu multe opere din creațiile acestor compozitori, ceea ce lipsea în repertoriul Mariei Cebotari, dar în scurt timp interpreta a fost gata pentru filmări.

Vreau să subliniez că, spre deosebire de alte filme muzicale biografice, care aveau deja format un stereotip dramaturgic, în filmul *Maria Malibran,* scenariștii Franco Riganti, Thea von Harbou și Tomaso Smith au izbutit să găsească o evoluție a subiectului definită dramaturgic, situații captivante, caractere neobișnuite și o veritabilă atmosferă de creație – ceea ce a permis Mariei Cebotari să-și impună mai pregnant, comparativ cu celelalte filme, și calitățile ei ca actriță de dramă, ajungând la tensiuni emotive, la stări psihologice, la o evoluție firească a personajului din punct de vedere caracterologic.

Sigur că toate acestea sunt inseparabile de virtuțile vocale ale protagonistei.

De capacitatea de exprimare plastică, de fotogenia și de multe date ce țin de măiestria actriței Maria Cebotari, specialiștii s-au convins chiar de la filmele ei de debut, dar ca o veritabilă actriță dramatică, ea se impune în *Maria Malibran* și *Odessa în flăcări.*

Filmul a fost aplaudat în Italia, Franța și America. În Germania n-a fost proiectat, deoarece a fost creat în Italia și pentru Germania era interzis – ca film străin. În schimb, s-a bucurat de succes la Festivalul Cinematografic Internațional de la Veneția (1943).

Peste ani, cineaștii mai revin la personalitatea Mariei de la Felicidad Garcia, așa cum a procedat vestitul regizor german Werner Schroeter cu filmul său de autor *Moartea Mariei Malibran* (1972), care a reușit să aducă pe ecran drama Mariei Malibran, dar interpretele lui, Christine Kaufman și Magdalena Montezuma, n-au reușit s-o depășească pe Maria Malibran a Mariei Cebotari, fiindcă n-au pătruns în marile taine ale harului artistic al Primadonei.

Pentru a fi cât mai aproape de lumea personajului său, artista Maria Cebotari prefera să-și interpreteze rolurile din filme și partiturile în limba lor originală. Cunoștea șapte limbi: româna, rusa, germana, italiana, franceza, spaniola și engleza. Faptul e menționat de doctorul Karl Sheneval: „Maria Cebotari e una dintre cele mai vestite cântărețe de operă, care pe ecran a devenit o femeie vestită. Și tot ea e una din rarisimele actrițe de cinema care putea să interpreteze rolurile sale în diferite limbi. Filmele cu participarea ei nu au nevoie de dublare. În timp ce ceilalți interpreți se schimbau, ea rămânea aceeași în toate variantele, fie germană, italiană sau română. La fel de liber vorbea și rusește. Are un simț al limbilor foarte dezvoltat și e o actriță de un talent extraordinar.” (R. Arabagiu, *O carieră vertiginoasă,* în *Basarabia*, 1991, nr. 11, p. 156.)

Voința și fidelitatea față de creația ei erau alte calități importante ale artistei Maria Cebotari. Filmându-se mai mult timp în Germania și în Italia – țări cu solide școli și curente cinematografice – opera ei filmică n-a fost afectată nici de impresionismul german, a cărei agonie putea s-o atragă, și nici de rigorile estetice ale neorealismului italian, ce a ocupat teritorii vaste în toate genurile artei. Aceste curente n-au influențat filmele dominate de personalitatea protagonistei. Pentru actrița Maria Cebotari, expresivitatea firească, forța emotivă, energia lăuntrică au fost mai importante decât convenționalismele unor școli sau dogme la modă.

Aici un rol important l-a avut și experiența cineastului Carmine Gallone, care a regizat majoritatea filmelor cu Maria Cebotari, dar nelăsându-se pradă ispitei unor modele efemere sau dubioase, considerându-le inutile pentru arta sa.

Turneele prin toată lumea, numeroasele spectacole (numai în 1943-1944 a apărut în 90 de spectacole, multe dintre ele pe scene ruinate, sub cerul liber!), filmările din Germania și Italia o storc de puteri și își revine din ce în ce mai greu. Din 1945, viața cântăreței începe să se complice și din cauza celui de al doilea atac de apoplexie al soțului. Peste trei ani (1948), soțul ei, Gustav Diessl, va muri paralizat total. Sănătatea Mariei Cebotari se înrăutățește, dar ea continuă să muncească: scena, ecranul și cei doi fii... →

Podul de reviste

Limba română este partea cea mai importantă a vieții mele

Raia ROGAC

Despre Vlad Pohilă s-a scris și se va scrie, totuși, se pare că nu atât numele, cât faptele lui rămân în umbră, și asta din cauza modestiei lui, de multe ori exagerată. Dar vine primăvara și cu ea un frumos jubileu pentru personajul nostru, de aceea deschiderea parantezelor e binevenită. Pentru cei din generația lui e ușor să și-l amintească pe acel Vlad Pohilă din junețe, cu pletele în vânt à la Eminescu și Vieru, cu un fular (nu roșu) lung, à la Florin Piersic, cu un trenci sau mantou pe măsură, un dandy moderat, dar care încă de pe atunci, în plin regim comunist, savura din miezul și splendorile limbii române, grație rolului de interpret pentru turiștii români, pe care l-a desfășurat cu plăcere până prin anii '80 și unde, spre deosebire de semenii săi, avea dreptul să citească și să vorbească românește, în limita obligațiilor de serviciu. Presupun că în această perioadă s-a înfiripat dragostea lui față de limba română, pe care avea s-o însușească aprofundat (în afara oricăror programe de studii), s-o îndrăgească și s-o apere fără preget în tot felul de situații, uneori absurde chiar, dacă ne gândim la cererea, mai bine zis rugămintea, în autobuz sau în stradă, față de unii tineri certați cu propria conștiință, să nu înjosească limba mamei lor cu expresii vulgare și insinuante, drept răspuns nu o dată fiind amenințat cu răfuială fizică. N-a cântat-o în versuri, dar a elogiat-o în articole, eseuri și emisiuni, fiind gata să conferențieze ore în șir pe tema ei în fața celui mai pretențios public. Merită să menționăm că a susținut peste 500 de prelegeri fără remunerare, cum s-ar fi cuvenit. Această preocupare a devenit o constantă, ori, cum avea să declare nu de mult Vlad Pohilă, ajuns la vârsta opiniilor și gândurilor așezate temeinic, mai mult bonom și mai puțin boem: *Limba română este partea cea mai importantă a vieții mele.*

Vom încerca să demonstrăm acest lucru, referindu-ne și la alte aspecte din activitatea lui pluridimensională. Vom începe cu o incursiune în biografie.

S-a născut la 6 aprilie 1953, în comuna Putinești, Florești (fostul județ Soroca), în familia numeroasă a țăranilor Ion Pohilă și Ileana (n. Prisăcaru), fiind al șaptelea, ca și Mihai Eminescu, din cei nouă copii. Este o familie armonioasă și prietenoasă, motiv de mândrie pentru eroul nostru. Împărțiți cu traiul și mălaiul în mai multe localități ale R. Moldova, chiar și acum, când o soră și un frate au plecat în ceruri la comuniune de suflet cu părinții, cei rămași aici pe pământ își poartă reciproc dragostea și poverile. Vlad Pohilă a absolvit școala medie de cultură generală în satul natal, face apoi studii superioare la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Filologie, specializarea în jurnalistică, obținând licența în 1975. Urmează Cursuri de muzeistică și studiul artelor în 1976 la Moscova și studii de doctorat în lingvistică la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău, în 1983-1987. Lucrează ca ghid și interpret în turism, specializat pentru marile muzee de artă din Moscova și Leningrad (Sankt Petersburg) în 1975-1981, perioadă în care a studiat mai multe limbi romanice, slave și baltice, precum și culturile acestor popoare.

Pe scurt, Vlad Pohilă este scriitor, publicist, traducător, lingvist-practician, redactor de carte, redactor-șef al revistei *Bibliopolis.* A debutat cu studiul *Nume proprii din alte limbi în context moldovenesc* (1988), după care au urmat alte lucrări, în care abordează probleme de promovare și corectitudine ale limbii române, cum ar fi: *Să citim, să scriem cu litere latine* (1989), *Grafia latină pentru toți* (1990) – și aici deschidem o paranteză pentru a aminti că aceste cărțulii au avut o perioada de glorie în timpul renașterii naționale, constituindu-se ca ABC-uri pentru miile de participanți la mitingurile întru susținerea dreptului statal al limbii noastre și trecerea la grafia latină, editându-se în aproape un milion de exemplare. Alte cărți din aceeași serie sunt *Mic dicționar de nume proprii străine* (1998) și, în coautorat, *Dicționarul de greșeli* (1998), *...Și totuși limba română* (2008) – un splendid și cuprinzător volum, care include articole, eseuri, prefețe, recenzii. Recent (2012) a văzut lumina tiparului cartea *Arta de a pasiona cititorii,* un florilegiu de eseuri despre rolul cărții și lecturii, despre importanța cunoașterii pentru a deveni oameni culți și puternici.

În 1989 a ținut cursuri de ortografie a limbii române pentru profesorii din diferite sate și orașe ale R. Moldova, apoi și din Nordul Bucovinei (la Cernăuți). A predat cursuri de limbă română la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", de stilistică și cultivarea limbii – la Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

Colaborează la diferite ziare și reviste de limba română din Chișinău, București, Iași, Cernăuți, ale diasporei românești din Germania, Franța, Canada, SUA, Australia, inclusiv la cele electronice. S-a impus cu editoriale și interviuri de rezonanță în ziarele *Mesagerul, Glasul, Literatura și arta* etc.

Apropo de ***Glasul...*** Vlad Pohilă este unul dintre cei trei temerari care au mers în Țările Baltice, în 1989, pentru a scoate, în clandestinitate, primele două numere ale revistei: în Letonia, la Riga, și în Lituania, la Vilnius.

A tradus peste 20 de cărți de artă, proză scurtă și poezii, din mai multe limbi, și câteva romane: *Torentul negru* de L. Buczkowski (1986, din polonă), *Domnul Ține-mi umbrela* de I. Milev (1987, din bulgară), *Viața lui Omar Khayyam* de frații K. și Ș. Sultanov (1989, din rusă), *Cine răspândește anecdote* de Lilli Promet (2008, din estonă).

→

Spre marele nostru regret, s-au păstrat prea puține imagini cinematografice cu Maria Cebotari în viața cea de toate zilele, în afara scenei sau a platoului de filmare. Totuși, niște secvențe modeste – un subiect documentar despre turneul Teatrului din Viena la Londra – au ajuns la noi grație ambasadorului Aurelian Dănilă, cu bunăvoința basului vienez de altădată Liubomir Pantscheff, care a cunoscut-o pe Maria Cebotari.

Starea fizică din ultimii ani, din ce în ce mai gravă, o face să refuze tot mai multe oferte de film. Așa s-a întâmplat și în februarie 1949, când i s-a propus rolul Sofiei în *Voievodul țiganilor,* după opera lui Johann Strauss-fiul. Ea s-a bucurat foarte mult de ofertă, dar n-a putut s-o accepte.

Durerile și febra o chinuiau mereu, dar, cu vreo două luni înainte de a-și lua rămas bun de la această lume, joacă într-un scurtmetraj pentru America despre Teatrul din Viena. Acesta era, de fapt, și o probă pentru viitorul film *Habanera,* după opera *Carmen* de Georges Bizet, propus Mariei Cebotari de o companie cinematografică holywoodiană. Arhivele au păstrat pe celuloid imaginea unei repetiții filmate în luna martie 1949, unde o vedem pe Maria Cebotari fără machiaj, repetând cu orchestra Habanera. Acestea vor fi ultimele ei filmări... La 27 martie 1949 va avea loc premiera spectacolului *Studentul cerșetor,* unde ea evoluează în rolul Laurei, iar la 31 martie 1949, Maria Cebotari, sfâșiată de dureri, iese pe scenă pentru ultima dată...

La 9 iunie 1949, sufletul ei se înalță spre ceruri...

Criticul francez Antoin Golea va scrie: „Adio, Butterfly, tu care, înstrăinată de ai tăi, ai știut să rămâi demnă într-o epocă de dureroase privațiuni și prăbușiri." (Vasile Căldare, *Tu care ai știut să fii demnă...*, în *Literatura și Arta,* 25 octombrie 1979.)

Ne-am oprit la aceste momente fiindcă ele au generat drama acestui destin, care, prin sensibilitatea acută, intuiția artistică și harul divin al Mariei, pătrunde în sufletele personajelor sale, făcându-le să dăinuiască prin spații și timpuri.

Filmul *Premiera Madame Butterfly* se turnează în 1939, când în Europa se declanșase deja marea tragedie. Era imposibil ca ființa acestei sensibile soprane să nu aspire dramatismul acelui timp sângeros, care va deveni tragedia unui continent. Acesta este și unul dintre motivele retragerii în durere și suferință a lui Cio-Cio-san, unul dintre cele mai reușite roluri de film al Mariei Cebotari, marcat profund de individualitatea nepereche a artistei, de acel *arioso* ce izbucnește din interior ca un suspin, ca un țipăt sugrumat la un zbor frânt.

O amplificare a acelorași sentimente de durere, provocate de aceeași sursă, o sesizăm și în psihologia altor personaje din spectacolele sau filmele a căror realizare a coincis cu sângerosul calvar. Avem în vedere starea sufletească a Violettei, a Mariei Dalgari, a Mariei Malibran și, mai ales, a Mariei Teodorescu – mama din filmul *Odessa în flăcări,* care își caută copilul pe drumurile războiului...

Nici durerea și nici suferința Mariei Cebotari, provocate de moartea preamatură (până la 1935) a celor nouă frați și surori, apoi și a părintelui, dorul de baștină, de oameni, nu puteau să fie îndurate paralel cu viața sa artistică. Acestea izbucneau din inconștient la momentul potrivit, facilitând o identificare până la contopire a interpretei cu personajele sale. Despre această stare complexă, ce ține de psihologia creației, Antonio Miongotti scria: „După mine, vocea ei n-a fost altceva decât o expresie a tragismului acestei ființe, ceea ce producea și asupra noastră o atât de puternică impresie." (Citat după R. Arabagiu, *Simfonia neterminată,* în *Orizontul,* 1998, nr. 8, p. 34.)

Personajele create în filme de Maria Cebotari sunt foarte diverse, dar acești catalizatori sau provocări pur individuale ne fac să ne gândim la o inconfundabilă tipologie caracterologică, în care se impune personalitatea interpretei. Prin aceasta se și motivează opiniile criticilor cum că în filme actrița Maria Cebotari s-a jucat pe sine însăși. Ea trăiește pe ecran viața eroinei sale ca pe a ei proprie.

La fiecare rol, Maria Cebotari a intuit, a improvizat, a creat, afirmând într-un moment inspirat că atunci când ieșea pe scenă, era cea pe care tocmai o interpretase. Ea se străduia să evite stereotipurile prestabilite deja în filmul muzical, chiar dacă acestea erau impuse și de dramaturgia schematică, și de un limbaj cinematografic adoptat deja (și nu mai necesita căutări), de regia cu mizanscene teatrale și abuziv sentimentale, în care se simulau mari iubiri și năprasnice trădări.

Ea a încercat să impună pe ecran noi formule, exprimate plastic prin naturalețea și inteligența sa, prin exteriorizări simple, dar concludente ale incandescentei sale lumi interioare. „Maria Cebotari este spontaneitatea incarnată – în muzică, în joc, în toate. Nici cea mai mică exagerare, nicio aluzie măcar la vreun efect exterior. Secretul enormului succes al cântăreței rezidă anume în simplitate și naturalețe... N-am văzut-o să-și avânte mâinile în sus de disperare, nici căutări mânioase, n-am auzit suspine semnificative – nimic din arsenalul de trucuri al primadonelor" – aceste opinii ale ziarului praghez *Narodni listî,* care se edita în acele vremuri, se referă la rolul Mimi creat de Maria Cebotari, dar ele caracterizează perfect toată creația ei, inclusiv rolurile înălțate cu multă dăruire pe ecran, scriind o pagină importantă în istoria filmului muzical european.

Podul de reviste

A redactat sute de manuscrise, în special literatură artistică, fiind lector şi autor la *Dicţionar enciclopedic românesc* (1989), *Dicţionar universal al limbii române* de L. Şăineanu (1998) *Dicţionar rus-român* (2000), *Dicţionar ilustrat al limbii române, DEX* (2007), redactor şi coautor la *Calendar Naţional.* Recent, şi-a adus contribuţia (neremunerat) şi la redactarea *Dicţionarului enciclopedic Mihai Eminescu,* autor acad. Mihai Cimpoi.

Este de la început redactorul-şef al revistei de cultură *Bibliopolis*, care şi-a sărbătorit recent un deceniu de activitate, revistă editată sub auspiciile Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu".

Calitatea de bibliofil îl plasează în topul celor mai înveteraţi cititori. Este o prezenţă permanentă în viaţa Uniunii Scriitorilor, în programele culturale ale bibliotecilor şi instituţiilor de învăţământ, pe post de conferenţiar, moderator la lansări de carte, conducător de cenaclu ş.a.

Această incursiune în breviarul lui Vlad Pohilă nu elucidează în totalitate activitatea lui polivalentă. Cred că cel mai frumos, mai amplu, mai poetic şi sincer portret de *fiu al Cetăţii* i l-a conturat distinsul poet Grigore Vieru în cele 15 motivaţii, care răspund la întrebarea *De ce mi-e drag Vlad Pohilă?*, titlul unei impresionante tablete, între altele având argumente de genul următor: *Pentru că, fiindu-i drag până la lacrimi Eminescu şi apărându-l de programul demolator al ponegritorilor înăimiţi sau rătăciţi, îi este drag neamul care a dat naştere „Poetului nepereche" şi publicistului naţional; Pentru că este înzestrat tocmai cu trei haruri: lingvistic, ziaristic şi eseistic – calităţi guvernate la rândul lor de alte trei înzestrări native: sinceritate, moralitate şi curaj. Iar deasupra tuturor acestor calităţi se ridică licoarea unui perfect simţ naţional în mijlocul unei jungle de suliţe antiromâneşti; Pentru că aparţine cu toată fiinţa vieţii naţionale, iar propria lui viaţă a devenit parte a luptei pentru renaşterea noastră spirituală. În fine, mi-e drag şi pentru faptul că, fiind o valoare intelectuală, este totuşi discret în viaţa de toate zilele.*

O altă personalitate – nume de referinţă în biblioteconomia naţională – dr. Lidia Kulikovski, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", susţine că *Vlad Pohilă poartă o povară ceva mai mare decât el – grija limbii române.*

Reputatul lingvist Valentin Mândâcanu considera că *Vlad Pohilă este un remarcabil lingvist, dar şi un strălucit publicist, ascuns în adâncul unei modestii rar întâlnite pe la noi.* Scoaterea din anonimatul acesteia este un gest de a da Cezarului ce este al Cezarului, asta spunem noi. De altfel, Vlad Pohilă se recunoaste a fi un discipol al marelui cărturar, care a aprins facla renaşterii naţionale prin articolul *Veşmântul fiinţei noastre,* scris în 1988 şi apărut în nr. 4 al revistei *Nistru* (primul număr de revistă semnat de Dumitru Matcovschi în calitate de redactor-şef). Pentru a înţelege semnificaţia acestuia, vom aminti că un exemplar al revistei costa 60 de bani, pe când o xerocopie a articolului se vindea ca pâinea caldă cu trei ruble. Încă de pe atunci, unii concetăţeni au făcut lecţii practice de business, adunând venituri neimpozate de toată admiraţia. În alt context, V. Mândâcanu sublinia: *Scrierile lui Vlad Pohilă ne ajută să păstrăm aprinsă făclia românismului. Toate aceste scrieri sunt aureolate de patosul luptei pentru apărarea limbii române. Ele îi vor fixa numele în galeria marilor patrioţi români din Basarabia.*

Despre sine, Vlad Pohilă recunoaşte că se simte bine în scriitura pe care o face, cunoaşterea celor şapte limbi ajutându-l să se familiarizeze cu noutăţile din lumea literară în original, să traducă şi să comunice cu personalităţi dragi din mai multe ţări. Poartă o recunoştinţă adâncă şi necondiţionată bunilor săi profesori de limbă română de la ţară, din cadrul studiilor universitare, dar şi din viaţă, penultima carte fiind cu dedicaţie pentru unii dintre ei – Sava Iancovici-Gârleanu, Mioara Avram şi Raoul Şorban. De multe ori, când reacţionează prompt la greşelile de limbă ale celor din jur, venind cu varianta corectă, menţionează: *aşa am prins eu de la Valentin Mândâcanu,* sau *aşa am fost avertizat de Mioara Avram,* sau *asta mi-a spus-o încă Raoul Şorban* ş.a. Este criticul consecvent şi dur al experimentului diabolic cu „limba moldovenească", experiment care continuă într-un fel şi astăzi să fie „mărul discordiei", încercându-se a înstrăina o bună parte dintre purtătorii limbii de rădăcinile adevărate. La una dintre numeroasele sale întâlniri cu cititorii, Vlad Pohilă a mărturisit, printre altele, şi următoarele: *Am fost în Croaţia şi am văzut cum moare în delir o limbă – meglenoromâna. Pentru noi, influenţa limbii ruse este nefastă. În ultimul timp, şi engleza o ia în sus, căci se resimte şi influenţa acesteia, mai ales în vorbirea orală, dar şi în cadrul emisiunilor interactive de la Radio şi Televiziune. Limba română actualmente este vorbită de circa 30 de milioane, de aproape 3 milioane la noi. De vreo zece ani, limba română se bucură de un statut deosebit în spaţiul european. Limba română face parte din familia limbilor romanice, fapt ce poate fi verificat analizând balada* Mioriţa, *rugăciunea* Tatăl nostru, *poemul* Luceafărul, *în care şaptezeci de procente o constituie această provenienţă. Ea vine dintr-un izvor de folclor nemaipomenit, fiind* limba vechilor Cazanii. *În limba română sunt traduse toate textele sacre, începând cu vreo 500 de ani în urmă.* Biblia de la Bucureşti, *o emanaţie a Spiritului Divin, conţine circa 5.000 de cuvinte şi este editată cu 325 de ani în urmă. Suntem îndreptăţiţi să spunem cu mândrie că avem o limbă bogată şi frumoasă, limba unei importante culturi, ce a dat lumii pe Eminescu, Caragiale, Stănescu, Ionescu, Brîncuşi, M. Tănase, M. Cebotari, G. Enescu, N. Iorga, N. Titulescu, mai aproape de noi pe Emil Loteanu, Serghei Lunchevici, Nicolae Sulac, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Leonida Lari etc., etc.*

Vlad Pohilă are în sertar pregătite pentru tipar trei manuscrise: o carte cu articole de cultivare a limbii şi de sociolingvistică; un volum cu eseuri despre personalităţi remarcabile ale culturii, din trecut şi contemporane; o culegere de eseuri, tablete şi impresii despre literaturi şi culturi ale unor popoare din Europa şi Asia. De ce stau în sertar? Pentru că îşi asteaptă editorul.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (din 1990), membru al Comisiei Naţionale pentru onomastică de pe lângă Ministerul Educaţiei al R. Moldova, membru în colegiile de redacţie ale revistelor *Monitor cultural* din Bucureşti şi *Tyragetia* din Chişinău. Prezent în topurile *Cei mai buni ziarişti din R. Moldova* (2000, 2003); are un fişier biobibliografic în *Repertoriul (Catalogul) Internaţional Who's who în traducere şi terminologie,* editat de Uniunea Latină (2002, versiunea electronică: www.unilat.org). Laureat al săptămânalului *Literatura şi arta* pentru publicistică şi pentru ştiinţă (2003, 2007, 2010, 2011) şi al ziarului *Timpul* (2008). Deţine Diplome de Excelenţă acordate de BM „B.P. Hasdeu" şi de Direcţia Cultură a municipiului Chişinău; Diploma Ordinul Ziariştilor (Clasa I, Aur), acordată de Uniunea Ziariştilor Profesionişti din România; Diploma de preţuire a Societăţii literar-artistice Tibiscus-Uzdin, a românilor din Voivodina, Serbia (2012). Este Cetăţean de Onoare al satului Şoimăreşti, comuna Drăgăneşti, jud. Neamţ. Decorat cu Ordinul Republicii (31 august 2010).

Pentru că este de o modestie incurabilă, ne-a făcut mare plăcere să-i trecem în revistă principalele realizări şi să-i schiţăm un portret de creaţie prin ele, realizări care vor spori cu trecerea timpului.

Până atunci îi spunem: *La mulţi şi prodigioşi ani! Să trăieşti, să înfloreşti, că multora încă le trebuieşti!*

(Fotografii de Vasile Şoimaru)

Lacrima Anei

Claudia Voiculescu s-a născut la 30 ianuarie 1950, în comuna Corbii Mari, jud. Dâmboviţa. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România, a Societăţii Medicilor Scriitori şi Publicişti din România şi PEN-Clubul Român.

A debutat în 1968 în revista *Manuscrise* a Liceului nr. 27, Bucureşti, iar în volum în 1978, în *Caietul debutanţilor,* în urma Concursului de debut în poezie al Editurii Albatros. A semnat şi Claudia Ilie, Claudia Ilie Voiculescu.

Volume de poezie publicate: *Rondelul orei fermecate* (1995), *Nimic pentru vamă* (1997), *Arzând anotimpuri* (1998), *Dintr-o iubire* (2001), *Şansa suferinţei* (2006), *Sudul târziu* (2008), *Poeme* (2011), *Poezii* (2012), *Spre ciuturi* (2012). A publicat şi un volum de eseuri şi publicistică, *Mozaic* (2012).

A colaborat la numeroase reviste literare, a apărut în antologii şi dicţionare de literatură, a primit mai multe premii pentru poezie.

Primul dintre poemele care urmează este reluat din *Rondelul orei fermecate,* iar celelalte două din *Nimic pentru vamă.*

O! Ană, cuprinsă de zid...

O! Ană, cuprinsă de zid
Şi iarba tăiată cu cerb
Când sângele însuşi, perfid,
Mai fură un cântec superb!...

O mână de-aş şti să-ţi deschid
Cunună rostindu-te, verb!
O! Ană, cuprinsă de zid
Şi iarba tăiată cu cerb...

Mă plec sub genunchiul de lied
Subţire în dorul meu şerb
Să lunec iar şi să mă-nchid
Să cred, să găsesc şi s-alerg,

O! Ană, cuprinsă de zid...

Ochean întors

Manole, nu ştiu ce mă vrăjise...
Veneam la tine cu vise
Şi cu atâtea merinde...
Simţeam că zidul mă cuprinde...

Cu meşterii tăi, vroind să mă prinzi
Vă prefăceaţi în gemeni plăpânzi...
Grăbeşte-te, Manole, mă prefac în fum
Înfloresc răspântii, să te-adun cu drum.

Azi mai cerni văzduhul fără de prihană
Ca să nu mă doară visul de sub rană...
Eu, din ziduri te mai chem o dată
Ca dintr-o poveste ce a fost odată...

Ana, târziu...

Ieri, dac-ai fi venit –, zicea El –
Chipul ţi l-aş fi zugrăvit...
Chiar te-ai fi putut cunoaşte după privit.
După lumina tainică
Ce se scurgea din penel...
Dar, domnule Zugrav de Icoane
– Aş fi vrut mai degrabă să-i zic Ioane
Eu port o rană veche;
Cicatricea nu se mai vede...
Şi Tu, nici chiar Tu, nu-mi poţi zugrăvi lacrima

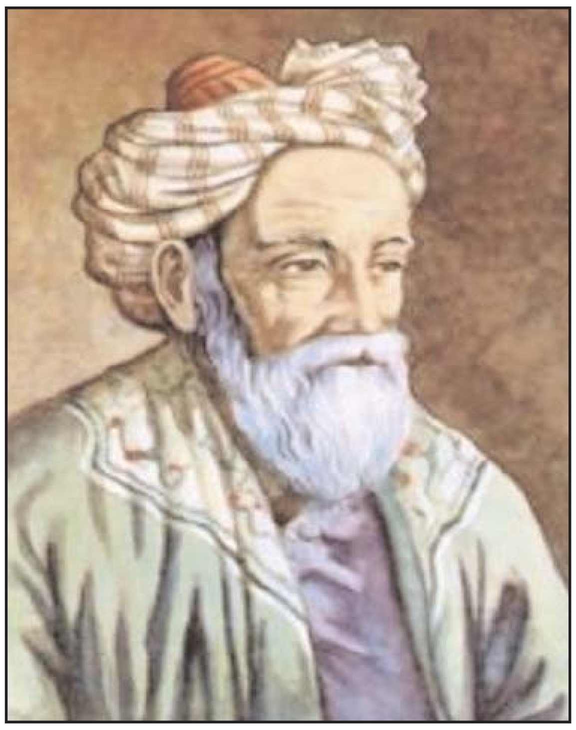
Din aduceri-aminte...
Iar lumina ce-Ţi curge din penel
Picură dintr-un rupt şi tainic inel...

Omar Khayyam, contemporanul nostru

Paula ROMANESCU

Poet, filosof, matematician, astronom, expert în vin cu toate adevărurile de care vinul știe, Omar Ibn Ibrahim El Khayyam s-a fost ivit în lumină prin anul 40 (cu aproximație) din mileniul al doilea. Peste aproape o mie de ani, poetul român Marin Sorescu, „aproxima" și el propria-i venire pe lume așa cum ar fi putut fi „atestată" de arheologii de prin anul patru mii, „care ar descoperi pe teritoriul trupului său un vas de lut în formă de inimă", precizând că „ar fi trăit pe la mijlocul secolului al douăzecilea, cu aproximație"…

Cu aproximație așadar, în prima jumătate a veacului al XI-lea, în provincia persană Kharosan – Iranul de astăzi –, la Nishapor, în timpul Dinastiei Selgiucizilor, s-a născut Omar Khayyam. Nishaporul rivaliza pe atunci în magnificiență cu Bagdadul și Cairo.

Istoria păstrătoare de istorii despre oamenii care și-au înscris în miez de lumină urmă de trecere (printre atâtea urme-umbre sinonime cu urâtul, cu păcatul și cu crima, toate relele drapate în eroism, glorie, vitejie), păstrează numele lui Omar Khayyam printre marii poeți ai lumii, celebritatea și modernismul operei sale înfruntând oceanul de uitare care va fi transformat în pulberi atâtea glorii efemere.

Despre anii de formare intelectuală a poetului filosof ne-au lăsat mărturie doi dintre prietenii săi, colegi la celebrul Colegiu Medreseh de la Nishapor, la rândul lor personalități de marcă în analele țării, deși, fiecare altfel celebru: Abdul Kasem (devenit prim-ministru, căruia regele Alp Arslan i-a conferit titlul de Nezam-el-Mulk – Ordonator al Imperiului, cea mai înaltă personalitate politică a Imperiului Selgiucid) și Hassan Sebah, devenit din invidie oarbă dușmanul de temut al fostului său camarad ajuns prim-ministru, asasin redutabil, șeful unei bande de fanatici ucigași fără simbrie care au „îmbogățit" limbajul omenirii cu un termen nou – „hasasinii". Să fie întâmplător că termenul „asasin" derivă chiar de la numele Hassan Sebah?! Dacă acesta avea să-și sfârșească zilele în fortăreața Alamu, în 1124, bandele de hasasini retrași în munți, acele „cuiburi de vulturi", au terorizat mai bine de un secol și jumătate popoarele islamului și creștinătății în numele credinței, desigur, pretextul „passe-partout" din toate timpurile în care violența și crima se drapează în sacralitate. Mai spune legenda că șahul însuși a pornit cu o puternică oaste să-l captureze pe Hassan Sebah și că, în chiar prima noapte „de campanie", în cortul său strașnic păzit, pe perna unde-și odihnea regalul cap, a găsit în zori un bilețel prins într-un paloș de toată frumusețea… Se scria în răvașul dulce: „Dacă aș fi vrut să te ucid... Pleacă!" Și șahul dus a fost. În jocul de-a moartea cu jocul de-a viața, ultimul cuvât nu-l prea are aceasta din urmă. Tot ce poate face omul muritor este să mai amâne puțin încheierea partidei...

Timp de douăzeci de ani, cât a fost ordonator al imperiului, Nezam-el-Mulk a desăvârșit organizarea militară și administrativă a imperiului, a micșorat drastic impozitele (unde ești tu, Nezam-el-Mulk, să-i împarți în două cete pe-ai noștri făcători de legi și biruri sub care ne-au vârât cu de-a sila uitând să ne mai dea și foc!...), a construit caravanseraiuri elegante, moschei, școli în care învățământul era gratuit, elevii și dascălii având locuință și masă asigurate (și iar suntem tentați să clamăm în deșertul Instrucțios care ne este realitate cotidiană, unde ești tu, Nezam-el-Mulk de România, ca punând mâna pe-ai noștri…!), a dus artele și științele la o înflorire fără precedent.

Omar Khayyam s-a fost dus și el la Nezam-el-Mulk să-l întrebe de sănătate. Atotputernicul om politic și-a întrebat fostul coleg cu ce-i poate fi de ajutor. Kayyam i-a răspuns: – Bogăție. – Cât? – Vreme cât să fiu, a zis el surâzând ca un mare jucător de șah care știe că și-a pus adversarul în încurcătură. Dar nici Nezam-el-Mulk nu era un jucător oarecare. A înțeles perfect că pe Omar Khayyam nu bogăția materială îl preocupa, ci una cu mult mai de preț, pe care nimeni nu ți-ar putea fura-o vreodată decât adăugându-i o nouă strălucire cu fiecare „împrumut" – liniștea creației. O pensie anuală decentă (în niciun caz exorbitantă) i-a fost supra-îndeajuns poetului om de știință, ca, la adăpostul grijii pentru ziua de mâine, să se poată dedica în întregime studiului matematicii, astronomiei, creației lirice, celebrele sale rubaiate într-o bucurie a sufletului căruia nimic din ce era omenesc nu i-a rămas străin.

Se spune (chiar el o spune!) că-i plăcea vinul. Ei, și? Nu toți închinătorii la vin ar putea zice: *Când mi se spune: Khayyam, nu mai bea,/ Eu doar atât răspund: – Când beau/ Aud ce-mi șoptesc rozele, laleaua/ Și liliacu-n ram când se desface./ Aud chiar și ce-mi spune draga mea când tace.*

Astronomul Omar Khayyam a fost directorul Observatorului Astronomic din Merv, fosta capitală a Karosanului, oraș care, împreună cu Samarkandul și Buhara (orașul lui Avicena, enciclopedistul arab), reprezenta centrul științific mondial din acea vreme. Lui i se datorează reformarea calendarului musulman, „mai exact decât cel gregorian realizat cu cinci secole mai târziu", cum aprecia Pierre Salet, astronom titular al Observatorului din Paris, într-un studiu publicat în 1927: *Omar Khayyam, savant și filosof.*

Biblioteca Națională din Paris păstrează manuscrisul *Grădina inimilor,* un tratat filosofic; British Museum – manuscrisul *Despre ființă*, iar Biblioteca din Leiden, studiul *Asupra unor dificultăți ale definițiilor lui Euclid.* Lui Khayyam i se datorează primul studiu sistematic al ecuațiilor de gradul III.

Dar noi, cei care știm despre astronomie c-ar fi ceva cu stele, lună și soare, tot la poetul Khayyam căutăm explicații pentru marile noastre necunoscute care țin de tăcerea astrelor. Și el, generos, ne spune pe înțelesul nostru: *Dacă ziua de mâine-ți rămâne neștiută,/ Umple-ți de stele gândul și sufletul măcar,/ Bând vin sub lună; mâine/ Această visătoare te-o căuta-n zadar.*

Ar mai fi de spus că, pe vremea aceea, se obișnuia ca fiecărui poet (dintre cei mari) să i se dea un supranume: Firdusi = celestul, paradisiacul; Saadi = preafericitul, prealuminatul; Hafiz = conservatorul, făcătorul celor mai multe poeme; Khayyam = făcătorul de corturi. Era meseria pe care tatăl poetului o avusese și căruia fiul îi aducea astfel omagiu, transformându-i numele meșteșugului în renume.

Opera poetică a lui Khayyam cuprinde un număr de catrene (rubaiate) asupra căruia cercetătorii nu s-au pus încă de acord. Ceea ce se știe sigur este că rubaiatele sale s-au păstrat, transmise oral din generație în generație peste șapte secole, păstrându-și nealterat miezul fierbinte de întelepciune și frumusețe, deși, cu fiecare generație, numărul lor a tot crescut, ca și cum posteritatea a vrut ca, omagiindu-și poetul, să-l păstreze în perpetuă contemporaneitate. Nu există iubitor de poezie din lumea ca un mozaic de graiuri de pe pământul oamenilor care să nu păstreze în memorie, ca pe un giuvaer de preț, măcar un catren de-al lui Khayyam. Omar Khayyam este pentru cititorul de poezie simbolul desăvârșit al parfumului rozelor de mai, al ulciorului de lut (neapărat plin cu vin rubiniu), al îmbătătorului *carpe diem*, nu ca rătăcire a sufletului, ci, dimpotrivă, ca înnobilare a lui în scurtul răgaz care ne-a fost lăsat între „venire" și „plecare".

Venirea mea n-aduse niciun adaos lumii/ Plecarea n-o să-i sfarme rotundul și splendoarea,/ Și nimeni nu-i să-mi spună adâncul tâlc al spumei:/ Ce rost avu venirea și-apoi ce sens plecarea?

Care să fie misterul care a asigurat trăinicie acestei opere în fața căreia timpul se înclină? Niciun mister. Doar claritatea, simplitatea, eliminarea extravaganțelor stilistice, laconismul, reducerea la esență a ideii. Doar rareori, cu finețe deplină, poetul strecoară jocul de cuvinte pentru o și mai atentă șlefuire a versului încărcat de simboluri: *Bahram vâna pe-aici măgari sălbatici/ Și pletele îi fluturau în vânt/ Azi doarme sub movila de pământ/ Și pasc pe-al său mormânt măgari sălbatici.*

Cuvântul (numele) Bahram se traduce în dialectul sasanid prin „gur" – mormânt; măgar sălbatic. Deci, între viteazul vânător Bahram și măgar – bornă și liman, mormântul.

Nu rareori Khayyam reunește cele patru elemente – apă, foc, vânt, pământ – într-un singur rubaiat care să închidă în el amarul tot al omului „care știe" bine că este pieritor: *Ce-mi tot vorbiți de cele patru elemente/ De simțurile cinci – gărzi vigilente;/ Nu vreau să știu, vreau numai vin și cânt/ Să uit că-s trecător pe-acest pământ.*

Temele sale (ce teme! laitmotive diafane, grele de sensuri, dulci ca surâsul, amare ca lacrima care nu știe să cadă, simple ca lumina zilei, adânci ca noaptea fără stele) ar putea fi grupate totuși.

Cu ce să-ncepem?

Cu științele și savanții: *Cei mai de seamă înțelepți, savanții,/ Adevărate torțe vremii lor,/ S-au perindat prin bezna lumilor,/ Au băiguit câteva fraze făcând neînțelesul mai cumplit/ Apoi au ațipit.* Altfel spus (mulțumesc încă o dată, Marin Sorescu!) s-au dus „să moară puțin" sau, după Blaga citire, cu lumina lor au mai sporit un pic a lumii taină...

Cu umbra și lumina: *Sufletul vinului, Doamne, ce ușor!/ Olari, neteziți bine lutul ulcioarelor/ Drept floare să-i alegeți un crin galben de munte,/ Ca sufletu-i de boare în sufletu-mi să cânte.*

Cu vinul și iubita: *Întâi de toate, draga mea, dă-mi vin/ Ca pentru frumusețea ta să-nchin./ Zâmbești? E bine. Gândul meu nătâng/ Mă-ndeamnă ca privindu-te să plâng.*

Aduceți vin, să mi se-nvârtă capul,/ Să simt în trup focul arzând așa!/ Sătul sunt de minciuni, să curgă vinul!/ Repede! Sunt bătrân deja...

Cu umbra și lutul: *Nufărul alb ce tremură pe apă,/ Din lutul negru, care-a fost cândva/ O preafrumoasă fată, se adapă./ Să treci ușor pe mal cu umbra ta.* (Subtilă strecurare de umbră peste… umbră!)

Cu lutul – tipar, formă de trup omenesc: *Trecând într-o zi din întâmplare/ Prin atelierul unui meșter de oale,/ Am auzit deodată un glas lin, șoptitor:/ Hai să-l rugăm pe acest trecător/ Să ne vorbească de olarii ce vom fi fost, de vremea lor...*

Poezie fără frontiere

Ambasador al Parnasului cu scrisori de acreditare

Emil LUNGEANU

După ce la ultima sesiune de bacalaureat un candidat explica negru pe alb că „Eminescu este un mare clasic pentru că se studiază între pereţii claselor", iar Cătălina dădea cu flit ca o rapandulă agăţată într-un club de noapte („Fata îi spune Luceafărului «la du-te, mă, şi vezi-ţi de treabă!»"), n-aş fi crezut că în asemenea timpuri prozaice am să-i mai văd pe barzi scoţându-şi încă Muza „în lume", la plimbări galante ca pe vremea *Banchetului* (1973) lui Radu Cârneci sau a *Heraldicii iubirii* (1975). Şi totuşi, noul volum de versuri cu care itinerantul George Călin (*Bună dimineaţa, Femeie!*, Ed. Antim Ivireanu, Rm. Vâlcea, 2013) s-a reîntors recent de pe Muntele Parnas nu se lasă defel descurajat de actuala prăbuşire la bursă a acţiunilor romantice. Cu inflamări demne de ardoarea unui D.H. Lawrence, el înalţă o *Cântare a cântărilor* în versiune proprie diferită de a poetului băcăuan al *Jocului în dafinul înflorit:* „Tu, Femeie, eşti cea mai frumoasă, chipul tău a rămas încrustat în adâncul sufletului meu... /.../ Numai ţie, Femeie,/ îţi închin toate poemele toamnelor mele..,/ numai ţie, Femeie,/ îţi cânt dimineţile,/ întrupându-te din aburul răsăritului/ şi fuga năstruşnică a celor doi sori/ alergând după umbra inimii tale,/ după zâmbetul tău născut/ dintr-un singur şi tomnatic sărut/ al dimineţii înfiorate de taina visului ce-l port.../ Numai ţie, Femeie,/ necunoscută petală de floare a toamnei,/ îţi aduc ofrandă inima mea ruptă în mii de bucăţi/.../ Numai ţie, Femeie,/ păcat al tinereţilor pierdute în Eden,/ îţi cânt înflorirea trupului sub palmele mele/ bătucite de dragoste,/ sub buzele mele dornice de sărut,/ jertfite în lupte necunoscute de istorie!/.../ Toate poemele toamnei te cuprind,/ acoperindu-ţi trupul obosit de dragoste,/ acoperindu-ţi coapsele/ învinse de noianul sărutărilor mele.../ umbra buzelor ţi-au înflorit săruturi pe trup,/.../ Tu, Femeie,/ domneşti în împărăţia inimii mele,/ cămările inimii sunt pline cu paşii tăi/ înroşiţi de curgerea mea pe pământ,/ de dorinţele mele arzându-te.../ Astăzi eşti mai frumoasă,/ ai săruturile mele – frunze lipite pe trup". De bună seamă, nu-i nici pe departe destul ca să-ţi atârne limba de-un cot citind această odă, mult prea cuminte pentru actualul gust public educat după reţetele dionisiace ale lui Miller ori Nabukov.

Numai că proslăvita în cauză nu e nici nuntita Sulamită, nici Ella lui Depărăţeanu cea „bellă, graţioasă, ca astra tremurândă" şi nici vreo divă din Pleşcoi, cântată la tribună de niscai membru de partid dus cu capul. Genericul feminin cu care operează volumul de faţă, în complicitate cu un conceptualism ocult de uz personal în stil Elena Farago (Roata Lumii, Patul Nevieţii, Coloanele Iubirii, Poarta de Dincolo, Fructul Păcatului Etern, Câmpia de Dincolo etc.), vorbeşte de la sine: nu despre idealizări e vorba, ci despre Eva însăşi ca principiu al Vieţii (ebr. *haewwah*). De altfel, înflăcăratele oraţii ale lui George Călin sună mai degrabă a predici rostite din înaltul amvonului, decât a serenade târâite cu lăuta sub balcon. Discursul e paradoxal, un vino-ncoace, dă-te-ncolo precum purgatoriul erotic practicat de Rasputin: „Tu, Femeie, astăzi nu ţi-ai rostit litania zilnică, aşteptând să faci ultimii paşi spre trupul meu fremătând de dragoste... eşti o păcătoasă, Femeie, o păcătoasă cu trupul brăzdat de rana privirilor mele hulpave, mustind de dorinţa împreunării... între mine şi tine doar lumina neagră a nopţilor, doar pete de culoare întinată de păcatele noastre... dintre mine şi tine se iveşte un abur al cărnii care mărşăluieşte spre dimineaţă..."

Stanţele în proză de acest fel, vreo patru duzini grupate în prima secţiune (*Dimineţi spre Dincolo*) şi puse în pagină după aceeaşi schemă – un enigmatic triptic înrudit cu tehnopaigniile apollinairiene, fac contrast cu verslibrismul din secţiunea a doua (*Bună dimineaţa, Femeie!*), fără totuşi să producă astfel o discontinuitate în ansamblul volumului, care poate fi considerat un unic şi lung poem segmentat arbitrar, reproductibil la infinit, ca un carnet de fiţuici *tanjaku* purtat la brâu în epoca Heian. Un recapitulativ *Ultim apel* – singurul titlu distinct atribuit unei compoziţii în toată această agregare – îl încheie cu un exuberant *carpe diem,* îndemnând la descălecarea de pe cai verzi şi trezirea la viaţă: „Bună dimineaţa, Femeie,/ rătăcită în propriul tău trup/ încearcă să-ţi alungi singurătatea/ teama, întunericul în care te pierzi/ încearcă, Femeie,/ să-ţi schimbi obiceiurile zilnice/ căpătate din frica de viaţă pură/ fii transparentă, Femeie,/ ai o singură viaţă,/ o singură Cale spre Mântuire/ nu te pierde părăsită în casă pustie/ sub un cer fără de aripi/ vulturii de veghe te pândesc după/ perdelele nopţii/ alungă-ţi teama din suflet şi păşeşte în Viaţă/ în viaţa aceasta reală/ compusă din zâmbet, culoare şi patimi/ din tunete, viscole şi uragane,/ din catastrofe planetare" etc. Mde, uşor de zis, greu de făcut. Căci până la catastrofele planetare, te mănâncă facturile la gaze şi lumină! Dar spre norocul poetului, generica destinatară a acestui îndemn, versiune modernă a horaţienei Leuconoe (gr. *ingenua*), nu are gură să răspundă, altfel cine ştie ce talk-show s-ar fi încins! În orice caz, iluzoriu sau nu, demersul liric flamboaiant al lui George Călin îşi merită fără doar şi poate întâmpinarea, paginile volumului de faţă nefiind altceva decât inconfundabilele scrisori de acreditare ale unui ambasador al Parnasului. Numai un poet sadea, înzestrat cu extraordinare resurse de sensibilitate, îi mai poate declara astăzi femeii „tu eşti licuriciul nopţilor mele de cleştar", în plină epocă a seducţiei Marelui Licurici, când ceea ce contează e măsura buzunarelor, nu cât porţi la inimă. Avea comicul Henry Youngman o anecdotă: „Un cardiolog i-a zis pacientului că mai are de trăit trei luni. Dar ăla n-a avut destui bani pentru consultaţie, aşa că i-a mai dat încă trei." *Bună dimineaţa, Femeie!* este unul dintre acele apeluri pentru care obosita Critică merită să-şi dea osteneala de a se trezi.

Cu religia: *Nu m-am rugat la ceruri niciodată,/ Am fost precum am fost: şi bun, şi rău./ De-o fi în cer iertare, judecată,/ Totuna mi-e. Sincer am fost mereu.*

Între bine şi rău e-o luptă nesfârşită;/ Cerul nu se-ngrijeşte de patimi omeneşti./ Nu-i mulţumi, nu blestema:/ Amarul, bucuria, nu sunt problema sa.

Ce i-ar rămâne omului venit pe lume fără s-o ceară, plecat din ea fără să vrea! Resemnarea?! Acceptarea cu un ridicat din umeri ca pentru un zbor imposibil: *N-am cerut să mă nasc/ Accept fără revoltă/ Tot ce în viaţă mi-a fost scris./ Ştiu, voi pleca-ntr-o zi. Nimeni nu-mi spune/ Ce-a însemnat, în fond, acest permis?*

Şi totuşi, „permisul" care i-a fost acordat lui Omar Khayyam ne îngăduie nouă, contemporanii săi întru iubire de poezie, ca, dacă de răspunsuri la marile dileme nu vom avea parte, măcar dreptul de a pune întrebări universului mereu mut, mereu indiferent, mereu de nepătruns, ne rămâne întreg şi acest lucru nu-i deloc puţin.

Rubaiatele lui Omar Khayyam au început să pătrundă în Europa sporadic, în prima jumătate a secolului al şaptesprezecelea, prin lucrarea savantului orientalist Thomas Hyde, *Veterum persarum religio*; în Germania, prin Friedrich Ruckert (începutul secolului al nouăsprezecelea); în Franţa, prin Garcin de Tassy (a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea). Dar adevărata intrare în circuitul limbilor europene a rubaiatelor s-a făcut prin apariţia în limba engleză a 75 dintre acestea, în traducerea lui Edward Fitzgerald, într-un tiraj de 250 de exemplare, în anul 1859, cu o prefaţă semnată de eruditul orientalist Byles Cowell, preşedinte al Colegiului Sanscrit din Londra.

În 1867, la Imprimeria Imperială din Paris, apărea *Les quatrains d'Omar Khayyam*, traduse de fostul „drogman" – consul la Ambasada Franţei în Persia, volum care cuprinde 464 de catrene. Au mai tradus, de asemenea: Sedillot, Renan, Th. Gauthier, D. Doncourt, Claude Anet, Ali No Rouze, Pierre Salet etc.

În limba română, traduceri din Omar Khayyam încep să apară în secolul al douăzecilea: Stamatiad, Cioculescu, Philippide şi o mulţime de alţi noi traducători (toţi bărbaţi, dar, cum fiecare regulă trebuie să aibă măcar o excepţie, în 1996 apărea la Editura Helicon din Timişoara ediţia I a traducerilor în variantă română şi franceză semnate Paula Romanescu).

Dificultatea cea mare pentru cel care se încumetă să adapteze rubaiatele lui Omar Khayyam într-o altă limbă este încercarea de cuprindere a imensei bogăţii de sensuri din scrierea originală. Dar cum chiar în limba lui Omar Khayyam apar mai multe variante ale aceluiaşi catren (rezultat al consemnărilor făcute de-a lungul secolelor de diverşi culegători de poezie), fiecare nou traducător are material destul din care să aleagă. Abia de la acest punct începe munca migăloasă a potrivitorului de cuvinte, echivalentă cu încercarea absurdă şi mereu repetată a scoicii de a închide într-o perlă nemărginirea, imensa cochilie a universului.

Foarte mândru de raţiunea sa, omul este constrâns să admită, chiar prin raţiune, că fiinţa umană, raportată la univers, are consistenţa firului de praf. Ei, da, ni s-ar răspunde, dar atomul? Şi el este infim, dar fuziunea... Fuziunea cea mai puternică, indestructibilă, este cea a gândului omenesc topit în fluviul de simţire sufletească al lumii niciodată pieritoare, în care numai omu-i pieritor. Ici-colo, pe malurile acestui fluviu, borne înalte care poartă nume de om. Omar Khayyam este o astfel de bornă. Khayyam, cel care a cusut cort filosofiei, altfel spus, care i-a oferit filosofiei adăpost în chiar inima sa, ne-a ajutat şi ne ajută şi pe noi, raţionatori cu inima, să învăţăm să ne punem întrebări până când printr-o oglindă magică („djeu" = răsfrângere, geam, rege) vom ajunge, de nu la soare, măcar la stelele din noi...

Oare marele rege Djemshid („Regele Soare" al Persiei, nu Ludovic al XIV-lea despre care timpul nu auzise încă!), fondatorul oraşului Persepolis, să fi dat chiar fără rost „dezlegare" la vinul cel dezlegător de adevăruri? *Bea vin, în el găsi-vei viaţa fără moarte,/ Eterna tinereţe din nou ţi-o va reda,/ Divinul timp al rozei şi-al inimii curate./ Trăieşte-ţi clipa dată, căci clipă-i viaţa ta.*

Dacă-i aşa, să însemnăm în felul nostru cu lumină clipa care ne-a fost dată şi să vedem dacă „venirea noastră" va fi adus un cât de mărunt adaos lumii...

Despre Omar Khayyam, lumea va tot auzi cu siguranţă, cât va fi viaţa pe pământ.

Şi mie mi s-a părut că mi-ar fi spus Khayyam :

Să-ţi pot vorbi am traversat oceanul/ Tăcerii ce de veacuri ne desparte;/ De dragul tău am transformat în carte,/ În vas de lut şi-n vinul dulce – amarul.

Şi i-am răspuns: *Vorbeşte-mi de o încă neîncercată beţie,/ De-un vas de-ape de lună, de-o taină de-nţeles.../ Să nu mi se mai pară că-s strugur necules/ Uitat în vie...*

De-atunci nu mi-a mai spus decât ce ştiam deja.

Asta o fi tot? Dacă aflaţi voi ceva mai mult, daţi-mi de veste. Repede, timpul nu prea are răbdare!

O călătorie în Coreea de Nord

Alexandru POPA

Sunt cercetător la Universitatea Aalto din Finlanda. În luna mai 2012, am efectuat o călătorie în Coreea de Nord, despre care voi vorbi în rândurile următoare. Va fi doar un rezumat al poveștii pe care am prezentat-o amănunțit în cartea, în curs de apariție, *Din Coreea de Nord, cu dragoste.*

E un fapt cunoscut că foarte frecvent oamenii au opinii categorice despre țări pe care nu le-au vizitat. Este cumva natural să ne formăm o părere din ce vedem la televizor, din ceea ce aflăm de la prieteni, de pe internet etc. Trebuie să mărturisesc că, asemeni altor persoane, înainte de a le vedea, îmi clădesc o imagine artificială despre multe locuri din lume. Totuși, de fiecare dată când am vizitat un loc nou, am realizat că imaginea mea despre acel loc a fost greșită. Acest lucru s-a întâmplat chiar și atunci când am vizitat țări vecine României, precum Serbia și Bulgaria, despre care aveam o mulțime de informații. Deoarece Coreea de Nord este o țară despre care se știu foarte puține lucruri, există șanse mai mari ca imaginea noastră să fie mult diferită de realitate. Din acest motiv am decis să scriu acest text cât mai obiectiv cu putință, fără să fac uz de clișee.

Vă întrebați probabil de ce am decis să vizitez această țară, deoarece sunt atâtea țări pe lumea asta mai ușor accesibile. Apropiații mei erau speriați și îmi spuneau că este periculos să călătoresc acolo – cei mai mulți ar prefera probabil o vacanță *all-inclusive* la bulgari.

Decizia mea de a vizita RPDC (Republica Populară Democrată Coreeană) a fost luată în decembrie 2010, atunci când am vizitat pentru prima dată Coreea de Sud. Am fost impresionat atât de căldura oamenilor de acolo și de ospitalitatea lor, cât și de cultura locului. Una dintre atracțiile turistice care a lăsat o urmă puternică în sufletul meu a fost Muzeul Militar din Seul, dedicat războiului dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud. Atunci m-am gândit că, dacă se va ivi ocazia, voi merge și în cealaltă parte a Peninsulei Coreene.

Ocazia s-a ivit mult mai repede decât mă așteptam. În luna februarie a anului 2012 am avut un articol acceptat pentru prezentare la o conferință din Beijing. Am decis atunci să călătoresc și în Coreea de Nord, fiindcă știam că nu este o distanță mare între capitala chineză și granița cu RPDC. Visul meu era pe cale să devină realitate.

Pregătirea călătoriei

Am început cu o căutare pe Google: „travel to North Korea". Am găsit câteva agenții care ofereau prețuri destul de mari, 1.200 – 1.500 de euro, prea scump pentru bugetul meu. În final am găsit o agenție, „Explore North Korea", cu sediul în Dandong, China, care oferea un preț de 700 – 800 de euro.

Deși părea suspect că excursiile erau la jumătate de preț, am găsit pe internet păreri pozitive despre această agenție și m-am hotărât să le scriu. Am negociat apoi datele excursiei. Aici a fost ceva mai dificil, pentru că eu aveam date fixe în care trebuia să fiu la conferință și voiam ca excursia în Coreea să fie aproape de aceste date. În final, am căzut de acord cu cei din China: excursia urma să aibă loc între 5 și 8 mai 2012. Viza pentru Coreea de Nord am obținut-o foarte ușor. Actele necesare au fost: copie după pașaport, copie după contractul de muncă și o poză scanată. Le-am plătit celor din China un avans doar după ce viza pentru Coreea a fost aprobată.

Am luat un bilet de avion cu plecare din Helsinki pe 2 mai, urmând ca pe 3 mai să ajung în Beijing. Sabrina, persoana de contact de la agenția „Explore North Korea", mi-a făcut rezervarea pentru trenul Beijing-Dandong și Dandong-Shenyang-Beijing (la întoarcere am stat o zi în orașul Shenyang). În plus, mi-a rezervat și o cameră de hotel în Dandong. Am discutat cu ea toate detaliile călătoriei, de la viză până la prizele din Coreea, și cred că în total am schimbat peste 100 de e-mailuri. Tot de la agenție am primit informații despre ce să (nu) facem în Coreea. Deși păreau foarte dure la prima vedere, regulile nu sunt exagerate. Voi prezenta un scurt rezumat al lor. Telefoanele mobile nu sunt permise, nici MP3 playerele și laptopurile. De aceea, mi-am lăsat telefonul la agenția din Dandong. Camerele foto obișnuite sunt permise, însă nu cele cu zoom foarte mare. De asemenea, am fost avertizați că pozele vor fi verificate și pot fi șterse. În anumite locuri, de exemplu, în tren și în autobuz, nu este voie să faci fotografii. Nu este recomandat să intri în polemici legate de politică și de liderii nord-coreeni. Ni s-a mai recomandat să nu facem cu mâna soldaților sud-coreeni din zona demilitarizată, deoarece este o zonă sensibilă. Restul regulilor sunt de bun simț: este interzis să arunci gunoaie, să fumezi în tren sau să inunzi camera de hotel...

Impresii generale

În dimineața zilei de 4 mai am intrat în Coreea de Nord. Sabrina m-a condus până la graniță, unde am întâlnit turiștii cu care urma să călătoresc. Grupul era format exclusiv din chinezi și era condus de un ghid, pe nume Mr. Wong, de la agenția de turism. Mr. Wong a fost colegul meu de cameră în cele trei nopți petrecute în Coreea de Nord și era singurul din grup care avea cunoștințe de limba engleză. La intrarea în Coreea am fost însoțiți de două ghide nord-coreene. Una dintre ele, pe nume Pom Mee, vorbea limba engleză, iar cealaltă, limba chineză. Erau fete tinere, frumoase, foarte politicoase și îmbrăcate elegant.

Controlul vamal din Coreea nu a fost așa de strict precum mă așteptam. Vama era o clădire formată dintr-o singură cameră, cu dimensiunile de aproximativ 10 x 30 m. Camera era curată și nu avea nimic care să iasă în evidență: nu era nici rudimentară așa cum am fost tentat să cred, nici „high-tech". În vamă se găseau două scannere mari cu raze X pentru controlul bagajelor, care nu au fost folosite însă în cazul grupului nostru. Controlul bagajelor s-a făcut manual de către doi vameși, un bărbat și o femeie, durând aproximativ o oră pentru grupul nostru de 25-30 de persoane – aș spune că nu a fost mai strict decât controlul vamal din alte țări (Israel, spre exemplu). Din câte am observat, vameșii erau foarte atenți la cei care aveau ziare din China sau alte materiale de acest gen. Ne-au pus să le arătăm și câteva poze de pe camerele foto; în cazul meu s-au uitat doar la 2 poze și au zis că totul e în regulă.

După ce am servit prânzul în gară, am pornit cu trenul spre Pyongyang („Phenian", în românește), capitala RPDC. Trenul cu care am călătorit era vechi, dar bine întreținut. Am călătorit într-un vagon de clasa I, împreună cu ceilalți turiști chinezi, dar și cu cetățeni nord-coreeni. Vagonul avea două rânduri de canapele acoperite cu o catifea roșie, iar deasupra tocului ușii ce făcea trecerea între vagoane erau portretele liderilor Kim Il Sung și Kim Jong Il. În tren nu ni s-a permis să facem poze, dar am încercat să observ cât mai multe uitându-mă pe geam sau la călătorii din jur.

Cum arătau oamenii și cum erau îmbrăcați? Cei mai mulți aveau bagaje mari: fie cărau cutii de carton, fie aveau în spate saci uriași. Hainele bărbaților erau asemănătoare cu uniformele militare, dar de culori diferite: purtau pantaloni negri, de stofă (nu am văzut nicio persoană îmbrăcată în blugi) și cămăși de culoare deschisă. Hainele lor mi se păreau asemănătoare cu cele ale țăranilor români de acum 10-15 ani.

Deși călătoria a durat aproape șase ore, nu țin minte să fi trecut prin multe orașe. În cea mai mare parte a timpului am văzut teren agricol sau mici sate. M-a impresionat încă de la început faptul că terenul agricol era folosit în totalitate. Nu am văzut nicio parcelă de pământ care să fie irosită. Totuși, având în vedere că 80% din suprafața țării este ocupată de munți, cred că suprafața totală folosită în agricultură este destul de mică. Pe cea mai mare parte a terenului erau plantații de orez, dar am văzut și pomi și plantații de varză. Fiind la începutul lunii mai, unii muncitori arau. Am văzut foarte puține tractoare, toate vechi. Nu am văzut niciun utilaj de ultimă generație: mai toate tractoarele se asemănau cu cele „Universal" făcute în România (unele nu aveau nici cauciucuri la roțile din spate). De asemenea, erau și muncitori care arau folosind pluguri cu boi. Surprinzător, nu am văzut cai folosiți la muncile agricole.

Pe șosele circulau extrem de puține mașini. Cele mai multe vehicule erau camioane, dar am văzut și câteva motociclete și biciclete. Am fost uimit să constat că numărul bicicletelor nu este foarte mare, deși erau mai multe decât mașinile. Toate bicicletele erau simple și se asemănau cu „Pegas"-urile românești. Mașinile, în afară de camioane, erau totuși de ultimă generație. Îmi amintesc că am văzut câteva mașini de teren Toyota. Vehiculele lăsau o urmă groasă de praf: nu știu dacă drumurile erau neasfaltate sau asfaltate și acoperite cu praf din cauza traficului redus.

Traseul trenului trecea printr-o zonă de câmpie și dealuri joase, peisajul fiind asemănător pe tot parcursul drumului. Deseori am văzut amplasate pe dealuri pancarte mari cu mesaje în coreeană, probabil lozinci comuniste, iar în fiecare gară am văzut portretele celor doi lideri. Casele erau foarte frumos colorate. Cele de la sate erau albe, cu grinzile vopsite în albastru, iar acoperișurile aveau țiglă gri. Blocurile erau pictate în diverse culori, cele mai multe în verde deschis sau portocaliu deschis. Am văzut case mari, cu 2-3 etaje, chiar și în sate.

În tren mi-a atras atenția o altă întâmplare. Câțiva dintre chinezi au aruncat diverse obiecte (din câte am văzut, erau rechizite școlare) unor coreeni din afara trenului, atunci când trenul se afla în mișcare. Întâi strigau pe geam ca să atragă atenția celui căruia voiau să îi ofere obiectele și apoi le aruncau. Nu știu dacă nord-coreenii au ajuns în posesia lor, dar nimeni din tren nu a părut deranjat de inițiativa acestor turiști. De observat, am fost cu siguranță observați de autoritățile nord-coreene: în vagon cu noi a fost în permanență o fată îmbrăcată în uniformă militară; aceeași fată a fost cu noi și la drumul de întoarcere.

→

La pas, prin satul global

Am ajuns în gara din Pyongyang, care era, de asemenea, curată. Pyongyang-ul este un oraş cu o populaţie asemănătoare cu cea a Bucureştiului. Se află aşezat pe râul Taedong, un râu mare, cu o lungime totală de 439 de km. Hotelul nostru era situat pe o insulă de pe acest râu. Râul Taedong are doi afluenţi mai mici, făcând peisajul din Pyongyang spectaculos. Străzile erau largi, dar circulaţia era redusă, iar blocurile erau frumos colorate. Ele aveau gratii la ferestrele de la parter şi, destul de rar, la etajul întâi. Fac această observaţie pentru că în China am văzut zăbrele şi la etajul al patrulea (!) – nu ştiu ce hoţ s-ar cătăra până la asemenea înălţime. Am văzut şi locuri care nu erau frumos amenajate, dar nu erau nici murdare. Clădirile publice aveau o arhitectură impresionantă: circul, biblioteca naţională, hotelul Ryugyong, stadionul pe care are loc spectacolul Arirang. Îmi amintesc, de asemenea, că am trecut şi pe lângă turnul Juche, cel care avea în vârf o flacără. În unele intersecţii se aflau femei poliţiste. Acestea stăteau într-un cerc desenat pe asfalt. Aveau o uniformă albastră, compusă din sacou şi fustă. Pe cap purtau o caschetă albă, aveau mănuşi albe, iar într-o mână ţineau un baston reflectorizant. Culoarea uniformelor mi s-a părut neobişnuită, deoarece albastrul era prea aprins: nu era nici deschis, nici bleumarin, aşa cum sunt aceste uniforme în alte ţări.

Din gară am mers cu un autocar până la hotelul Yanggakdo, unde am fost cazaţi. Hotelul are patru stele, este cel mai bun din Coreea de Nord, are 170 de metri înălţime şi 47 de etaje. A nu se confunda hotelul Yanggakdo cu hotelul Ryugyong, cel în formă de piramidă, care a fost subiectul ştirilor recente. A fost unul dintre cele mai bune hoteluri în care am fost cazat vreodată. Holul era foarte luxos, pavat cu marmură peste tot, iar vizavi de recepţie se găseau câteva canapele de piele. La intrare, în partea din dreapta, era un acvariu mare cu peşti exotici. De asemenea, în hol se aflau un oficiu poştal, un serviciu DHL, un magazin de suvenire, un magazin de cărţi, un supermarket şi un casino. La ultimul etaj se afla un restaurant ce oferea o vedere panoramică asupra oraşului. Aici, într-adevăr, pot spune că aşteptările mele au fost mult depăşite. Dacă până atunci locurile pe care le văzusem mi s-au părut curate, dar oarecum vechi, aici am fost înconjurat pentru prima dată de lux.

Camera de hotel era curată şi elegantă, dar un turist cârcotaş ar putea spune că Yanggakdo nu este chiar un hotel de patru stele. De exemplu, televizorul din cameră era destul de vechi – un model de la începutul anilor '90, iar în cameră nu era bar. Totuşi, se găseau papuci, pastă şi periuţă de dinţi. Deşi este neobişnuit să găseşti asemenea obiecte într-o cameră de hotel din Europa sau din America, acestea sunt o dotare standard chiar şi în cele mai nepretenţioase hoteluri din China şi Coreea de Sud.

Seara m-am uitat la televizor şi, deşi aveam acces la posturi TV precum BBC sau CNN, am ales din curiozitate un post nord-coreean. La televizor erau ştiri. În prima parte au fost difuzate câteva filmuleţe scurte, de 20 – 30 de secunde fiecare, în care o păpuşă ce îl reprezenta pe preşedintele sud-coreean era distrusă. În primul filmuleţ, un tanc trecea peste această păpuşă. În altul, o păpuşă similară era sfâşiată de un câine lup. Apoi, câţiva copii, aş spune cu o vârstă mai mică de 7 ani, aruncau cu pietre în păpuşă. După aceea, patru tancuri trăgeau în ţinte formate din păpuşi cu o figură asemănătoare. Au urmat apoi câteva caricaturi cu Lee Myung-Bak. Desenele erau asemănătoare: un corp de şobolan ce avea, în loc de cap, chipul preşedintelui sud-coreean. Acest şobolan avea capul tăiat cu un topor în unele caricaturi, iar în altele era strâns într-un cleşte. Filmul era însoţit de un discurs în coreeană. Evident, nu am înţeles ce se spunea, dar mesajul era clar. În partea a doua a programului a fost difuzat un film asemănător cu cele din emisiunea „Cum se fabrică" de pe Discovery. Erau imagini ce arătau cum lucrează muncitorii dintr-o fabrică de dale de ciment. La final au fost cel mult două minute de ştiri externe. Una pe care o reţin se referea la un incendiu din Statele Unite. Practic, la televizor a fost difuzat un filmuleţ de 10 – 20 de secunde cu o pădure care ardea. O altă ştire era despre un accident de autocar în Argentina. În mod similar, au fost prezentate câteva imagini cu un autocar răsturnat.

Mesele le-am servit în restaurantul hotelului sau în alte restaurante din apropierea obiectivelor pe care le-am vizitat. Mâncarea a fost deosebit de gustoasă, iar restaurantele curate şi frumos amenajate. Trebuie să remarc, de asemenea, excelenta bere nord-coreeană. Un aspect negativ a fost lipsa apei curente din aproape toate toaletele publice pe care le-am vizitat: peste tot era un butoi cu apă şi o cană.

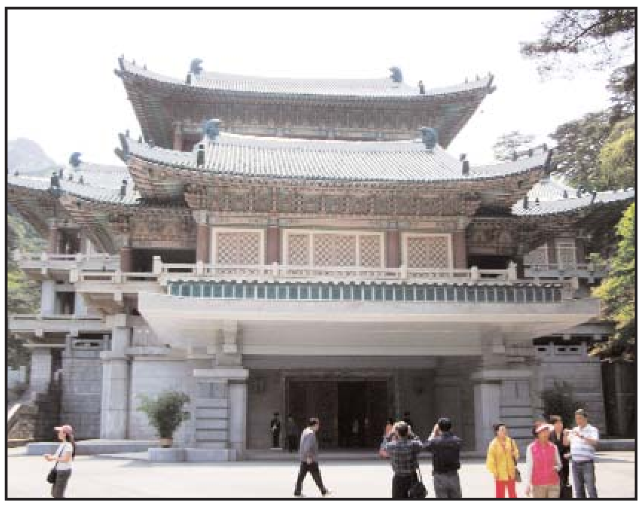
Voi prezenta acum, pe scurt, obiectivele turistice pe care le-am vizitat.

Zona demilitarizată (DMZ). În urma armistiţiului semnat în anul 1953, între Coreea de Nord şi Coreea de Sud există o zonă tampon de 4 km, câte doi în fiecare parte a liniei de demarcaţie, în care armamentul greu nu este permis.

Înainte de vizitarea zonei demilitarizate am făcut

o oprire la intrare. Semăna cu cea din orice altă bază militară. Avea un gard de beton deasupra căruia era sârmă ghimpată, iar la poartă stătea de pază un soldat. Spre deosebire de cei aflaţi pe stradă, acesta purta cască de război. Un ofiţer ne-a oferit o scurtă explicaţie despre obiectivele pe care urma să le vizităm: clădirile în care s-a negociat şi semnat armistiţiul din anul 1953 şi apoi clădirile de pe linia de demarcaţie. Ne-a spus că urma să mergem însoţiţi de el în DMZ, deoarece este o zonă periculoasă.

Cele două clădiri în care s-a negociat şi semnat armistiţiul erau amplasate una lângă cealaltă. Erau două case mici înconjurate de o curte frumos amenajată, cu mult spaţiu verde şi pomişori decorativi. În una dintre aceste clădiri se aflau copiile armistiţiului, semnate pe 23 iulie 1953 de către locotenent generalul american William K. Harrison şi de către generalul nord-coreean Nam Il.

Lângă linia de demarcaţie am vizitat un monument pe care era gravată semnătura liderului Kim Il Sung. Monumentul era din beton şi în partea superioară avea forma unui dreptunghi, cu dimensiunile de aproximativ 1,5 x 1 m, sub care erau gravate 82 de flori, simbolizând vârsta pe care o avea Kim Il Sung atunci când a murit. Sub semnătura de culoare aurie era inscripţionată data „1994.7.7". Conform informaţiilor oferite de ghid, Kim Il Sung a murit de infarct pe 8 iulie 1994, la vârsta de 82 de ani. Cu câteva zile înainte să moară, a semnat un document pentru reunificarea celor două ţări.

Linia de demarcaţie este o bordură de ciment pe care sunt amplasate şapte barăci, patru de culoare albă, aparţinând Coreei de Sud, şi trei de culoare albastră, ale Coreei de Nord. Doar una dintre aceste barăci poate fi vizitată. Masa la care se poartă negocierile este amplasată pe linia de demarcaţie, iar firul microfonului este, de asemenea, pus pe această linie. Această baracă este singurul loc din Coreea de Nord prin care se poate trece – pentru câţiva metri – în Coreea de Sud.

Muzeul Koryo. A fost prima universitate din Coreea, înfiinţată în timpul dinastiei Koryo. Muzeul era format din mai multe case tradiţionale coreene amplasate în aceeaşi curte. În magazinul de suvenire de lângă muzeu se aflau vederi şi postere cu mesaje de propagandă.

Monumentul reunificării. Monumentul se află la ieşirea din Pyongyang şi se aseamănă cu o poartă prin care trec maşinile care circulă pe autostradă. Este compus din două statui, amplasate de o parte şi de alta a drumului, care reprezintă două femei în port tradiţional coreean. Mâinile lor sunt întinse în faţă, se întâlnesc la jumătatea drumului şi susţin un disc, pe care este inscripţionată harta Peninsulei Coreene.

Muzeul Mangyongdae, locul de naştere a liderului Kim Il Sung. Muzeul este situat într-un parc mare şi este alcătuit din trei construcţii mici, aşezate în forma literei „U". În materie de confort, clădirile erau asemănătoare cu cele româneşti din aceeaşi perioadă (Kim Il Sung s-a născut în anul 1922). În acelaşi timp cu noi, muzeul a fost vizitat de câteva sute de nord-coreeni, membri ai partidului. Toţi bărbaţii erau îmbrăcaţi în costume închise la culoare, iar femeile erau îmbrăcate în costume tradiţionale sau în haine de oraş.

USS Pueblo este un vas spion american capturat de forţele nord-coreene. Pe vapor am vizionat un documentar alb-negru în limba engleză, în care se spuneau următoarele. Vasul „imperialiştilor americani" a fost capturat pe data de 23 ianuarie 1968. „USS Pueblo" efectua o misiune de spionaj în apele teritoriale ale Coreei de Nord, atunci când a fost capturat de soldaţii nord-coreeni. Vasul avea la bord 83 de persoane, dintre care şase ofiţeri. Unul dintre ofiţeri a fost ucis în timp ce opunea rezistenţă. În primă instanţă, preşedintele american Johnson a afirmat că „USS Pueblo" era un vas de cercetare care se afla în apele internaţionale şi că această captură încalcă legile internaţionale. Statele Unite au încercat să ascundă adevărata misiune a vasului, dar aceasta a fost demascată de materialele găsite pe vapor. Căpitanul a recunoscut că vasul avea misiunea de a colecta informaţii despre obiective militare nord-coreene şi că se afla sub comanda contraamiralului Frank Johnson, comandantul marinei americane în Japonia. Ceilalţi ofiţeri au recunoscut şi ei că „USS Pueblo" era în misiune de spionaj şi că se aflau în apele teritoriale ale Coreei de Nord. Mai mult, ei au semnat un document prin care îşi cereau scuze Guvernului Nord-Coreean. Preşedintele american a manipulat apoi presa internaţională să spună că RPDC a ucis ofiţerii şi i-a persecutat pe membrii echipajului. Marinarii americani au transmis o scrisoare preşedintelui american în care declarau că sunt trataţi corespunzător. Statele Unite au adus problema în dezbaterea Consiliului de Securitate al ONU şi au comunicat că nu exclud posibilitatea unui conflict armat în cazul în care vasul şi echipajul nu sunt returnate. În acelaşi timp, Statele Unite au adus multe trupe în zonă. RPDC a declarat că va răspunde unui eventual atac al forţelor americane. Au existat apoi negocieri, iar RPDC a spus că va elibera prizonierii, dar nu va returna vasul, deoarece acesta reprezintă un trofeu. Într-o conferinţă de presă, membrii echipajului au solicitat Guvernului American să îşi ceară scuze. În caz contrar, ei ar fi urmat să fie executaţi sau condamnaţi la închisoare pe viaţă. Pe data de 23 decembrie 1968, la 11 luni de la incident, preşedintele american a semnat un document prin care Statele Unite îşi cereau oficial scuze. La ora 11:30, în aceeaşi zi, echipajul american a fost eliberat. În încheiere se spunea că „USS Pueblo" va fi o mărturie a agresiunii imperialiştilor americani asupra poporului coreean.

La pas, prin satul global

Monumentul Mansudae. Aici se află statuile liderilor Kim Il Sung și Kim Jong Il. Monumentul a fost modificat după ce Kim Jong Il a murit în luna decembrie 2011. Statuia lui a fost adăugată lângă cea a lui Kim Il Sung. Ne-am așezat cu toții în fața statuilor și ne-am înclinat, iar apoi am depus buchete de flori. Fotografierea statuilor era permisă, cu condiția ca statuile să apară integral în poză.

Parcul cu fântâni Mansudae. Parcul este o combinație de spații verzi, alei betonate, scuaruri și numeroase fântâni arteziene. În depărtare se vedea Biblioteca Națională a Coreei de Nord, o clădire impresionantă. În apropiere se afla piața Kim Il Sung, pe care urma să o vizităm în ultima zi. Mi-am dat seama de apropierea celor două locuri deoarece Biblioteca Națională era vizibilă din ambele părți. În parc era o curățenie exemplară: nu am văzut nicăieri hârtii sau mucuri de țigară.

Muzeul Prieteniei. Muzeul, foarte mare și luxos, se află lângă muntele Myohyang și este construit în stil tradițional coreean. Am avut permisiunea de a face poze doar în afara lui. Aici sunt expuse cadourile primite de liderii nord-coreeni (peste 180.000 de cadouri din 150 de țări, conform informațiilor din muzeu). Din cauza dimensiunii uriașe a muzeului, am vizitat doar anumite porțiuni. Poate cel mai haios cadou, primit din Nicaragua, era un aligator care stătea în două picioare. Avea aproximativ 50 de cm înălțime și ținea cu labele din față o tavă pe care erau așezate șase pahare. Într-o cameră separată erau trei limuzine negre, primite din Uniunea Sovietică. În altă cameră se afla un tren blindat, lung de câteva zeci de metri.

În muzeu era și o secțiune dedicată României, unde se aflau cadourile primite de la Ceaușescu. Pe un raft aproape de podea era un cap și o blană de urs brun. Ghida muzeului mi-a spus apoi următoarea istorie: când a fost oferit acest cadou, Nicolae Ceaușescu l-a întrebat pe Kim Il Sung ce calitate să aibă ursul: categoria I, categoria a II-a sau categoria a III-a. Kim Il Sung a răspuns: „Nu vreau să vă jignesc, așa că voi alege categoria a III-a”.

Erau multe cadouri asemănătoare, fiind aproape imposibil să remarci un obiect care să iasă în evidență. Se găseau acolo vase, tacâmuri și cești, ceasuri, mici statui, pistoale, puști, săbii, tablouri, bijuterii și alte obiecte decorative. Am reținut totuși o tabacheră de aur oferită de președintele iugoslav Josip Broz Tito. De la Fidel Castro era o servietă din piele de crocodil. Într-o parte a muzeului erau fosilele antice ale unor pești. Un cadou mai puțin obișnuit, prin banalitatea lui, era un casetofon mare provenit din China, ce părea destul de ieftin. În anumite vitrine erau poze cu animale de la grădina zoologică din Pyongyang. De asemenea, în muzeu erau diverse machete, precum cea a unui avion de pasageri – cred că era un cadou din Rusia. Am văzut și macheta unei moschei, cadou de la Yasser Arafat, dar și a unui vapor cu pânze.

Am intrat într-o cameră la capătul căreia se afla o statuie cu Kim Il Sung stând pe un fotoliu. Ne-am înclinat cu solemnitate în fața acestei statui apoi am intrat într-o altă cameră, la capătul căreia era o statuie de ceară înfățișând-o pe „mama” Kim Jong Suk, așa cum o numea Pom Mee. Kim Jong Suk a fost prima dintre soțiile lui Kim Il Sung și mama lui Kim Jong Il. Statuia de ceară reprezenta o femeie tânără, scundă, îmbrăcată cu o tunică militară de culoare verde închis. La brâu avea o centură din piele de care era atașat un toc de pistol. Purta o fustă cu pliuri de aceeași culoare cu haina și era încălțată cu cizme negre. Era așezată pe o pajiște verde, iar în spate era un peisaj muntos. Lângă ea se aflau mici tufe cu flori roz.

Templul Pohyon. A fost în mare parte distrus în timpul Războiului Coreean și apoi reconstruit. Templul este asemănător unei mănăstiri, în sensul că este format din mai multe clădiri aflate în aceeași curte. Am observat că turiștii chinezi erau foarte religioși. Toți au îngenuncheat și au făcut plecăciuni în fața statuilor lui Buddha.

Școala din Pyongyang. Această vizită a fost unul dintre cele mai impresionante momente ale întregii călătorii în Coreea de Nord. Școala, deși curată, nu era deloc luxoasă. De fapt, semăna cu o școală din România anilor ’70 și nu am observat niciun element care să amintească de secolul nostru. Când Pom Mee mi-a spus că este cea mai bună școală, mă așteptam să văd un loc cu dotări moderne.

La intrare ne-a întâmpinat o profesoară tânără care ne-a făcut o scurtă introducere, apoi am vizitat sălile de clasă. Pe pereții de pe hol erau panouri pe care erau lipite fotografiile celor mai buni elevi. În toate sălile de clasă piesele de mobilier erau foarte vechi și pe pereți erau fotografii ale liderilor Kim Il Sung și Kim Jong Il. Am vizitat o sală, numită „laborator revoluționar”, în care se studiau cărțile lui Kim Il Sung. Într-o altă sală erau câteva animale împăiate. Era un fel de Muzeu „Antipa” în miniatură. Pe un perete era un tablou mare cu cei doi lideri coreeni, Kim Il Sung, în costum, și Kim Jong Il, în haine de armată. În centrul camerei era o căprioară împăiată și alte câteva animale de aceeași talie, iar pe lângă perete erau păsări împăiate și acvarii cu pești. În final, am ajuns într-un fel de sală de spectacole și am asistat la un program artistic oferit de elevi cu vârste sub 10 ani.

Metroul din Pyongyang. Pom Mee mi-a spus că metroul din Pyongyang este cel mai adânc din lume, dar, după unele păreri, metroul din Sankt Petersburg ar fi cel mai adânc. Mie însă mi s-au părut de adâncimi asemănătoare. Stațiile de metrou erau foarte frumoase. Pe pereți erau pictate diverse imagini cu muncitori, iar pe tavan erau candelabre colorate.

Arcul de Triumf. Este cu 10 metri mai înalt decât cel din Paris, iar prin mijlocul lui trece un drum cu două benzi pe sens, care este deschis circulației. Arcul comemorează rezistența împotriva ocupației japoneze.

Turnul Prieteniei. Acesta este un monument, situat într-un parc, în vârful unui deal, dedicat soldaților chinezi care au luptat în Războiul Coreean. Toți chinezii au fost foarte respectuoși în fața acestui monument. Și aici ne-am înclinat și am depus buchete de flori.

Piața Kim Il Sung. Piața Kim Il Sung este arătată deseori la televizor în timpul paradelor militare. Are formă dreptunghiulară și o suprafață de 75.000 de metri pătrați (în comparație, Piața Unirii are suprafața de 90.000 de metri pătrați). Prin piață treceau două șosele: una prin centru, iar cealaltă prin fața Bibliotecii Naționale. De obicei, pe aceasta din urmă trec vehiculele la paradele militare. Între aceste două șosele se afla o clădire mare, pe care se puteau vedea steagul nord-coreean și poza lui Kim Il Sung.

Discuțiile cu Pom Mee

Fiind singurul vorbitor de limbă engleză din grup, am avut ocazia să discut mai mult cu Pom Mee și să aflu informații despre viața din Coreea de Nord.

În primul rând, programul ei de lucru este mult mai solicitant decât cel al unei persoane din Europa, spre exemplu. În timpul sezonului turistic, din martie până în septembrie, Pom Mee lucrează încontinuu, fără a avea o zi liberă. O zi de muncă începe de obicei la ora 7:00, 7:30 și se încheie la ora 21:00 sau 22:00. Menționez că ea dormea în același hotel ca noi și nu putea să aibă timp liber în această perioadă. În restul anului, trebuia să studieze limba engleză la compania de turism la care era angajată (aveau examene în fiecare săptămână), singura zi liberă fiind duminica.

În Coreea de Nord locurile de muncă sunt repartizate de către guvern. După terminarea liceului, fiecare persoană are trei opțiuni: să meargă în armată, să studieze la facultate sau să lucreze. De asemenea, locuințele erau repartizate de către guvern. Ea locuia împreună cu părinții și fratele ei. Din câte mi-a spus, timpul liber și-l petrecea citind (Harry Potter, de exemplu), jucând ping-pong sau ascultând muzică (știa artiști precum Britney Spears sau Backstreet Boys).

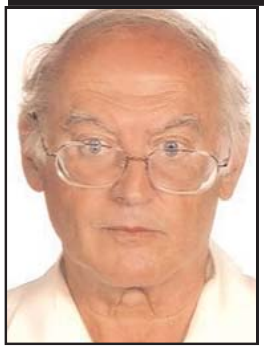
Din discuțiile avute cu ea am aflat că țara lor urmează o politică numită „armata înainte de toate”, că sistemul de sănătate este bazat pe medicină preventivă și că în Coreea de Nord există trei partide politice. Mi-a spus aceste lucruri pe un ton monoton, ca pe o poezie învățată pe de rost, fără să insiste în mod deosebit.

Am întrebat-o care sunt obiceiurile de căsătorie în Coreea de Nord. Mi-a răspuns că atunci când doi tineri se iubesc, se duc la statuile lui Kim Il Sung și Kim Jong Il și se căsătoresc, fiindcă religia lor este religia marelui lider Kim Il Sung. În timpul ceremoniei, femeile sunt în general îmbrăcate în *hanbok* (costumul tradițional coreean), iar bărbații în costum de culoare închisă. Mi-a spus, de asemenea, că nord-coreenii se pot căsători cu străini, deși din alte surse am aflat contrariul.

Închei prin a menționa că în RPDC străinii nu au voie să folosească bani nord-coreeni, toate plățile făcându-se în euro, dolari americani sau yuani chinezești. Totuși, unii dintre turiștii chinezi au reușit să iasă din hotel și să „schimbe” la un chioșc yuani chinezești cu bani nord-coreeni. De asemenea, au putut ieși cu aceste bancnote în afara țării.

Coreea de Nord a fost de departe cea mai interesantă țară pe care am vizitat-o. Excursia a fost impecabil organizată, oamenii au fost ospitalieri și obiectivele turistice interesante. Un aspect negativ este lipsa libertății de mișcare (am fost însoțiți în permanență de ghidele nord-coreene). Sper să am ocazia să vizitez din nou aceste locuri în timpul spectacolului Arirang, în care peste 100.000 de oameni dansează și execută mișcări sincronizate.

Orizont SF

Un trio din faza începuturilor

Mircea OPRIȚĂ

Autor din etapa relansării postbelice a SF-ului românesc, **Mircea Naumescu,** în calitate de conferențiar, apoi de profesor universitar, a colaborat la revista *Știință și tehnică* prin articole de popularizare a domeniului său științific, fizica nucleară: *Artileria nucleară* (nr. 15 din august 1950), *Molecule și atomi* (nr. 34/1952), *Măsurători în lumea atomilor, Energia atomică, Uzine atomice* (toate în numere următoare din același an), *Particule elementare* (în primul număr din seria nouă, iunie 1954). Participând la primul concurs național de SF, obține în 1955 premiul I cu *Marea experiență*, povestire publicată în broșura nr. 4 din *Colecția Povestirilor Științifico-Fantastice* (CPSF). Lucrarea închipuie un viitor ceva mai îndepărtat (mijlocul secolului XXII), în care omul ajunge să stăpânească energii atât de copleșitoare, încât modificarea orbitelor planetare va fi pentru el o bagatelă. Pentru a-i îmbunătăți clima și a o face locuibilă, planeta Venus va fi smulsă din locul său natural prin explozii atomice dirijate și adusă mai aproape de Pământ. Intruziunea în viitor se face prin vechea convenție a lui Louis Boussenard, care presupune trezirea personajului la viață după o congelare accidentală ce l-a menținut timp îndelungat în anabioză. Convențional, procedeul va mai fi invocat și de alți anticipatori români din epocă (Mircea Șerban, I.M. Ștefan și Max Solomon). Lumea de mâine, pentru care, de altfel, eroul revine din morți, este pur și simplu covârșită de gadgeturi tehnice miraculoase ce fac viața ușoară și plăcută. O ipotetică „Renaștere de la sfârșitul veacului al XX-lea" ar explica faptul că bucureștenii din viitor se plimbă în costume desprinse din picturile vechi printr-un oraș dotat cu confort utopic și alimentat de omniprezenta energie nucleară. Nefiind înzestrat cu un talent literar capabil să susțină o cursă lungă, autorul nu va recidiva și, astfel, dispare rapid din SF, mulțumindu-se cu rezultatul conjunctural al unei traiectorii meteorice.

Alt autor din aceeași perioadă, Mircea Brateș aborda subiecte din domeniul profesiei sale (medicina) în seria a II-a a revistei *Știință și tehnică,* începută în iunie 1954. Participând și el la primul concurs național de SF (organizat de revistă), obține o mențiune cu *Proxima Centauri,* povestire publicată în iarna aceluiași an, 1955. La fel ca majoritatea participanților, autorul și-a ales să ilustreze tema călătoriilor interstelare, plănuite în modeste laboratoare de catedră universitară, complicând-o însă cu clișee polițiste și cu motivul de tradiție clasică al savantului malefic, esențialmente alienat mintal. Lucrarea nu aprofundează situațiile imaginate, mulțumindu-se cu efecte rapide și superficiale, din credința că noutatea temei era în epocă atât de impresionantă încât se putea lipsi de un tratament literar nuanțat. *Astrida*, povestire mai lungă publicată în CPSF în 1956, suferă de aceleași cusururi ale improvizației compoziționale, mizând iarăși pe surprinderea cititorului cu o temă încă puțin uzitată în SF-ul românesc: contactul omenirii cu o civilizație extraterestră. Personajul Astrida descinde dintr-un OZN de formă sferică, argintiu, pentru a-l impresiona pe tânărul Sergiu, fan al abiselor stelare, cu portretul ei de o căutată și convențională stilizare hieratică, de păpușă japoneză, asemeni figurilor feminine creionate ceva mai târziu și de Ion Mânzatu:

„Ochii Astridei, de un albastru pal, erau cu mult mai mari decât cei obișnuiți, dar ceea ce părea ciudat și scăpase dintr-un început înțelegerii lui Sergiu fusese faptul – acum își dădea bine seama de acest lucru – că erau mai depărtați. Da, da... acum vedea bine... erau mai depărtați decât ai noștri, iar colțurile dinspre tâmple fuseseră ușor codate parcă cu creionul negru. La fel cu cozile ochilor, ușor răsfrânte peste frunte, erau și sprâncenele: ca două linii groase de culoarea mierii arse și cărora un desenator hazliu le răsucise ultimele fire în sus, spre rădăcina părului, care-i încadra fața. Aceasta, de o paliditate stranie, îmbrăca aproape o tonalitate de alabastru. Lipsea dintr-însa picătura de aur vechi, aur cu multă aramă și soare cald în el, pe care-l căpătaseră, de-a lungul a mii de ani și vieți întregi, pământenii. În rest, ovalul delicat al feței, cu o proeminență naturală a pometilor, încadrat de un păr de un blond aparte, sălbatic pieptănat în plete lungi buclate pe umeri, contribuia la crearea acestui tablou exterior."

Printr-un aparat care traduce instantaneu rostirea extraterestră în limbaj pământean, Astrida își informează musafirul-martor despre tragedia poporului său de pe planetoidul explodat între Marte și Jupiter tocmai când savanții locului inventaseră miraculoasa energie „negatronică", fără s-o poată ține însă sub control. Călătoria cosmică a lui Sergiu surprinde finalul catastrofei de pe Criterion, când până și rămășița de lume ajunsă în vecinătatea Pământului dispare într-un infern de flăcări și bubuituri. La întoarcerea pe Pământ, personajele intră într-un balet amoros vizând nu doar triunghiul clasic, ci un patrulater pe care îl va rezolva decizia Astridei de a se refugia cu profesorul Mironescu pe o stație-satelit construită după proiecte savante din lumea distrusă.

Dispărut curând, prin expatriere, din sfera de vizibilitate a SF-ului românesc, Mircea Brateș reapare pe neașteptate cu câteva fraze de salut trimise de la New York, mai întâi în numărul 483 din CPSF *Anticipația,* apoi cu ocazia numărului 500 al colecției resuscitate. Întrucât de la o vreme publicația renunțase la înscrierea datelor calendaristice pe broșuri, din unele materiale de reclamă ale numărului festiv putem deduce totuși că e vorba de anul 1993. În broșura anterioară, autorul *Astridei* publica o scurtă povestire de anticipație detectivă, bazată pe ideea că „așa cum există un triunghi al Bermudelor în spațiu, există asemenea goluri și în timp" (*Crăciun însângerat*).

În sfârșit, cu același prenume și oarecum cu același destin cultural, **Mircea Șerban** colaborează la prima serie (1949-1954), din revista *Știință și tehnică* tot prin articole despre domeniului medical. Inima, motor viu, celula, virusurile (*Viața poate fi creată astăzi?*), *Cum funcționează creierul, De la albumină la organismele vii,* acestea sunt câteva dintre subiectele la popularizarea cărora se angajase. A publicat în două dintre primele broșuri editate de Adrian Rogoz în CPSF (15-16/1956) povestirea *Ghidul din Lună,* pe tema înstăpânirii firești a omului în peisajul satelitului nostru natural, racordat la civilizația terestră într-un viitor apropiat. Un alt motiv tratat este saltul peste epoci, pe care îl vom vedea pus în discuție, aproape simultan cu Mircea Șerban, dar cu altă motivație pretextuală, de romanul *Sahariana,* al cuplului Max Solomon–I.M. Ștefan (broșurile 21-24). În 1955, tânărul Bob Cooper suferă un accident pe un prototip aviatic supus încercărilor și, în consecință, își va parcurge o bună parte din restul vieții într-un somn cataleptic. Trezirea lui în anul 2000 realizează situația de „masă critică", psihologic vorbind, presupusă de confruntarea trecutului mediocru cu viitorul utopic. Din America maccarthystă, personajul nimerește într-o lume guvernată de rațiune și de civilizația politică desăvârșită, fără confruntări, cu pacea asigurată pentru eternitate. Dacă la alți autori o asemenea situație producea simple constatări neutre, nefiltrate printr-un nivel al trăirilor personajelor, experiența lui Bob Cooper lasă să se întrezărească în germene o atitudine sentimentală, care combină tristețea condiției proprii cu simțul datoriei sociale. Căutându-și locul într-o societate față de care se simte marginal și nepregătit din punct de vedere psihologic, recuperatul decide să se dedice unui obiectiv generos: implantarea primelor colonii permanente pe Lună. Un jurnal de-al său, salvat de oameni plasați într-un punct și mai îndepărtat de noi pe axa viitoare a timpului, transcrie meticulos o experiență de adaptare la aventura selenară, pentru care se crede mai capabil decât în contactul cu fluxul principal al civilizației, desfășurat pe Pământ. Ca răsplată supremă pentru condiția sa de handicapat al timpului, autorul îi oferă prilejul unei întâlniri cu reprezentanții altei civilizații, extraterestre, purtătoare – în contextul utopiei generale – a unui mesaj cosmic generos. În această ilustrare naivă a contactului dintre lumile născute pe lângă stele îndepărtate, participanții la scenă își fac fotografii în culori, mănâncă brânzeturi, saleuri, fructe și prăjituri uscate, beau două sticle de vin bun și ascultă transpuși lecția de umanitate servită în limbaj universal de *Simfonia a IX-a* de Beethoven, descrisă precum într-un pliant de sală la concertele filarmonice. După atâtea gesturi de bunăvoință, pământenii și extratereștrii se despart emoționați, atinși de „nesecata chemare a prieteniei și frăției". Ca formulă literară, scrierea alternează stângaci povestirea propriu-zisă și două serii de pagini de jurnal, cu un interval de decenii între ele.

E posibil ca, asemenea lui Mircea Brateș și Leonid Petrescu, Mircea Șerban să fi părăsit și el teritoriul României la sfârșitul anilor '50 sau la începutul deceniului următor. Nu se cunosc alte scrieri semnate de autor.

(Urmare din pag. 24)

Cu toate că, după 1850, statul olandez promovează arta în spațiul public, numărul statuilor care se află în afara bisericilor romano-catolice este mult mai redus decât numărul picturilor. Din 1945, în toate localitățile, în instituții publice, în parcuri sau pe lângă stradă, se află sculpturi. Astfel, statul promovează arta și iubirea de cultură în rândul cetățenilor. Doar o parte dintre statui au o funcție comemorativă. Statui cu care se urmăresc scopuri ideologice abia dacă există în Olanda. După 1955, multe statui și-au luat forma după ideile sculptorului. Sculpturi se găsesc în muzee, spații publice sau la particulari în casă, în grădini particulare transformate temporar în galerii de artă sau ornamentate cu sculpturi.

Țara muzeelor

Olanda are muzee peste tot și nu doar la orașe. Există orașe olandeze cu atâtea muzee încât îți trebuie săptămâni întregi ca să le vizitezi pe toate. Din cauza turismului și, mai ales, în urma școlarizării, numărul vizitatorilor a crescut enorm în ultimii treizeci de ani. Prin metode creative și bilete de intrare speciale, muzeele știu să atragă copiii, formând astfel publicul de viitor. Turiștii străini vizitează mai ales muzeele cele mai cunoscute din Amsterdam sau Haga. Pierd astfel ocazia să vadă lucruri importante în muzeele din provincie, unde se află, de asemenea, colecții importante.

Pe lângă muzee există multe biserici, castele și conace care merită o vizită. Iubitorii de cultură n-au cum să se plictisească în Olanda, expresii culturale aflându-se peste tot.

Arta face parte din viața multor olandezi, fiindcă cultura îmbogățește viața și o face mai plăcută. „Cultura, răspândind lumină, eliberează mintea de prejudecăți și scapă inima de înclinații rele. Prin ea și numai prin ea putem ajunge la libertatea adevărată." (*Transilvania,* XXV, nr. 9/15 septembrie 1894, p. 275) Așadar, arta nu este doar un produs de lux, ci un lucru necesar. Cultura i-a eliberat pe olandezi de multe prejudecăți, mai ales după cel de-Al Doilea Război Mondial. Cu ajutorul culturii, după 1968, olandezii au ajuns la libertate adevărată. Cultura i-a făcut pe olandezi mai culți, mai dornici de învățătură, mai toleranți față de alte expresii de artă și față de ceea ce la prima vedere nu este „normal".

Ars longa...

Ioana Mamali

Ioana Veronica Mamali este născută în 1945 în județul Prahova. A absolvit Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”, București, promoția 1968. În prezent, trăiește în Dubuque (Iowa, USA), împreună cu soțul, Cătălin Mamali, doctor în psihologie. Timpul și-l dedică artei, pictând în culori de apă, în ulei, grafică în creion, cărbune, tuș.

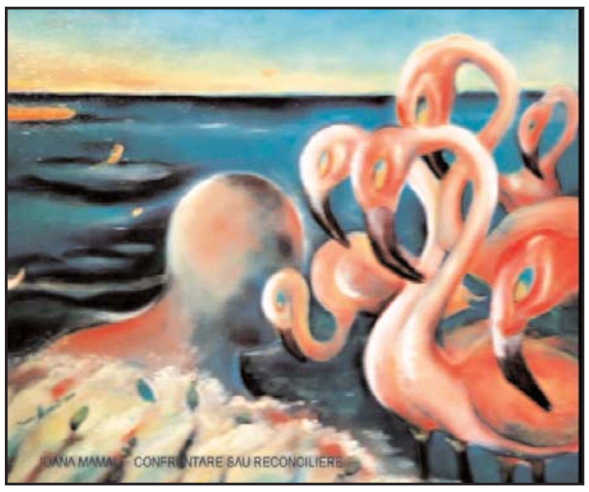
Are picturi în colecții particulare din Anglia, Austria, Belgia, Canada, România, SUA.

Expoziții:

2002: Rountree Gallery, Paltteville, Wisconsin (mențiune)

2003: Rountree Gallery, Paltteville, Wisconsin (premiu); Expoziție anuală a Asociației artiștilor plastici din Wisconsin, Madison

2004: Chait Gallery, Iowa City, Iowa, Five Architects as Painters; Expoziția anuală a Muzeului de Artă, Dubuque

2005: Clare Bank, Paltteville, WI – expoziție individuală; City Gallery, Iowa City; Expoziția anuală, Iowa Water Color Society, Museum of Art, Waterloo, IA; Expoziția anuală a Muzeului de Artă

2006: Expoziția anuală Iowa Water Color Society, Cedar Rapids, IA; Expoziția anuală a Muzeului de Artă Dubuque; Expoziție Dubuque Bank and Trust, expo. de grup

2007: Bienala de Artă a Statelor Illinois, Iowa și Wisconsin, Muzeul de Artă Dubuque; Carnegie Library Dubuque; Expoziția anuală a Muzeului de Artă Dubuque; Expoziție Dubuque Bank and Trust, expo. de grup

2008: Expoziția anuală a Muzeului de Artă Dubuque; Expoziție Dubuque Bank and Trust, expo. de grup

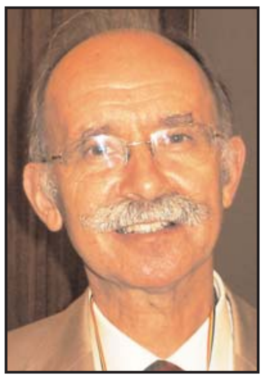
2009: Expoziție Dubuque Bank and Trust, expo. de grup

2010: Expoziție Dubuque Bank and Trust, expo. de grup

2012: Expoziție la Galeria Elite Prof Art, Cotroceni, București

Număr ilustrat cu tablouri de Ioana Mamali.

Arta în Olanda

Wim LAMFERS

Pictura în Olanda

În Olanda vezi peste tot tablouri. Încă din Evul Mediu, olandezii, și nu doar orășenii, țin picturi în casă; fără tablouri, interiorul casei olandeze e incomplet. Pictura medievală avea mai ales un caracter bisericesc. Începând din secolul cincisprezece, s-au pictat pe piese de altar oameni, mai ales ctitorii picturii sau membri ai clerului, și peisaje. Sub influența Renașterii, omul joacă un rol important în pictură. Portretul, care în Antichitate juca deja un rol, a revenit.

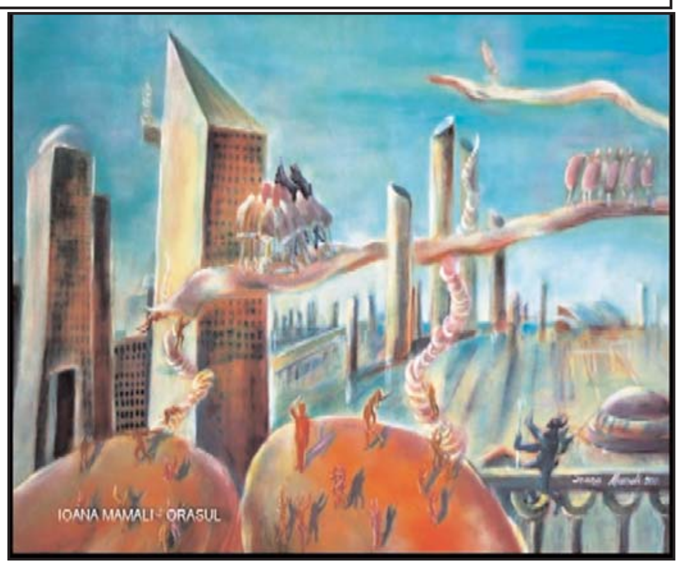
Cu toate că după Reformă numărul pictorilor care lucrau în slujba Bisericii a scăzut sensibil, picturile cu scene biblice au rămas populare. Peisaje, scene maritime și natura moartă sunt obiectivele principale ale picturii. Cumpărătorii nemaifiind doar clerici sau aristocrați, ci oameni cu bani sau chiar oameni de rând, portretul devine foarte popular. Aristocrații și comercianții vor să se „vadă”, să arate cine sunt și, mai ales, ce pot să-și permită. Îmbrăcămintea și bijuteriile scumpe iau locul hainelor sărace din epoca biblică. Unde înainte preponderentă era modestia creștinului, bunăstarea burghezului dă de acum încolo tonul. Portretele, de o mare naturalețe ale primitivilor flamanzi, portretele fascinante făcute de Rembrandt și portretele impresioniste ale lui Van Gogh și Jozef Israels, care arată omul în toată vulnerabilitatea sa, au stârnit interesul multora.

Mai ales în „secolul de aur” al culturii olandeze (veacul șaptesprezece), producția de pictură a fost enormă: mai toți au vrut să aibă tablouri în casă, precum arată picturile cu interioare ale lui Pieter de Hoogh. În casa lui Rubens din Anvers, pereții din atelierul pictorului erau de sus până jos acoperite cu tablouri, căci un mare număr de cumpărători vizitau impresionanta casă. Casa lui Rembrandt din Amsterdam, unde se pot admira schițele sale frumoase, dovedește, de asemenea, că un pictor renumit câștiga bani grei. Cei mai mulți pictori însă nu erau renumiți – iar când Rembrandt n-a mai pictat după gustul oamenilor, a fost și el pierdut.

Începând din Evul Mediu, Olanda a avut foarte mulți pictori. De atunci și până în zilele noastre, mulți pictori olandezi n-au fost renumiți doar în țară: van Dijck, Mauve, Mondrian, Appel. Unii au lucrat chiar în străinătate: Scheffer, Alma Tadema, van Dongen, De Kooning, Corneille. Majoritatea pictorilor au rămas necunoscuți: nu fiindcă prestațiile lor nu erau bune, ci, deoarece concurența era mare. Faptul că din veacul șaptesprezece mulți pictori mediocri se ocupau doar cu un singur stil de pictură n-a contribuit la ridicarea nivelului. Orașe precum Haarlem, Utrecht, Leiden, Amsterdam, Delft și Den Haag erau renumite pentru marele număr de pictori. Pe lângă pictorii profesioniști, au existat tot timpul și mulți pictori amatori. Numărul lor s-a ridicat sensibil după 1968, când, odată cu creșterea bunăstării, multe femei au început să picteze.

Capodoperele artei olandeze pot fi văzute în muzee, castele sau conace, în Olanda, Anglia, Rusia, peste tot în lume. Dar picturile, care acum sunt renumite, multă vreme n-au stat expuse pe pereții muzeelor, ci au împodobit interiorul unor case. Alte capodopere s-au pierdut de pe urma războaielor sau incendiilor sau, deoarece, în cursul timpului, gustul iubitorilor de artă s-a schimbat: din renumitul *Rond de noapte* al lui Rembrandt o parte s-a tăiat, fiindcă pictura era prea mare pentru cameră, admirația pentru artă fiind limitată de un spirit practic.

În Olanda, expozițiile se găsesc la toate nivelurile: în muzee, galerii de artă, clădiri publice, spitale, case de bătrâni și la autodidacți, în garaj sau atelier. Tururile (pe bicicletă) pe lângă galerii sau case particulare sunt frecvente. Numărul galeriilor

și numărul expozițiilor la particulari a crescut mult în urma creșterii nivelului de trai.

Sculptura olandeză

Olanda cunoaște mulți pictori, dar puțini sculptori renumiți. Totuși, se pot vedea peste tot sculpturi. Cu toate că sculptori iscusiți, precum Hendrik de Keyser și Rombout Verhulst au făcut în veacul șaptesprezece lucrări deosebite, faima sculptorilor olandezi nu este atât de mare cât faima sculptorilor italieni sau francezi, precum se vede din proveniența statuilor în renumitul muzeu Kröller-Müller, unde se pot admira și multe picturi ale lui Van Gogh (așadar, nu doar la muzeul Van Gogh din Amsterdam).

În Italia sau Franța, sculptorii au primit mereu comenzi din partea bisericii romano-catolice. După Reformă, Biserica Romano-Catolică din Olanda n-a mai avut bani sau clădiri mari, iar sculptura în biserici reformate s-a restrâns doar la câteva monumente funerare. Statul a preluat rolul Bisericii în privința sculpturii numai începând cu veacul nouăsprezece. Atunci, statuile comemorative erau populare, cultul eroilor existând în Olanda mai ales în veacul naționalismului.

(Continuare la pag. 23)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician, București
- Tudor PETCU – drd. filosofie, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Isabela VASILIU-SCRABA – scriitor, București
- Gheorghe VLAD – profesor, Roșiorii de Vede
- Dumitru OLĂRESCU – cineast, Chișinău
- Raia ROGAC – publicist, Chișinău
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Emil LUNGEANU – scriitor, București
- Alexandru POPA – informatician, Finlanda
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Wim LAMFERS – teolog, Olanda